

"Til Norge, til Norge, o Prinds, til Norge!"

Christian Frederik i 1813-1814

Anders Konstali

Institutt for arkeologi, konservering og historie, IAKH

Universitetet i Oslo

Våren 2008

INNHold

1. Innledning	3
1.1 Problemstilling	3
1.2 Metode og kilder	5
1.3 Den eksisterende litteraturen	6
2. Den biografiske ramme før Norge	14
2.1 Christian Frederiks oppvekst.....	14
2.2 En prins som ønsket å bidra	29
3. Prinsen som stattholder	48
3.1 Christian Frederik og det norske folk.....	48
3.2 Stattholderens tiltak for å forsyne Norge	62
3.3 Christian Frederik og de norske institusjonene	81
3.4 Den norske oppstanden	96
4. Konklusjon.....	122
Litteratur og kilder	129

1. INNLEDNING

1.1 Problemstilling

Prins Christian Frederik ankom til Norge som stattholder i mai 1813, bare 26 år gammel. Han var idealistisk og full av ungdommelig virketrang. Av nordmennene ble han ansett som frelser og redningsmann. Det var han som skulle "redde" nasjonen, ikke bare fra sult og hunger, men også fra svenskene, som var blitt lovet Norge av stormaktene. Nordmennene hadde dessuten forhåpninger om at Christian Frederik skulle imøtekomme en rekke særnorske ønsker og krav, lette på den helstatlige normen og gi landet en større grad av autonomi i forhold til Danmark.

Stattholderen hadde på mange måter det som skulle til. Han var vakker, sjarmerende, og ikke minst hadde han både evnene og kunnskapene. Han brant også for embetet. Stattholderposten i Norge var noe han nærmest hadde mast om helt siden 1811.

Den finnes en rekke ulike teorier, og oppfatninger omkring Christian Frederik, og hans virke som stattholder. Noen oppfatter ham "bare" som en representant for helstaten, en som så det som sin oppgave å følge Frederik 6.s vilje og anvisninger. Prinsen var i Norge av én grunn: Å styrke forbindelsen mellom Danmark og Norge. Men mange har også ment at prins Christian Frederik var en lyttende stattholder, som ønsket å imøtekomme norske ønsker og krav. Noen mener også at Christian Frederik i sin streben for norske interesser gikk lenger enn det hans mandat tillot. Han kunne også kjempe i mot, eller handle i uoverensstemmelse med Frederik 6.s bestemmelser. Det betyr at Christian Frederik også kunne opptre som en svært selvstendig stattholder. Om omfanget av prinsens lyttende karakter er det derimot mindre enighet, som i hvilken grad han viste imøtekommenhet overfor ønsket om (sær)egne norske institusjoner, og et mer autonomt Norge. Kanskje ønsket Christian Frederik å imøtekomme slike ønsker for å kunne binde nordmennene tettere til Frederik 6. og helstaten? En annen grunn kunne derimot være et ønske om å forberede selvstendighet dersom Norge ble avstått til Sverige for å kunne reise nordmennene til opprør mot det som var besluttet. Noen mener også at stattholderen var en del av den nye liberale tid, og at dette farget hans karakter. Stattholderen var med andre ord lyttende og imøtekommende, fordi han var opplysningsorientert. Endelig fremholdes det at Christian Frederik faktisk ble "fornorsket" som stattholder, og det i den grad at han allerede lenge før Kielfreden, i november 1813, hadde tanker om å bryte med Danmark. Personlige motiver kunne her være bestemmende: Norge skulle være hans base og være i hans besittelse, helt til han selv kunne forene det med Danmark på nytt.

Også i forbindelse med oppstanden i 1814, er det uenigheter omkring prins Christian Frederik, og hans karakter. Noen mener at dette først og fremst var stattholderens oppstand for å sikre Norge for kongeslekten, og at folket nærmest ble et redskap for hans motiver. Andre har sett på dette som først og fremst nordmennenes egen bevegelse: Prinsen var en mann de ønsket å bruke for å nå det store målet, nemlig norsk selvstendighet. Christian Frederik stilte bare opp som fører fordi han ville gjenopprette unionen mellom Norge og Danmark, og hadde derfor skjulte eller uedle nasjonale motiver. Andre har sett det hele som en kombinasjon: Både prins Christian Frederik og nordmennene stod bak oppstanden, men med ulike motiver.

Det er nærmest enighet om at Christian Frederiks personlige og politiske motiver kom til syne i hans store streben for å bli konge. Han kunne ofre alt for å oppnå dette, også egne meninger og anskuelser. Her viser man ofte til notabelmøtet den 16. februar 1814, men også til den 19. mai, da han tok i mot tronen. Mange har ment at prins Christian Frederik selv visste at Norges sak ville ha stått sterkere, blant annet ovenfor Storbritannia, dersom han hadde valgt å forlate landet.

Mer uenigheter er det omkring Christian Frederiks rolle i forbindelse med krigen, som kom i slutten av juli måned. Noen mener at kongens slette innsats mot Sverige førte til at man tapte selvstendigheten. Kongen viste at han bare hadde vært en teaterhelt, flink til å fascinere med retorikk, men i virkeligheten en person som manglet det essensielle løvemotet. Andre har sett mer på den taktiske prins Christian Frederik: Når han tok i mot tilbudet om våpenhvile, sørget han for at det ble ført forhandlinger basert på konstitusjonen av 17. mai, og ikke freden i Kiel. Slik vant Christian Frederik med sine kloke overveielser i august 1814 også selvstendigheten for nordmennene.

Hva var grunnmotivene for Christian Frederiks virksomhet i 1813-14? Hva var kjernen i alle hans handlinger og tiltak? Det er dette denne oppgaven tar sikte på å belyse. Målet er å finne frem til de dypere og underliggende tanker som kan spores av prinsens mange foretagender som norsk stattholder. Muligens har Christian Frederiks motiver og mål som stattholder i litt for stor grad blitt vurdert og tolket ut fra forhold som lå utenfor hans kontroll, som blant annet Napoleonskrigene og stormaktspolitikken. Det kan videre ha hatt betydning for vurderingen av prinsens politikk at man har tolket den i lys av begivenhetene i 1814 snarere enn i 1813 og tidligere, og dermed skapt en indre sammenheng som ikke var like åpenbar for mannen selv. Diskusjonen om Christian Frederiks politikk i 1814 kan med andre ord ha blendet for hans innsats og hensikter i 1813.

For å undersøke Christian Frederiks motiver i 1813-14 skal jeg både søke i hans bakgrunn i Danmark og i hans virksomhet i Norge, men bare frem til tiden rundt notabelmøtet 16. februar 1814. Det vil ligge utenfor denne oppgavens ramme å behandle regent- og kongeperioden.

1.2 Metode og kilder

Jeg skal forsøke å søke etter motivene til Christian Frederik. Men hvordan? Hvordan komme under huden hans, hvordan forstå hans handlinger, som ligger til grunn? Først og fremst ved å ta i bruk den kvalitative metode. Jeg skal se nærmere på en rekke ulike kilder. Før Norge, blir det mest brev, dagbøker og ulike opptegnelser. Axel Linvald, som er prinsens danske biograf, har publisert det mest interessante av dette. Christian Frederik begynte å føre dagbok allerede i 1799, men i 1807 stoppet han. Det er uvisst hvorfor, men det har nok sammenheng med hans noe vanskelige livsavsnitt. Prinsen var ikke den som ønsket å avsløre sine innerste tanker og følelser. Først i 1814 startet han på ny. Det er mye interessant korrespondanse før Norge, men først og fremst den Christian Frederik hadde med sin norske venn Carsten Anker, og biskopen i Trondheim, Peter Olivarius Bugge. Det var stort sett disse to som informerte ham om norske ønsker og krav. Selv om ikke svarbrevene til Christian Frederik er bevart, er dette den største kilden vi har til å forstå hans politiske anskuelser fra 1807-08. Også noen av brevene hans til Frederik 6. avslører dette.

Også de mest sentrale kildene fra stattholdertiden er publisert (og det i en rekke ulike bøker). Det mest interessante vil også her bli ulike brev, dagbøker og opptegnelser. Jeg skal særlig se på korrespondansen Christian Frederik hadde med Frederik 6. Noe annet som vil være av stor interesse, er ulike aviser. Blant annet *Budstikken*, som var avisen til Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Og ikke minst *Tiden*, som i løpet av september 1813, nærmest ble et offisielt organ for stattholderen. I avisene vil også de mest sentrale proklamasjoner være publisert. Og da ikke bare fra Christian Frederik, men også andre. Det skal også sies at dagboken til Claus Pavels vil bli mye brukt. Han var slottsprest på Akershus, og observerte mye.

Jeg skal søke etter det særegne og det individuelle ved Christian Frederik. Men han var en del av en samtid, og jeg må derfor også forsøke å se ham ut i fra det allmenne og det universielle. Prinsen hadde visse preferanser som jeg ikke kan komme utenom, eller se bort i fra. Jeg skal ta i bruk en hermeneutisk tilnærming til kildene: Ved å stille spørsmål til en rekke ulike brev, dagbøker og opptegnelser, prins Christian Frederiks proklamasjoner, og avisenes beretninger fra hans virke (særlig som stattholder), vil jeg prøve å finne frem til både hans grunnleggende og hans mer praktisk funderte motiver og hensikter. Jeg starter med en rekke "for-dommer",

men målet er at disse hele tiden skal bli omdannet til nye. Så langt det er mulig, og så langt kildene gir meg anledning, skal jeg søke å trenge inn i hans "hode", hans mentalitet. Jeg skal deretter forsøke å sette det hele sammen, slik at vi kan få ny kunnskap om Christian Frederik. I forbindelse med den norske oppstanden skal jeg særlig se etter ulike nøkkelord. Er det noen som hele tiden er der, eller som kommer tilbake i ulike proklamasjoner, dagboksopptegetninger og korrespondanse? Og det mest vesentlige - kan de si noe om prinsens motiver og hensikter?

Det er den fortellende kronologiske formen som skal være basis i min formidling av Christian Frederik, med kommentarer og analyser underveis.

1.3 Den eksisterende litteraturen

Henrik Wergeland

Henrik Wergeland var den første som skrev om årene 1813-14, og Christian Frederik. Og det var ikke noe imponerende bilde han tegnet av stattholderen i *Norges Konstitutions Historie* fra 1841. Stattholderen var den kongelige høyhet som selv levde i luksus, mens resten av folket måtte leve i nød og lidelse.¹ Men det var ikke det verste. Prinsen hadde nemlig ingen interesse for de lidende nordmennene, og deres tilstand. Det han først og fremst hadde interesse for var ballsalen, og ikke minst, frøknene og damene. Stattholderen hadde stor "Hang til Forlystelser og sædelige Udskejelser", skriver Wergeland, "som han kun altfor meget gav Tøilen". Han trekker særlig frem reisevirksomheten til stattholderen. Her "foer" han "forbi" de lidende, og omgikk kun "Solskinsmennesker". De som hevdet at de aldri hadde "levet muntrere og bedre, end i hiin Kaperfartens og Licencernes eventyrlige Tid". I følge Wergeland var stattholderen med andre ord en person uten alvor, en som viste lite hensyn.

Hva med Christian Frederik i forbindelse med den norske oppstanden i 1814? Stattholderen ble i følge Wergeland bare et redskap for den norske folkeviljen, og ikke noe annet.² Om han skulle ha noe av æren, så måtte det være hans "Passivitet under dets Gang", og at han maktet å administrere det hele, være dets leder.³ Folket var ikke uforberedte på selvstendigheten. Dette var deres verk, og ikke Christian Frederik sitt. Ønsket om selvstendighet var noe som hadde modnet, og blitt sterkere, og sterkere. Og når muligheten kom, tok man den. Prinsen hadde selvsagt uedle motiver med å være opprørsleder for nordmennene.⁴ Han ønsket å føre Norge tilbake til Danmark, i en senere union. Men da med seg selv som konge.

¹ Henrik Wergeland, *Norges Konstitutions Historie*, i samlede skrifter, bd. 4, Oslo 1926: 229-233

² Wergeland 1926: 180

³ Wergeland 1926: 179

⁴ Axel Linvald, *Christian VIII, Den unge Prins, 1786-1813*, København 1943a: 12

Jacob Aall

Jacob Aall var neste mann ut, og det i *Erindringer som Bidrag til Norges Historie* (1844-45). I motsetning til Henrik Wergeland har Aall fokus på stattholderen for å forklare den norske oppstanden. Når man fikk rede på freden ønsket de fleste å "bøie sig" for den, mener han.⁵ Ja, man så det mer eller mindre som en nødvendighet. Norge kunne ikke yte motstand mot det som var besluttet "i det store Raad af Europas Mægtigste Stater". Det var først når Christian Frederik startet med sin propaganda, at det store flertallet av nordmennene ønsket å forsvare sin selvstendighet. "Spiren dertil lagdes ved Prindsens Hof", skriver Aall. Og motivet er klart. Prinsen ønsket å arbeide for en senere union med Danmark, men da under hans ledelse. Han hadde med andre ord uedle motiver med oppstanden. Mens Wergeland fokuserte på de indre forutsetninger, fokuserte altså Aall på de ytre. Og ikke minst, Christian Frederiks rolle oppe i det hele. Dette var hans oppstand, ikke nordmennene sin. Problemet til stattholderen, og ikke minst nordmennene, var at han ikke var oppgaven sin voksen. Christian Frederik manglet den store statsmanns egenskaper, blant annet "Sindighed, Klogskab og Kraft".⁶ I følge Aall lyttet Christian Frederik for eksempel bare til de mennesker som var enige med ham, og han maktet ikke å ta de store beslutningene.

Likevel, så har Aall et mer sympatisk bilde av Christian Frederik enn Wergeland. Prinsen var blant annet svært lærd og kunnskapsrik, eller som Aall sa det, Christian Frederik hadde stor "videnskabelig Dannelse".⁷ Og ikke minst, han var flink til å snakke, skrive og formulere seg. Derfor var han også flink i det sosiale, skriver Aall, han talte med "stor Lethed", og det med alle stender.

Johan Ernst Sars

På mange måter skulle Johan Ernst Sars bevege seg tilbake til Wergeland, og hans anskuelser omkring 1814. Vi ser det blant annet i firebinds verket *Udsigt over den norske Historie* (1873-1891), og i en artikkel i *Samtiden*, kalt *Kristian Frederik* (1897). Oppstanden kom fra folket, nordmennene, og ikke Christian Frederik. For nordmennene, særlig bøndene, glemte aldri sin gamle stolte fortid, og at man hadde vært selvstendige. Den norske nasjonalånden lå og ulmet under hele dansketiden, og bare ventet på den rette anledningen, til å springe ut.⁸ Muligheten kom med freden i Kiel, og man brøt løs. I følge Sars kom selvstendigheten med andre ord som et resultat av en indre nasjonal prosess hos nordmennene.

⁵ Jacob Aall, *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800 til 1815*, Christiania 1859: 335

⁶ Aall 1859: 338

⁷ Ibid. 338

⁸ Johan Ernst Sars, *Udsigt over den Norske Historie*, bd. 2, Kristiania 1913: 592-593

Likevel, man hadde vært avhengige av Christian Frederik, at han ledet, og organiserte det hele.⁹ "Vi har ikke Ret til at negte dette", skriver Sars, "men vi maa vel ha Ret til at beklage det".¹⁰ Hvorfor? "Det er noget ydmykende for os", skriver han videre, "at vi skal staa i en saa stor Taknemmelighedsgjæld til en saa liden Mand, - at Folket, til Løsning af en af sine største Opgaver, samlede sig om denne Balkavallér, denne ubetydelige bel-esprit og Levemand".¹¹ For Christian Frederik var ikke oppgaven voksen, hevder Sars. Han var "ubeslutsom", "rød for Ansvar", og "vigende tilbake for enhver Fare, enhver Vanskelighed".¹² Han hadde rett og slett brister i både "Karakter og Intelligents".

Om motivene til Christian Frederik er Sars heller ikke i tvil. Han ønsket å bevare Norge for dynastiet. Det var hovedmotivet hans, selv om han i taler og skrivelser, skrev at han hadde fokus på nordmennes ønsker og krav. Han førte med andre ord "Nationen bag lyset", selv om han muligens også hadde sympati med nordmennene sin oppstand. At Christian Frederik ikke hadde edle motiver i 1814, kommer blant annet frem når han tar i mot den norske trone, hevder Sars. Prinsen visste at Norge ville stå sterkere dersom han valgte det motsatte, blant annet i forhold til Storbritannia.¹³ Ville de ha støttet et fremstøt fra Sverige dersom Christian Frederik ikke hadde vært konge? Sars tror ikke det. Det som forsvarer hans "Egenkjærlighed" og "Magtbegjær", skriver Sars, er at han var "opdraget i den gjængse Fyrstemoral". Christian Frederik hadde derfor liten interesse av nordmennes velvære, ønsker og krav.

Yngvar Nielsen

Yngvar Nielsen kom i opposisjon til denne karakteristikken av Christian Frederik. Han ble også Sars kontrast i flere henseender omkring 1814. Vi ser det blant annet i *Norge i 1814*, fra 1904. For i følge Nielsen hadde prins Christian Frederik en "lydhør Natur", en som ønsket å se ønsker og krav.¹⁴ Han ønsket for eksempel å imøtekomme nordmennes ønske om mer autonomi i forhold til Danmark. Han opprettet derfor en rekke (sær)egne norske institusjoner blant annet. Men dette skulle ikke markere et brudd med helstaten. Prinsen imøtekom dette ønske for å "knytte [nordmennene] nærmere til Kongehuset". Dette var med andre ord taktikk og strategi for å vinne det norske folk. Men det var også noe mer, hevder Nielsen. Prinsen ønsket også å forberede det selvstendige Norge, med seg selv som den "selvskrevne Regent".

⁹ Johan Ernst Sars, *Kristian Frederik* (1897), i Knut Mykland, *Omkring 1814*, Oslo 1967: 152

¹⁰ Mykland 1967: 160

¹¹ Mykland 1967: 160-161

¹² Mykland 1967: 154-156

¹³ Mykland 1967: 158-159

¹⁴ Yngvar Nielsen, *Norge i 1814*, Christiania 1905: 22-23

For dersom Norge ble avstått til Sverige, skulle han reise nordmennene til oppstand mot det som var besluttet. Og motivet? En senere union med Danmark, muligens ønske om å samle alle Nordens tre riker under sin fane. Dette var nok hans "endelige store Maal".¹⁵

Med Nielsen er de negative personkarakteristikkene av Christian Frederik borte. Prinsen var smart, og hadde en klar plan med sine beslutninger i Norge.¹⁶ Han forutså det som etter all sannsynlighet ville komme, og handlet etter det. Han var med andre ord en politisk taktiker, og ikke en person med brister i intelligensen, slik som Sars hevdet. Oppstanden var selvsagt Christian Frederik sin, satt i scene og organisert av ham. Nordmennene ble bare et redskap for stattholderen sin politikk, hevder Nielsen.

Arne Bergsgård

Som Nielsen, ser også Arne Bergsgård den politiske taktikeren i Norges stattholder. Og det blant annet i boken *Året 1814*. Fra "fyrste dagen han sette foten på norsk jord", skriver han, hadde Christian Frederik arbeidet for "å styrkja og vekkja" den norske selvstendighetsånden.¹⁷ Selvsagt for å forberede nordmennene på det som kunne komme, et selvstendig Norge med ham selv som konge. Og det for å sikre en senere union med Danmark. Redde Norge for det som var ham aller kjærest, Danmark. Men Christian Frederik kan også ha sett større på det, et Norden under ham, "under den danske kongsætta".

Så når januardagene og freden i Kiel kom hadde Christian Frederik allerede planen klar. Han skulle reise nordmennene til opprør mot det som var besluttet. Men det uten å ta nordmennene med på råd, høre, lytte til hva de mente.¹⁸ "Nokon tanke om [noe] anna enn ei væpna reising i gamal stil etter ordre ovafrå har prinsen ikkje hatt", skriver Bergsgård. Problemet til Christian Frederik var bare det at det fantes en folkevilje, en folkevilje som ønsket det annerledes.¹⁹ Blant annet i forhold til arveretten. Christian Frederik mente at han hadde arverett til Norges krone, nordmennene ikke. De mente at suvereniteten var falt tilbake på dem, og ikke ham, etter at Frederik 6. hadde løst dem fra deres trosskapsed. Resultatet ble at Christian Frederik måtte bøye seg for folkeviljen, en folkevilje som han ikke hadde forutsett, men som han var avhengig av å følge, dersom han skulle lykkes med sine planer. Nordmennene, folket, ønsket å "byggja si [eget] framtid hus", skriver Bergsgård. Og det forstod Christian Frederik. Han måtte derfor gi etter for den selvstendigheten nordmennene selv ønsket.

¹⁵ Nielsen 1905: 59

¹⁶ Nielsen 1905: 23

¹⁷ Arne Bergsgård, *Året 1814*, Oslo 1943: 106-107

¹⁸ Bergsgård 1943: 86

¹⁹ Bergsgård 1943: 124-125

For dette skulle først og fremst bli nordmennene sin oppstand, skriver Bergsgård, "førebudd gjennom lange tider ved den indre framvoksteren i landet sjølv".²⁰ Og det som utløste det, var freden i Kiel.²¹ Nordmennene følte at de hadde vært en slags handelsvare, som kunne kjøpes og selges, og det ønsket de å opponere mot. Det var med andre ord følelsen av krenkelse som fremtvang ønsket om selvstendighet.

Axel Linvald

Axel Linvald er prins Christian Frederiks danske biograf. I 1943 kom *Den unge Prins*, i 1952 *Norges statholder*, og i 1965, *Før Eidsvoldgrundloven*. Linvald forsøker å forklare Christian Frederiks virksomhet i Norge med hans bakgrunn og opplevelser i Danmark, før han ankom som stattholder. Christian Frederik ønsket tidlig å bli en del av statsstyret, men Frederik 6. og hans eneveldige struktur, forhindret dette.²² Resultatet ble, blant annet at Christian Frederik i det som skulle komme, ble svært selvstendig. Også ovenfor Frederik 6. Blant annet så ble han svært kritisk til hans utenrikspolitiske disposisjoner. Prins Christian Frederik ble også en del av opplysningstiden, dens tanker og anskuelser. Også dette skulle føre til selvstendighet. Han skulle også bruke tomheten, og det innholdsløse livet i København, til å vente. På noe mer, en mer betydningsfull rolle, og et større ansvar. For han var klar over sine evner og talenter.

Og han skulle ikke vente lenge. Allerede i 1811 ble han lansert som Norges redningsmann, av blant annet Carsten Anker. Det var Christian Frederik som skulle løse de store problemene og vanskelighetene landet stod ovenfor. Norge var rammet av sult og lidelse, og ikke minst, var lovet bort til Sverige av stormaktene. Linvald hevder at prinsen ble lokket av dette stemplet.²³

Carsten Anker hadde skissert mulighetene for Norge i en rekke brev til Christian Frederik før han ankom i mai 1813. Vi blir selvstendige med deg som konge, var budskapet hans.²⁴ Og i følge Linvald, kan dette ha vært noe Christian Frederik ønsket å forberede som stattholder i 1813-14.²⁵ For han visste nok hva som ville komme. En avståelse av Norge til Sverige, slik som stormaktene hadde lovet. Uansett, han ønsket i overensstemmelse med sin selvstendighet, og sin ideologiske forståelse, å imøtekomme en rekke norske ønsker og krav. Krav som han hadde møtt i en stor brevkorrespondanse med Anker, og biskop Peter Olivarius Bugge. Blant annet så ønsket han å imøtekomme ønske om mer autonomi i forhold til Danmark.²⁶ Christian

²⁰ Bergsgård 1943: 136

²¹ Bergsgård 1943: 99-100

²² Linvald 1943a: 124-126

²³ Linvald 1943a: 209-210

²⁴ Linvald 1943a: 214-215

²⁵ Linvald 1943a: 218-219

²⁶ Axel Linvald, *Christian VIII, Norges Statholder, 1813-1814*, København 1952: 116

Frederik opprettet derfor en rekke norske institusjoner. Også institusjoner som han ikke hadde fått Frederik 6.s aksept for. Stattholderen ønsket også å imøtekomme det store norske ønsket om tilnærmelser til Storbritannia.²⁷ Han vant ikke Frederik 6. for dette. Kun harme.

Linvald er også opptatt av at Christian Frederik ble fornorsket under sitt opphold i Norge. Så fornorsket at han allerede i november 1813 hadde tanker om å bryte med Danmark.²⁸ Da ville han kunne komme Sverige i forkjøpet, og søke tilnærmelser til England. Lojalitet til Frederik 6. sørget for at dette ikke fant sted. Christian Frederik hadde nok også personlige motiver med dette ønske. Norge skulle være hans base, i hans besittelse, til han selv kunne forene det på ny med Danmark.

Sverre Steen

Sverre Steen ser det annerledes enn Linvald. Som stattholder hadde ikke Christian Frederik noen spesiell plan, eller politikk, skriver han.²⁹ Da utenom det å binde rikene tettere sammen. For det var derfor han hadde kommet, for å sikre helstaten. Dette kommer blant annet frem i det første bindet av serien *Det frie Norge, 1814*. Hva med oppstanden? Det var stattholderen som var "sentrum for motstanden", skriver Steen.³⁰ Det var han som ordnet og organiserte det hele, og da uten å spørre nordmennene først.³¹ For det var mer eller mindre uinteressant, hva de måtte mene. Selv om han skriver noe annet selv, i dagbok, og i ulike proklamasjoner. Det var stattholderen sin oppstand, satt i scene av ham for å bevare "den dansk-norske union".³² Steen ser heller ikke bort i fra at også Frederik 6. kan ha hatt en finger med i spillet under den norske oppstanden. Det kan ha vært en "stilltiende avtale" mellom de to, skriver han.³³ Og da før avreisen til Norge. For de visste at Norges avståelse kunne bli resultatet, dersom Napoleon tapte storkrigen (nede på kontinentet). Frederik 6. tok derfor ikke avstand fra oppstanden, selv om han forsøkte å gi uttrykk for dette, blant annet ovenfor stormaktene.

Knut Mykland

Også Knut Mykland ser Christian Frederiks kvaliteter. Blant annet i *Kampen om Norge*, bind 9, Cappelens Norges historie, fra 1978. Christian Frederik trer frem, skriver han, som en av de største, "som har sittet med roret på det norske statskipet".³⁴

²⁷ Linvald 1952: 107

²⁸ Linvald 1952: 177-178

²⁹ Sverre Steen, *Det frie Norge, 1814*, Oslo 1951: 34-37

³⁰ Steen 1951: 94-96

³¹ Steen 1951: 109

³² Steen 1951: 97

³³ Steen 1951: 275

³⁴ Knut Mykland, *Norges historie, Kampen om Norge 1784-1814*, Oslo 1978: 261

Hva med norske ønsker og krav? Ønsket Christian Frederik å imøtekomme disse? Ja, noen, men han ønsket ikke et mer autonomt Norge. Det stattholderen ønsket, skriver Mykland, var først og fremst å imøtekomme nordmennes ønske om tilnærmelser til Storbritannia. Og da for å "oppnå lettelse for kornfarten".³⁵ Han ønsket heller ikke noe fremstøt mot svenskene, man hadde ikke midlene, ressursene, skrev han til Frederik 6., selv om det hadde kommet en angrepsordre. Prinsen visste, skriver Mykland, at Norges skjebne ikke skulle bli besluttet her nord, "men på de store slagmarker ute i Europa". Hvis Christian Frederik førte et brudd med helstaten, så var det altså i forbindelse med det utenrikspolitiske. På det administrative, det innenrikspolitiske plan, var det Frederik 6.s "bud skal være min lov". De institusjoner som ble opprettet, var nødsforanstaltninger, "skapt i en krisetid", skriver Mykland.

Også i forbindelse med oppstanden, ønsker Mykland å begrense stattholderen sin selvstendige rolle. Initiativet kom fra Frederik 6., og ikke Christian Frederik. Det var også Frederik 6. som la forholdene til rette, slik at en oppstand kunne lykkes i Norge.³⁶

Likevel, det var Christian Frederik som måtte lede og organisere den norske oppstanden. Det kunne ikke Frederik 6. Han kunne bare bli en tilskuer til det hele. Og ikke minst, håpe på det beste. Motivet, både til ham og Christian Frederik, var naturligvis ønske om å bevare unionen med Norge. Men var det bare Frederik 6. og stattholderen sin oppstand? "Avståelsen", skriver Mykland, "kom ikke uventet" på nordmennene.³⁷ De visste at Norge var lovet bort til Sverige av stormaktene. Oppstanden for selvstendighet var derfor forberedt lenge før freden i Kiel var et faktum.

Lars Roar Langslet

Lars Roar Langslet er Christian Frederiks norske biograf. I 1998 kom *Konge av Norge (1814)*, og i 1999, kom *Konge av Danmark (1839-1848)*. Langslet forsøker å fremstille stattholderen som en politisk taktiker, en som forstod hva som ville komme. Nemlig Norges avståelse til Sverige. Prinsen ønsket derfor å forberede Norges selvstendighet, blant annet administrativt.³⁸ På den måten imøtekom han også nordmennes ønske og krav om mer autonomi i forhold til Danmark. En rekke norske institusjoner ble opprettet.

Men hvordan var dette mulig? Stattholderen ønsket også å imøtekomme det norske ønsket om tilnærmelser til Storbritannia. Prinsen var ikke bare en idealist, skriver Langslet, men også en

³⁵ Mykland 1978: 269-274

³⁶ Mykland 1978: 304

³⁷ Mykland 1978: 316-323

³⁸ Lars Roar Langslet, *Christian Frederik, Konge av Norge (1814)*, Oslo 1998: 83-84

stor liberaler.³⁹ En som ønsket å imøtekomme ønsker han hadde hørt fra Anker og Bugge. Det vil si at prins Christian Frederik var en del av opplysningstiden, den nye liberale tid. Det var også bestemmende for ham at han ble ansett som redningsmann. Det var han som skulle ordne opp i Norges problemer. Christian Frederik var derfor også en selvstendig stattholder, en som kunne se bort i fra befalinger fra Frederik 6.

Likevel, det var helstaten, og ikke minst Danmark, som var fokuset til Christian Frederik som stattholder. Målet hans var hele tiden "en gjenopprettelse av den gamle unionen".⁴⁰ Det var det som drev ham i Norge, og som var hensikten med hans taktikk. Også under oppstanden. Det var derfor først og fremst Christian Frederik sin oppstand, og ikke nordmennene sin. Men også her var han lydhor ovenfor folkemeningen. Det ser man blant annet i proklamasjonene.

³⁹ Langslet 1998: 201-203

⁴⁰ Langslet 1998: 118

2. DEN BIOGRAFISKE RAMME FØR NORGE

2.1 Christian Frederiks oppvekst

Christian Frederik og den dansk-norske trone

Christian Frederik ble født på Christiansborg slott den 18. september 1786. For å markere den store begivenheten ble det skutt salutt. Ikke bare hadde kongehuset fått et nytt familiemedlem, og Danmark en ny prins, men arveprins Frederik og prinsesse Sophie Frederikke hadde også fått sitt første barn etter tolv års ekteskap. Dette var noe som måtte feires, og det med pomp og prakt. Det var også slik at det nye barnet etter kronprins Frederik var den nærmeste arving til den dansk-norske trone. Kronprinsen hadde nemlig på den tiden verken kone eller barn. Han fikk sin kone Marie Sophie Frederikke i 1790, de fikk hele åtte barn sammen, men bare to av de vokste opp. Det var døtrene prinsesse Caroline, og prinsesse Wilhelmine Marie. Fordi døtre stod utenfor arverekken forstod nok de fleste relativt raskt hvilken vei det kom til å gå for Christian Frederik. Ved arveprins Frederik sin død i 1805 kan det virke som om kronprins Frederik på mange måter både forstod, og aksepterte, at det var hans fetter som skulle være selve forutsetningen for at den oldenborgske stamme ikke skulle dø ut.¹ Det er ingen ting som tyder på at kronprinsen var bitter for dette, selv om han sikkert skulle ha sett det annerledes. Det hadde nok vært mer stas for ham med en egen sønn på den dansk-norske trone. Men den som kan ha sett med stor tilfredsstillelse på denne utviklingen var arveprins Frederik.² Han hadde nemlig et noe anspent forhold til kronprins Frederik. For å forstå dette så må vi se på en hendelse som fant sted to år før Christian Frederik ble født, det vil si i året 1784.

Christian 7. (som besteg tronen i 1766) ble etter noen år ved makten rammet av sinnsykdøm. Resultatet var at andre måtte styre i hans navn. Fordi det var flere som hadde lyst til dette, ble det konflikt. Man ser derfor en rekke kupp under kong Christian 7. Den som tok over etter at Johan Friedrich Struensee hadde blitt henrettet i 1772, var historikeren Ove Høegh-Guldberg. Arveprins Frederik var ikke bare en nær venn av Guldberg, men han var også den sittende kongens halvbror, det var derfor naturlig at han fikk en sentral plass i statsrådet. Men dette skulle komme til å forandre seg. Den som skulle stå for det siste kuppet under Christian 7. var kronprins Frederik, hans egen sønn, og det var her det ble konflikt mellom onkel og nevø. Det var under sitt første møte i statsråd at kronprinsen lot kongen skrive under på et dokument

¹ Langslet 1998: 19

² Linvald 1943a: 70-71

som sa at det var han som skulle ha den reelle makten i helstaten.³ Først satt alle helt apatiske, helt til arveprinsen forsøkte å stoppe det hele. Det ble noe rabalder, slåsskamp og trusler, men det hele roet seg relativt raskt. Fordi kronprinsen ønsket et mer liberalt styre ble arveprinsen og Guldberg satt på siden i det politiske liv. Arveprinsen kom fortsatt til å sitte i statsrådet, men han fikk ikke lenger noen innflytelse, eller sentral plass. Guldberg kom til å bli forvist til Århus som amtmann.

Prinsen og hans forhold til foreldrene

Christian Frederik ble svært knyttet til sin mor, prinsesse Sophie Frederikke. Hun hadde ikke bare ansvaret for prinsens oppdragelse, men det var også hun som først og fremst viste ham den varme og omsorg han hadde behov for. Dette var nærmest fraværende hos arveprinsen, Christian Frederik kom derfor aldri til å få noe nært forhold til ham. Til arveprinsens forsvar, en mann av hans kaliber skulle ikke etter datidens sedvane snakke med sin sønn om følelser. Nærhet var noe som var forbeholdt mor. Men det kan også ha vært andre årsaker til den store avstanden mellom far og sønn. Blant annet så må Christian Frederik realtvt tidlig ha forstått at arveprins Frederik umulig kunne være hans biologiske far.⁴ De var ikke bare svært ulike av utseende, men også i sin personlighet. Arveprinsen var lite pen, var keitete, stiv, og hadde lite evner. Han manglet rett og slett talenter. Christian Frederik var det stikk motsatte. Svært pen, svært dannet, og hadde en viss stil. Det å sjarmere med talekunst var ikke vanskelig for ham. Christian Frederik kom da også til å bruke det, ikke minst i selskapslivet. Det skulle også vise seg at han var svært smart, og at han hadde evner som ingen andre. Christian Frederik kom til å vise dette blant annet i skoleundervisningen. Her higet han etter kunnskap, og arbeidet med stor letthet. Mange vil nok si at arveprinsen manglet den verdigheten som karakteriserte hans sønn. Prinsen fikk nok også bekreftet sine antagelser om sin far i rykter. Det var mange som syntes det var underlig at arveprins Frederik og Sophie Frederikke først hadde fått barn etter hele tolv års ekteskap.

Christian Frederik kom derfor naturlig nok til å ligne mest på sin mor, ikke bare i utseende, men også i væremåte. Prinsesse Sophie Frederikke var som sønnen svært begavet, og hadde rike evner. Men hun var også glad i selskapslivet, noe også Christian Frederik kom til å bli.⁵ Om det var noe Christian Frederik hadde etter sin far så var det den store interessen for kunst og kultur, og ikke minst vitenskap. Dette røper ikke bare korrespondansen hans, men også

³ Langslet 1998: 17

⁴ Langslet 1998: 18

⁵ Linvald 1943a: 40

hans dagbok. Christian Frederik var også så heldig at han kom i kontakt med mange av de mest ansette innenfor de ulike miljøene. Og det blant annet i arveprinsens salonger. Arveprins Frederik fikk nemlig en rekke besøk, for han var preses både i Kunstakademiet i København, og i Vitenskapsselskapet i Trondheim. Men Christian Frederik kom også i kontakt med disse menneskene i skoleundervisningen. Det å besøke laboratorium, biblioteker og atelier, ble sett på som en del av dannelsen og oppdragelsen. Den store interessen for kunst og kultur kom prinsen til å beholde livet ut. Han kom også til å overta arveprins Frederiks verv, først med Vitenskapsselskapet i 1806, deretter med Kunstakademiet i 1808. Hvis en skal trekke frem to kunstnere som Christian Frederik fikk et ekstra nært forhold til i oppveksten, så må det bli Jens Juel og Nicolai Abildgaard.⁶ (Juel malte Christian Frederik ved en rekke anledninger.)

En skal ikke se bort i fra at en stor felles interesse for kunst, kultur og vitenskap bidrog til at avstanden mellom far og sønn ble mindre. Likevel så var det ikke snakk om noe nært forhold. Dette kommer muligens frem i forbindelse med arveprinsens død i 1805. Christian Frederik befant seg på Ludwigslust i Tyskland hos sin forlovede Charlotte Frederikke, og i en skrivelse til kronprinsen får man det inntrykket at farens død ikke hadde gått særlig hardt inn på ham. Prinsen var glad for at han var hos sin forlovede, den som virkelig kunne gi ham trøst. Og det kan virke som om han ikke ville til København. Prinsen skrev, "Gierne og allerhelst i disse kummerfulde Dage bliver jeg her til d. 21., og saalænge Du og omstændighederne tillade det; men jeg indseer, at min Nærværelse i Kiøbenhavn (paa en Maanedes Tid maaskee) vil være nødvendig. Til den sørgeligste af alle Dage maae jeg vel være der".⁷ Det skal sies at han i det samme brevet også beklaget tapet av sin elskede far. Han skrev at han var i sorg, og at han var langt nede. Men det er på mange måter ikke dette som fanger oppmerksomheten. Christian Frederik og Charlotte Frederikke var midt oppe i bryllupsforberedelser, og det var bestemt at kronprinsen skulle sende det formelle forlovelsesbrevet til prinsens kommende svigerfar i løpet av kort tid. Men nå som arveprinsen hadde gått bort var Christian Frederik tydeligvis redd for at dette skulle bli utsatt. Han skrev til kronprins Frederik, "Brevet til Hertugen vil Du vist ikke tilbageholde længere, end Sorgen kræver det".⁸

Den som trolig var Christian Frederiks biologiske far var arveprinsens mangeårige adjutant, Frederik von Blucher.⁹ Når man leser Christian Frederiks dagbok, og har dette in mente, kan

⁶ Linvald 1943a: 79

⁷ Brev fra Christian Frederik til kronprins Frederik [udatert, men ca. 10. desember 1805], Axel Linvald, *Kong Christian VIII.s Breve 1796-1813*, bd. 1, København 1965a: 24-25

⁸ Ibid. 24-25

⁹ Langslet 1998: 18

man ikke unngå å legge merke til hvor stor del av livet til Christian Frederik han var. Dette hadde selvfølgelig sine naturlige årsaker i at han var ansatt hos arveprinsen, men det kan også han vært bevisst fra Blucher sin side. For han var trolig ikke bare faren til Christian Frederik, men også hans tre yngre søsken, Juliane Sophie som kom i 1788, Louise Charlotte som kom i 1789, og Frederik Ferdinand som kom i 1792. Blucher kom trolig enda nærmere sine barn da han ble ansatt som arveprinsens hoffsjef i 1805. I forbindelse med en lykkeønsking Blucher sendte til Christian Frederik i 1803, skrev han, at helt "Siden Deres første Fødselsdag var jeg altiid nærværende".¹⁰

Oppdragelsen

Det var prinsesse Sophie Frederikke som hadde ansvaret for Christian Frederiks oppdragelse, men når hun døde i 1794, var det arveprinsen som tok over. Arveprinsen var ingen mann med stor anseelse og autoritet, så han ønsket bistand. Først og fremst fra sin gamle venn og lærer, Guldberg. Amtmannen skrev derfor en rekke brev til prins Christian Frederik, i oppdragende øyemed. Det er ikke til å komme bort i fra at både arveprinsen og Guldberg var konservative menn, og at de ønsket å påvirke i den retning. (Det viser korrespondansen som ble ført.)

Det Guldberg først og fremst ønsket å formidle til Christian Frederik var kristendommens og monarkiets sentrale plass i helstaten. Det var kronprins Frederik som var øverste autoritet, og det han måtte mene eller befale skulle det ikke stille spørsmålstejn ved. En skal ikke se bort i fra at Guldberg hadde en viss frykt for at Christian Frederik skulle bli inspirert av ideene fra opplysningstiden. Her satte man nettopp spørsmålstejn ved religionen og monarkiet, og ikke minst fyrstens autoritet. Guldberg kom derfor til å skrive en rekke brev til Christian Frederik om den utviklingen som hadde funnet sted i Frankrike. Og det blant annet i en skrivelse fra desember 1802. Her hevdet Guldberg at han hadde funnet svaret på hvorfor det hadde blitt som det hadde blitt i Frankrike, og han forklarte det blant annet med katolisismen.¹¹ En lære som hadde skapt harme fordi det ikke hadde vært rom for undersøkelse og tvil. Man hevdet nemlig i katolisismen at kirken og pavemakten var ufeilbarlige. For Guldberg var problemet at dette var falske autoriteter, og at man ikke søkte den virkelige sanne, nemlig Bibelen. Han forklarte Christian Frederik at franskmennene også hadde blitt provosert over de svært så late munkene, og ikke minst den enorme rikdommen som kirken var i besittelse av. Hvis en skal se Guldbergs resonnement under ett så hevdet han altså at problemet lå i at franskmennene ikke hadde søkt den sanne kristendom, men den falske. På denne måten hadde man forkastet

¹⁰ Brev fra Frederik von Blucher til Christian Frederik 17/9-1803, Linvald 1965a: 245

¹¹ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 20/12-1802, Linvald 1965a: 293

sin religion. Sitt monarki hadde man forkastet på grunn av et despotisk regime.¹² Guldberg forklarte Christian Frederik at regimet ikke bare hadde ført en rekke unødvendige kriger, men også sørget for at statskassen ble tom. Fordi folket hadde følt seg undertrykt hadde de ønsket seg tilbake til det opprinnelige samfunnet, det som hadde eksistert før monarkiet hadde blitt en realitet. Der mente man at man hadde hatt visse rettigheter og friheter. Monarkiet hadde altså berøvet dem disse. I følge Guldberg var problemet at man ikke hadde hatt det sanne og virkelige monarki.

Selv om Guldberg forklarte revolusjonen i Frankrike med katolisisme og et despotisk regime, så følte han seg nok ikke helt sikker på utviklingen i Danmark heller. Han følte nok at både religion og monarki var under et visst press. Han viser dette blant annet i en rekke brev til Christian Frederik. Her forarget han seg over kunnskapsløse skribenter som ikke forstod seg på Bibelens sanne lære. Han hevdet blant annet "at hvad Mennesker kand sige mod Bibelen, er som al Bagtalelse mod skikkelige Folk; sligt bliver troet af dem, som ei kiende dem, og som have Ørene aabnede for Sladder, men foragtes og afskyes af alle dem, som nøie kiende og have undersøgt".¹³ Guldberg reagerte også sterkt på den behandlingen biskop Nicolai Balle hadde fått, og det kun fordi han forsvarte "Biblen og Kongens høieste Myndighed, som det er vore elendige Skribenters Sag at angribe".¹⁴ Biskopen var nemlig den eneste "der med Iver og kraftige Grunde mod de skammeligste Angreb forsvar[te] den christelige Religion, der er og bliver Sandhed, og uden hvilken Europæeren aldrig var bleven det, han er".¹⁵ Som vi ser så var Guldberg opptatt av å formidle til Christian Frederik religionens sentrale betydning, ikke bare for en stat, men også for et menneske. Han var derfor opptatt av at prinsen måtte lære sin Bibel å kjenne, menneskenes viktigste bok.¹⁶

Søke sindigheten

Guldberg var nok blant de som relativt tidlig forstod hvilken skjebne som kom til å vente den unge prinsen, det kan i hvert fall virke slik når man leser brevene hans. For her forsøkte han å innprente i ham det mest essensielle for en fyrste, og det var å bli elsket av folket. Og det ikke minst i den ville tiden man levde i. Bare på den måten ville man sikre at religion og monarki ville bestå. Guldberg hevdet at Christian Frederik ville bli elsket av folket dersom han søkte sindigheten. For hadde han den ville han bli en klok og harmonisk person som ble i stand til å

¹² Brev fra Guldberg til Christian Frederik 20/12-1802, Linvald 1965a: 294

¹³ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 3/4-1797, Linvald 1965a: 284

¹⁴ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 4/9-1797, Linvald 1965a: 287

¹⁵ Ibid. 287

¹⁶ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 1/8-1794, Linvald 1965a: 281

ta de rette valgene.¹⁷ Han ville også takle de prøvelsene han ble satt på, og ikke vakle. For det ville han uten sindigheten. Med andre ord så skulle sindigheten være grunnlaget for alle hans handlinger. Han ville motta den først og fremst ved å tro på den ene sanne religion, og dersom han trengte et forbilde kunne han bare se på kronprins Frederik. Han hadde den sindigheten som var nødvendig for at han skulle bli elsket av folket. Han viste også i et brev til Christian Frederik til et eksempel. Kronprinsen og kronprinsessen hadde besøkt Århus, og der hadde de hilst på alle og enhver, og møtt folket med kjærlyghet og omtanke. Resultatet var at de med sin "sindige Opførsel [...] have knyttet alle Undersaatter fast til det kongelige Huus, hvilket i en Tid som vores, da de sletteste Grundsetninger fra vore usle Skrifter udbredes, er et trefligt Middel mod Dagens Gift".¹⁸ Guldberg ønsket også å trekke frem hans bestemor i forbindelse med sindigheten. Enkedronning Juliane Marie hadde blitt elsket av folket fordi hun først og fremst hadde hatt omtanke for dem.¹⁹ Hun hadde ikke hatt avstand til folket, men sett på dem mer som medmennesker. Hun hadde blant annet bekostet en rekke fattige menneskers velferd, de som trengte det aller mest. Og hvorfor denne sindigheten? Jo, fordi hun hadde hatt tro på den ene sanne religion, den som brakte kjærlyghet til folket, "og hvor ønsker hun, at hendes Sønne-Søn og alle hans Sødskende maae, som hun har giort, frygte Gud, bede til Gud, elske Guds Ord, lyde Gud".²⁰

Guldberg ønsket tidlig å vise folket hvilken sindig prins Christian Frederik var i ferd med å bli. Og det blant annet i forhold til skole og eksamener, for sindighet var noe de hadde krav på. Han mente at beviset på hans suksess burde spres til hele helstaten.²¹ På den måten ville Christian Frederik tidlig bli elsket av folket, og man ville unngå det som hadde funnet sted i Frankrike. For man måtte passe seg, man skrev nemlig mot religion "længe før de ulykkelige Udbrud i Staten, og man skrev og lidt efter lidt mod fyrstelig Magt".²² Og slik var det også i Danmark nå. Han hevdet ovenfor Christian Frederik at skribentene arbeidet i skjul, og at man måtte sørge for at de ikke fikk mer innflytelse enn de hadde. For de håpet på å spille en rolle, akkurat som sine brødre i Frankrike.

Helstatens øverste autoritet

Guldberg var svært opptatt av at Christian Frederik skulle respektere statens øverste autoritet, kronprins Frederik. Han kom blant annet inn på dette da prinsen og arveprinsen var på besøk

¹⁷ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 12/2-1799, Linvald 1965a: 288

¹⁸ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 5/7-1799, Linvald 1965a: 289

¹⁹ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 28/10-1796, Linvald 1965a: 283

²⁰ Ibid. 283

²¹ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 9/5-1797, Linvald 1965a: 285

²² Ibid. 285

hos ham i Aarhus i 1803. Christian Frederik kunne ha en viss selvstendighet, men han skulle forholde seg til hva kronprinsen måtte mene eller befale.²³ Prinsen skulle heller ikke kritisere ham ovenfor andre, og om han ble fristet til det så måtte han ta i bruk sin sindighet. Guldberg var i korrespondanse opptatt av at kronprinsen skulle være hans forbilde. Kronprins Frederik hadde nemlig sindighet, og var derfor elsket av folket. For at Christian Frederik skulle se på kronprinsen som en autoritet kan det virke som om han var opptatt av å skryte av ham. Han tok ikke bare kloke valg som statens øverste leder, men han viste også Christian Frederik og hans familie stor kjærlighet.²⁴ At Christian Frederik skulle forholde seg til kronprinsen som en autoritet kommer muligens frem i forbindelse med hans ønske om å forlove seg med Charlotte Frederikke i 1804. Det var et stort ønske fra både kongehus og allmue at Christian Frederik skulle forlove seg med kronprinsens datter Caroline. Han var selv klar over dette, men hadde ikke noe ønske om det. Det kommer blant annet frem i hans dagbok sensommeren 1803, da hadde en av hertugene i Hessen-Kassel spøkt med Christian Frederik om akkurat dette, "han bestemte mig som saa mange Caroline til Brud; men jeg svarede som til alle, at jeg var langt fra at tænke derpaa eller at have Lyst dertil".²⁵ En skal ikke se bort i fra at det var et voldsomt press mot Christian Frederik, for til og med etter ekteskapsbruddet med Charlotte Frederikke ble dette ønske dratt frem igjen, og det blant annet i et brev fra søsteren Louise Charlotte. Hun mente at selv om det muligens stred i mot hans følelser, så ville det være det mest fornuftige, "thi Skiønhed er jo dog ikke Hovedsagen, [men] Godhed og Kierlighed, og begge Deele vilde du finde ved nøjere Kiændskab".²⁶ Man så nok i Danmark på dette som en mulighet til å forsone to familiegrener. Et ekteskap ville etter all sannsynlighet mildne motsetningene, ikke minst mellom arveprins og kronprins. Guldberg ble uansett svært bekymret da han ble klar over at Christian Frederik i forbindelse med en utenlandstur i 1803 hadde fattet interesse for Charlotte Frederikke på Ludwigslust. Da Christian Frederik skulle tilbake året etter skrev han et sterkt og advarende brev til ham,

tør jeg lige saa indstændigen som underdanigst bede Dem paa denne hele Reise at være og blive fri og ubunden Herre over Deres eget Hierte og ikke skienke det til nogen Skiønhed, men have og holde det med Magt frit, betænkende Deres hele Stilling i Staten og Deres stærke Baand med Regenten og med Staten, et Baand som ingen har stærkere end De og slet ingen større Forpligtelse til at følge.²⁷

²³ Dagboken til Christian Frederik 22/9-1803, Axel Linvald, *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser*, 1799-1814, bd. 1, København 1943b: 210

²⁴ Se for eksempel brev fra Guldberg til Christian Frederik 27/11-1806 og 26/1-1802, Linvald 1965a: 279

²⁵ Dagboken til Christian Frederik 12/8-1803, Linvald 1943b: 191

²⁶ Brev fra Louise Charlotte til Christian Frederik 31/3-2/4-1811, Linvald 1965a: 91

²⁷ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 22/6-1804, Linvald 1965a: 304-305

Christian Frederik skulle med andre ord respektere ønsket til helstatens øverste autoritet, selv om det muligens stred i mot hans ønsker og følelser. Guldberg ble derfor svært bekymret da han ble klar over at det hadde blitt inngått forlovelse allikevel. I et brev til arveprins Frederik gav han uttrykk for dette, og hevdet at man bare måtte beklage ovenfor kronprinsen og folket. Guldberg håpet at Christian Frederik med tiden skulle ta i bruk sin sunne forstand og "følge Kronprintsens Villie og ikke forhaste sig i noget".²⁸ Kronprins Frederik kom til å akseptere forlovelsen, men han hadde noen betingelser. Blant annet at selve annonseringen ikke skulle finne sted umiddelbart, men nærmere selve dagen. Han ønsket også at bryllupet skulle utsettes til prinsen var 21 år. Kronprinsen henviste da til Christian Frederiks alder, som var 17 år på det aktuelle tidspunktet. En skal ikke se bort i fra at dette var et vikarierende motiv. Det viser blant annet forlovelsen mellom Louise Charlotte og prins Heinrich den samme sommeren. Christian Frederiks lillesøster var 14 år, men kronprins Frederik var allikevel svært positiv. Han hevdet at annonseringen burde finne sted så fort som mulig, i følge Christian Frederiks dagbok, fordi han ikke hadde noe ønske om at "Forlovelsesdagene [skulle] vare saa længe".²⁹ Det mest sentrale her er allikevel at Guldberg i sine brev til Christian Frederik var opptatt av at han måtte forholde seg til de betingelsene kronprinsen hadde satt. På den måten ville han ikke bare bevare vennskapet til kronprins Frederik, men også folket. De hadde nemlig "udseet Dem en anden Folket aldeles tilhørende Brud [...] Kun eet, kiereste Herre, kand rette Folkets Meening (og et Folks Meening er yderst vigtig), Deres inderlige Forbindelse i Kierlighed og Taknæmmelighed mod Kronprintsen og hans Huus".³⁰ Prinsen kunne med andre ord risikere å miste folkets kjærlighet dersom han ikke lyttet til statens øverste autoritet. Og det var svært alvorlig, ikke minst fordi man levde i en tid hvor dette kunne få uheldige konsekvenser. Og ikke minst dersom Christian Frederik en dag ble landets monark. Guldberg var også blant dem som så mulighetene ved disse betingelsene, han håpet i et brev til arveprinsen at "Samtale [skulle] slette og jævne alt".³¹

De humanistiske idealene

Det interessante er at Guldberg ubevisst ble påvirket av de nye ideene. Det viser blant annet hans forhold til de humanistiske verdiene. Han skrev en rekke brev til Christian Frederik om akkurat dette. Blant annet så hevdet han at de store kongene var ikke de som hadde erobret land for å se sitt rike større, "deres Ære [var nemlig] besmittet med Blod og kjøbt for uttallige

²⁸ Brev fra Guldberg til arveprins Frederik 24/9-1804, Linvald 1965a: 316

²⁹ Dagboken til Christian Frederik 12/8-1804, Linvald 1943b: 231

³⁰ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 1/10-1804, Linvald 1965a: 308

³¹ Brev fra Guldberg til arveprins Frederik 24/9-1804, Linvald 1965a: 316

dræbte Medmennesker".³² Guldberg var også svært opptatt av at man som konge ikke skulle være brutal og hensynsløs i sine handlinger. Man skulle basere sine handlinger på innsikt og viten, og gå varsomt til verks. En skal ikke se bort i fra at dette har satt sine spor hos prinsen, at en av opplysningstidens største motstandere hadde latt seg fascinere.³³ I et av sine brev til Christian Frederik så hedret han også de største intellektuelle innenfor området. Han skrev blant annet at Voltaire og Rousseau ble "af alle Europæer, som have god Opdragelse, læste, elskede, ærede".³⁴

Hvis en da skal summere opp Christian Frederiks oppdragelse, slik som arveprins Frederik og Guldberg ønsket den, så var det et enormt fokus på religion og monarki. Kronprins Frederik var den store autoriteten. Det ble ikke akseptert at man stilte spørsmål til det han måtte mene eller befale. Fordi man antok at Christian Frederik en dag skulle bekle den dansk-norske trone var det svært essensielt å lære ham sindigheten. For det var bare på den måten han ville makte å ta de rette valgene, slik at han kunne bli elsket av folket. Om han ikke klarte dette kunne han risikere at fundamentene i staten ble satt under press, nemlig monarki og religion. Noe av det mest interessante er at man i brevene til Guldberg ikke hører noe om å lytte til folket. Det var fokus på den høyeste autoritet, og at han visste det beste. Man vant ikke folkets kjærlighet ved å lytte til det, men ved å ta de kloke beslutningene. Hvis en skal se alt under ett så var poenget med oppdragelsen å beskytte Christian Frederik mot det en oppfattet som barbariet. Det vil si opplysningstidens ideer. Når det er sagt, så var det et stort fokus på de humanistiske verdiene, man skulle ta hensyn som konge, og ikke være brutal.

Undervisningen

En skulle tro at undervisningen stod i overensstemmelse med oppdragelsen, og at den ble like konservativ. Det var tross alt arveprins Frederik som hadde det overordnede ansvaret, og det i nært samarbeid med Guldberg. Det underlige er at det ikke kom til å bli slik. Mye tyder rett og slett på at Christian Frederik fikk en undervisning som på en rekke områder brøt med det oppdragelsen ønsket å formidle. Det ser vi blant annet på lærerstallen, mange av lærerne hans var en del av den nye tiden, det vil si inspirert av opplysningstiden og dens ideer.³⁵ Dette var nok neppe bevisst fra arveprins Frederik sin side, så man kan bare stusse over hvorfor det ble slik. Han hadde tross alt ansatt lærere som kunne formidle det han betraktet som det rene og fulle barbari. I 1793 ansatte arveprinsen Niels Iversen Schow som direktør for prins Christian

³² Brev fra Guldberg til Christian Frederik 20/6-1800, Linvald 1965a: 290

³³ Linvald 1943a: 47

³⁴ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 20/12-1802, Linvald 1965a: 293

³⁵ Linvald 1943a: 47

Frederiks undervisning. En stor representant for opplysningstidens tanker og filosofi, en som var "støbt i dens Form".³⁶ Hvor det var mulighet for det, skriver Linvald, "gjorde han sig til Talsmand for dens Principper [og] Ideer". Det interessante er at Schow ikke bare var ansatt for å ha ansvaret for undervisningen, men oppdragelsen som et hele. Det vil si at det først og fremst var Schow som kom til å sette de mest vesentlige spor hos prins Christian Frederik (i hans sinn og tanker). Arveprins Frederik hadde han ikke noe nært forhold til, og Guldberg så han sjelden. Schow så Christian Frederik nesten hver dag, og til enhver tid. Det interessant er at prinsen fikk en oppvekst som var preget av spenningspunktet mellom den gamle og nye tid.

Mer mot folket?

At Schow ønsket å påvirke Christian Frederik i retning av opplysningstidens univers kommer blant annet frem i læreplaner og korrespondanse. Den "almindelige Almues-Mand blendes ey længer ved Glandsen af Fødsel, Rang, Titler, Æres-Decorationer", skrev han til arveprinsen, når han forsøkte å øve innflytelse på læreplanen.³⁷ Kanskje ønsket Schow at de kongelige nå måtte stige ned fra sin trone, og ikke lenger se på seg selv som store overhøyheter som visste det beste. Prinsen må "dannes og opdrages for den Tidsalder, vi leve i", skrev han videre, "og ikke for den Tidsalder, som var for 40 eller 50 Aar siden". Schow ønsket at Christian Frederik skulle ut fra det beskyttende livet ved slottet, hvor man

retter sig efter den herskende Tone, hvor alting er maskert og intet naturligt, hvor alting erindrer om Højhed og Fødsels-Fortrin, hvor altsaa Fordomme tidlig næres og Følelse for det sande qvæles, hvor der er riig Føde for Sandseligheden og tarvelig Næring for Aanden.³⁸

Når prinsen ble eldre så burde han også reise rundt i landet for å lære nasjonen å kjenne, ikke som en kongelig eller fyrstelig person, men som "den unge formuende og talentfulde Borger, som ifølge sin Stand og sine Forbindelser ventede engang et vigtigt Statsembede". Det kan virke som om Schow ønsket at Christian Frederik skulle være et instrument for noen. Kanskje folket? Av læreplanen kommer det i hvert fall frem at prinsen måtte være "i Stand til at tale med alle Mennesker", og være i stand til å "beskæftige sig med deres Anliggender".³⁹ Det vil si at han måtte være en lyttende kongelig prins. Schow ønsket at Christian Frederik skulle bli det mest "fordomsfrie Menniske i Staten", men da måtte han ha "videnskabelig Opdragelse".

³⁶ Linvald 1943a: 54

³⁷ Brev fra Niels Iversen Schow til arveprins Frederik [udatert, men i 1797], Linvald 1943a: 54

³⁸ Fra en avhandling skrevet av Niels Iversen Schow i 1800, Linvald 1943a: 54

³⁹ Læreplan for undervisning og oppdragelse fra Niels Iversen Schow til arveprins Frederik 10/2-1797, Linvald 1943a: 55-56

Det var også slik han ville makte å oppnå "Folkets sande Agtelse". Det var på mange måter verdensmannen som skulle være det store forbildet for Christian Frederik.

Som vi ser, var det sentralt å lære Christian Frederik opplysningstidens idealer for en fyrste. Borte var Guldbergs formaninger om kronprins Frederiks autoritet. De kongelige var selvsagt ikke som alle andre mennesker, men man skulle ikke ha fokus på at man var en overhøyhet person. Det å tale, lytte, med alle mennesker, var sentralt. Prinsen skulle lære landet å kjenne. I dette samfunnet var det nok legitimt å stille spørsmål til det kongen ønsket eller befalte. Det var ingen som skulle ha monopol på sannheten, eller mene å vite best til enhver tid. Christian Frederik kan ha lært at man skulle se mer mot folket.

Historie fremfor kristendom?

Niels Iversen Schow var heller ikke så opptatt av kristendommen. Det ser vi blant annet ved at han ikke ønsket dens plass i undervisningen.⁴⁰ Schow mente at Bibelen var noe prinsen kunne finne ut av på egen hånd. Han var ovenfor arveprinsen svært kritisk til hvordan andre prinser hadde blitt foret med religionen, med svermeri og barbari, og feil tolkning, "Vee den, som i vore Tider ikke har anden Grund at bygge sin Overbev[isning] paa end Stift[erens] Guddom og hans Mir[a]k[le]r. Han staaer i Fare for i Livets Prøvelser at blive haardeligen anfægtet".⁴¹ Schow hadde sans for en mer rasjonalistisk form for kristendom. Arveprins Frederik reagerte selvfølgelig på dette, religion var for ham noe svært sentralt, og han hadde behov for at hans sønn skulle bli satt inn i det mest elementære. Schow lovte derfor at det skulle bli satt av en halvtimes tid hver dag til Bibellesning, men kun det. Det var nok ikke med religionen Schow ønsket at Christian Frederik skulle bli et behersket menneske. Historie ble et av de største fag under Schow, og han mente at det skulle være "en Veiledning til Viisdom, en Opmuntring til Dyd og Advarsel mod Laster".⁴²

Arveprins Frederik og Guldberg reagerte selvfølgelig sterkt på mye av det Schow forfektet til Christian Frederik. Han brøt tross alt med det de så på som det mest elementære for en prins å lære, nemlig kronprinsens øverste autoritet, og religionens sentrale betydning i et menneskes liv. Et klart vitnesbyrd om de sterke reaksjonene ser vi blant annet av et brev fra arveprinsen i 1797, og det umiddelbart etter at Schow hadde lagt fram en læreplan. Arveprinsen hevdet at det brøt med det som var det akseptable, og skrev at han aldri ville tillate at hans sønn skulle "opdrages i nogen nye Modens Theologie eller indsuer stridende Setninger mod vor Kirkes

⁴⁰ Linvald 1943a: 56

⁴¹ Brev fra Niels Iversen Schow til arveprins Frederik [udatert, men i 1797], Linvald 1943a: 54

⁴² Linvald 1943a: 56-62

Lære eller mod vor Regieringsform".⁴³ Det interessante er at de ikke maktet å stoppe Schow, i hans formidling til Christian Frederik.

Det pedagogiske programmet for undervisningen

På det pedagogiske området så var ikke undervisningen bare påvirket av opplysningstiden, men også romantikken.⁴⁴ Blant annet så skulle det være like stort fokus på de humanistiske, som de naturvitenskapelige fagene. Christian Frederik fikk derfor like mye undervisning i språk, historie og filosofi, som han fikk i matematikk, fysikk og kjemi. Det var også slik at man forlot utenatslæren, det var et ønske om at prinsen skulle forstå, og ikke bare ramse opp det han hadde lært utenat. Det ble mye lesning, men også mye praksis. Christian Frederik skulle lære ved å praktisere selv. Prinsen kom derfor til å utføre en del eksperimenter. Han kom også til å samle på ulike planter, insekter og mineralier, men også ulike bøker. Schow var som sagt også opptatt av at Christian Frederik skulle reise en del, og det for å møte ulike mennesker og bli verdensvant. Blant annet så kom Schow til å ta med Christian Frederik til havna i Helsingør slik at han kunne bli kjent med utenlandske sjøfolk. Arveprinsen hadde selvfølgelig også en rekke innvendinger på det pedagogiske området, blant annet så forstod han ikke hvorfor det skulle kjøpes inn så mange bøker, eller apparater til eksperimenter. At prinsen også skulle ha ulike lærere på de forskjellige fag var også fremmed for ham.

Jeg tror at Schow sin undervisning og dannelse ble bestemmende for Christian Frederik i det som skulle komme. Og da blant annet i forhold til Norge. Norske ønsker og krav, særlig fra 1807, vakte til livet hans ideologiske forståelse. Han ønsket å lytte til nordmennene, både før og under oppholdet som stattholder.

Ensomheten

Christian Frederik ble nok et ensomt menneske i København.⁴⁵ Og den største årsaken av dem alle var nok at han mistet sin mor allerede som 8-åring. Det var Sophie Frederikke som først og fremst hadde vist ham den varmen og omsorgen han hadde så behov for. Så når hun døde, ble dette brått borte. Arveprinsen hadde overhodet ikke evnene. Og som vi har vært inne på tidligere, så resulterte dette i en stor avstand mellom far og sønn. Nærhet ble med andre ord en mangelvare i Christian Frederik sitt liv fra 1794. Traume, og sjokket over å miste sin gode og kjærlige mor, sørget også for problemer med fortrolighet. Prinsen ble en lukket personlighet i det som skulle komme. Kamerater var derfor noe han ikke ønsket å søke. En annen stor grunn

⁴³ Brev fra arveprins Frederik til Niels Iversen Schow 10/3-1797, Linvald 1943a: 43

⁴⁴ Linvald 1943a: 47-49

⁴⁵ Langslet 1998: 23

til dette, kan være selve oppdragelsen.⁴⁶ Man hevdet innenfor de kongelige kretser at de unge kunne ha dårlig innflytelse på hverandre. En forsøkte derfor å forhindre at Christian Frederik fikk venner og kamerater på sin egen alder. Guldberg forsvarte denne praksisen med at ingen kunne oppdras likt, selv om den ville og frie tiden man levde i ønsket at det skulle være slik. Alle måtte derfor ha en oppdragelse som var tilpasset hver enkelt, for "kongelige Personer ere, kand ikke være og maa ikke være lige".⁴⁷

Det skal også sies at prins Christian Frederik og hans nærmeste familie hadde liten kontakt med de andre kongelige, og da særlig fra krigsårene fra 1807.⁴⁸ Det kan være at også dette har bidratt til den store ensomheten hans. Det var stort embetsmennene man hadde en viss kontakt med. Prinsen hadde nok det beste forholdet til finansminister Ernst Schimmelmann. Det var for eksempel han som først og fremst informerte Christian Frederik om den utenrikspolitiske situasjonen fra 1807. Christian Frederik klarte nok heller aldri å assosiere seg med de andre prinsene. De var først og fremst opptatt av det militære, mens han forble et sivilt menneske. For Christian Frederik var nok militærparader den store skrekken. Prinsens sivile forståelse kommer muligens til syne i forbindelse med en sammenkomst arveprins Frederik hadde for noen militære embetsmenn. Christian Frederik var til stede og overhørte hva slags tanker de hadde om blant annet ære. De hevdet at det var kun en måte å redde sin ære på dersom man følte at man hadde blitt krenket, og det var ved å utfordre til duell. Prinsen reagerte på dette, og hevdet at det var et vitne "om Brutalitet [og] haardt Hierte".⁴⁹

Ulike indisier på ensomheten

Christian Frederiks ensomhet kommer muligens til syne i august 1805. Da henvendte han seg til kronprins Frederik med en forespørsel om han kunne ansette et menneske hos seg, en som kunne være til "Nytte og Behag som Cavaleer under navn af Adjutant".⁵⁰ Prinsen ønsket en på sin egen alder, den fire år eldre Conrad Frederik Clauson-Kaas, stesønnen til presidenten i det danske kanselli, Frederik Julius Kaas.⁵¹ Christian Frederik hevdet at det var av stor betydning for ham. Han skrev videre, "tør jeg haabe, at Du gjør det mueligt, at han snart kan komme til mig, jeg trænger meget til et sligt Menneske".⁵² Men i korrespondanse med Clauson-Kaas i

⁴⁶ Linvald 1943a: 42

⁴⁷ Brev fra Guldberg til arveprins Frederik 2/2-1805, Linvald 1943a: 42

⁴⁸ Linvald 1943a: 171

⁴⁹ Dagboken til Christian Frederik 1/7-1803, Linvald 1943a: 156

⁵⁰ Brev fra Christian Frederik til kronprins Frederik 27/8-1805, Linvald 1965a: 19

⁵¹ Conrad Frederik Clauson-Kaas (1782-1853) ble adjutant hos Christian Frederik i 1805. Han ble med Christian Frederik til Norge i 1813, og i 1814 ble han marskalk. Han var dette frem til 1825. Frederik Julius Kaas (1758-1827) var president i det danske kanselli fra 1804.

⁵² Brev fra Christian Frederik til kronprins Frederik 27/8-1805, Linvald 1965a: 20

oktober samme år kan det virke som om Christian Frederik først og fremst ikke hadde søkt etter en adjutant, men en venn. Han skrev blant annet følgende,

Jeg stoler paa at finde i Dem et Menneske, der er mig af Hiertet hengiven, og som gierne og med Oprigtighed vil være det, jeg vil gjøre ham til: min Ven [...] jeg bør sige Dem det i forvejen, troe ikke, det er Stolthed, o' langt fra, men jeg har aldrig havt nogen sand Ven omkring mig, min Fortroelighed er vanskelig at erholde; derimod misbruger jeg aldrig mine Venners, og ved at vise mig Deres, vinder De min, men glem i Deres Adfærd aldrig, at De er min Adjutant, træng Dem ikke ind paa min Fortroelighed, men modtag den med aabne Arme.⁵³

Christian Frederik skrev med andre ord rett ut at han ikke hadde en eneste nær venn hos seg, blant annet fordi han hadde vanskeligheter med fortrolighet. Det vil si at han var en person som ikke ønsket å betro seg til andre mennesker, eller vise dem nærhet. Clauson-Kaas kunne derimot vinne Christian Frederik dersom han kunne vise sin fortrolighet over for ham. Men han skulle være forsiktig, og ikke trenge seg på. Dette var noe Christian Frederik skulle styre og kontrollere selv.

Det kan også være interessant å se på en episode fra utenlandsturen i 1803. Arveprinsen slet med helsen, og ønsket seg til varmere strøk. Nærmere bestemt til kur-badestedene i Nenndorf og Pyrmont. Sønnene Christian Frederik og Frederik Ferdinand ønsket å være med. På disse stedene kom Christian Frederik i kontakt med mennesker som var syke, og som slet med det samme som faren, nemlig reumatisme. I følge dagboken kom han blant annet i kontakt med en frøken Driesen. Hun var ikke først og fremst en han forsøkte å erobre, men en han ønsket å samtale med. På grunn av lidelsene slet frøken Driesen med psyken, og det kan virke som om Christian Frederik fikk medlidenhet for henne. Prinsen kjente seg nok også mye igjen i det hun var lei seg for. I en samtale hvor "hun beklagede at være saa eene, ej at have nogen sand Veninde om sig", skrev Christian Frederik at han hadde hatt en samtale med frøken Driesen som hadde satt sine dype spor i ham.⁵⁴ Det kan virke som om Christian Frederik mer eller mindre snakket av livskunnskap da han svarte henne,

at det for fremmede var saare vanskelig, med alt hvad man end følte, at bevidne Deeltagelse, og om den endog kunde være angennem for den lidende, kunde den dog vanskelig være af Varighed, eftersom Omstændigheder ofte adskilte Venner; [...] maatte man være tilfreds med Menneskene, saaledes som de vare, og med den Deeltagelse, enhver efter sin Evne viiste, og jo ej forfalde til Melancholie eller sperre sig eene inde [...] Hun maae være højst ulykkelig.⁵⁵

⁵³ Brev fra Christian Frederik til Conrad F. Clauson-Kaas [udatert, men i oktober 1805], Linvald 1965a: 256-257

⁵⁴ Dagboken til Christian Frederik 27/6-1803, Linvald 1943b: 152

⁵⁵ Ibid. 152

Det kan være at Christian Frederik i denne forbindelse også tenkte på sitt eget liv. Det hadde vært vanskelig for andre å sette seg inn hans livssituasjon, særlig fordi han ikke hadde hatt noen nære venner. Han hadde funnet ut at han skulle være fornøyd med de menneskene han hadde rundt seg, og ikke kun se det triste. Det farlige var om han falt i håpløsheten.

Selskapslivet

Christian Frederiks liv bestod av en rekke ball og selskaper, og det er mye som kan tyde på at han trivdes med det. Her kunne han nemlig ta i bruk sine sosiale egenskaper. Han var sikker på seg selv, og sjarmerte de fleste. Ikke minst damene, som han tidlig ble opptatt av. På den første dagen i 1803, så Christian Frederik tilbake på det året som hadde gått, og blant annet så ønsket han å få mer kontroll over sitt erotiske liv. Han skrev i dagboken sin,

jeg kiender Faren af mangen tillokkende Ting; og naar mit endnu ej nok befæstede Gemyt ej rystes ved min Phantasie, naar jeg, som mine ivrige Bestræbelser sigter til, bliver meere Herre over min Phantasie og min Sandselighed, kan jeg med Sandhed have det Haab at blive, hvad jeg bør, den Agtelse og det Venskab, som jeg nyder, værdig.⁵⁶

Men det kan være at Christian Frederik med sin selvsikkerhet i selskapslivet kun bar på en maske, at det bak denne masken befant seg en person som ønsket å ta i bruk denne livsstilen for å dekke et omsorgsbehov. I selskapslivet kunne han nemlig få den nærheten han hadde så behov for.⁵⁷ Christian Frederik kan med andre ord ha følt det samme som Carsten Anker, og det i korrespondanse i 1807, "Tvivl og Uroe herskede indvortes. Sælskabelig Ligegyldighed og Munterhed blev min Maske".⁵⁸ Det interessante er at prins Christian Frederik også ønsket å komme i kontakt med litt eldre damer, om de var fruer så var ikke det noen hindring. Det kan muligens forklares i at han satte de inn i en morsrolle, at de på mange måter skulle ta vare på ham. Det kan virke slik blant annet med fru Margrethe Moltke og fru Charlotte Scheele.⁵⁹ Det er nok selve selskapslivet som er det største indisiet på hans ensomhet.

Jeg tror ensomheten til Christian Frederik kommer til syne i Norge. Jeg skal argumentere for dette senere, men ved å lytte til folket visste han også at han kom til å bli elsket av det. Det kan være at han også hadde dette in mente, da ville han nemlig få dekket et mer sekundært behov, et omsorgsbehov. Når det er sagt, så var det nok ikke dette som drev ham i Norge, det var nordmennesenes ønsker og krav.

⁵⁶ Dagboken til Christian Frederik 1/1-1803, Linvald 1943b: 93

⁵⁷ Langslet 1998: 23

⁵⁸ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 27/1-1807, Linvald 1965a: 167

⁵⁹ Margrethe Moltke (1772-1808), født Løvenskiold. Charlotte Scheele (1777-1831), født von Ledebuhr.

2.2 En prins som ønsket å bidra

Forholdet mellom Christian Frederik og kronprins Frederik

Christian Frederik hadde i store deler av oppveksten et bra forhold til kronprins Frederik, det ser vi blant annet av korrespondanse. De var glade og takknemlige for at de hadde hverandre.¹ Også i dagboken til Christian Frederik kommer dette bildet frem, kronprinsen var "særdeles venskabelig mod mig", skriver han i oktober 1801.² For å belyse det gode forholdet, kan vi se på en hendelse fra den samme høsten. Arveprins Frederik var syk, og det kunne se ut til at hans siste timer hadde kommet. Christian Frederik ble svært oppskaket, og hadde behov for nærhet og trøst. Den han søkte dette hos var kronprins Frederik, "Jeg besluttede at ride strax ud til Friderichsberg og berette det hos Kronprindsen samt søge Trøst hos ham og Kone".

Men dette gode forholdet skulle ta slutt, og man kan se tendenser til det i løpet av 1807. Jeg ønsker å vise til eksempler som muligens kan belyse dette. Fra 1805 hadde Christian Frederik tjeneste ved garnisonen i Pløen, men han mistriivdes. Ikke bare han, men også hans kone, som ble med etter bryllupet i 1806. De ønsket seg til København, men fikk hele tiden avslag fra en harm kronprins Frederik. Etter at Charlotte Frederikke nedkom med en sønn våren 1807, som kun levde i noen minutter etter fødselen, ble dette ønske enda sterkere. Prinsen hevdet at hans kone ved å bo i Pløen hele tiden ble minnet om den traumatiske opplevelsen. Kronprinsen ble svært forbitret, "Tillad mig ellers at bemærkke, at jeg hvis Pligt nøder mig at være for største Deelen af mit Liiv i Stæder, hvor et hvert Skridt, jeg gjør, erindrer mig om de skrækkeligste Optrin, og dette alt maae min Kone ogsaa friste".³ Christian Frederik og Charlotte Frederikke fikk til slutt viljen sin, i oktober 1807 flyttet de inn på Amalienborg slott. Et annet eksempel kan være Christian Frederiks forbitrelse over at det ikke hadde blitt skutt salut i forbindelse med hans sønns fødsel i oktober 1808.⁴ Det var sedvane, og han følte seg krenket. Han spurte derfor Frederik 6. rett ut om det hadde vært for å mislede folket. Kongen ble svært harm over dette spørsmålet, "Hvorvidt i øvrigt Dine Udladelser om at mislede Folket var passende at bruge til Din Konge og til mig, der haver veiledet et Folk i næsten 24 Aar med Utrættelighed, er et Spørgsmaal, som mit Venskab for Dig og den glædelige Leilighed nøder mig ei videre at berøre".⁵ I følge Frederik 6. hadde det ikke blitt skutt salut fordi man hadde vært usikre på praksis. Men fordi prins Christian Frederik insisterte, skulle han befale at det fra Københavns

¹ Se for eksempel korrespondansen mellom Christian Frederik og kronprins Frederik i forbindelse med prinsens fødselsdag i 1802, Linvald 1965a: 7-9

² Dagboken til Christian Frederik 1/10-1801 og 24/10-1801, Linvald 1943b: 38-41

³ Brev fra kronprins Frederik til Christian Frederik 9/4-1807, Linvald 1965a: 4

⁴ Frederik Carl Christian, den senere Frederik 7., ble født 6. oktober 1808

⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 7/10-1808, Linvald 1965a: 46-47

"Volde [skulle] skydes 21 Skud". En krenkelse for Christian Frederik var også enkelte av de bestemmelsene som kronprins Frederik vedtok i perioden 1807-1809.⁶ Blant annet så ble det bestemt at Christian Frederik ikke skulle ha noen formynderrolle over kronprinsens barn, om han skulle falle fra. Dette skulle først tilfalle kronprinsessen, deretter hennes to brødre, først Frederik av Hessen, så Christian. Men dette var nok ikke det mest støtende, for dersom dette scenariet skulle oppstå, var det ikke Christian Frederik som skulle overta den dansk-norske trone, men statsrådet. Dette kan nok mer eller mindre betraktes som en fornærmelse. En stor fornærmelse var også det som ble besluttet i oktober 1809, da Frederik 6. skulle reise til Kiel. Dersom det skulle hende noe uforutsett, noe som krevde rask handling, skulle ikke Christian Frederik ta beslutningene på egen hånd, men sammen med et statsråd. Og det i en tid hvor statsrådet var avsatt, Frederik 6. mente at det ikke var bruk for det. Det er også interessant at det ble mindre korrespondanse mellom prins Christian Frederik og kronprinsen etter 1807. Jeg ønsker videre å se på hva som kan ha vært årsakene til det noe vanskelige forholdet.

Christian Frederik og statsstyret

Christian Frederik visste at han hadde store evner og ferdigheter. Det var omgivelsene flinke til å antyde hele tiden. Han ønsket derfor, i overensstemmelse med sin dannelse hos Schow, å bli en del av statsstyret til kronprins Frederik. Og det allerede i 1802. Men slik skulle det ikke bli. Christian Frederik skulle bli holdt utenfor det politiske system helt til han ble stattholder i Norge i 1813. Det var selve statsordningen som forhindret deltagelse. Kronprins Frederik var eneveldets mann, han var derfor av den oppfatning at han visste det beste. Om noen ønsket å blande seg bort i hva han måtte mene eller befale ble han harm. Særlig hvis det var en prins av kongehuset. Da kronprinsen ble Frederik 6. i mars 1808 ønsket han mer eller mindre blind lydighet, lojalitet var sentralt. Blant annet så avsatte han hele statsrådet slik at han selv kunne komme i posisjon til å ta alle avgjørelser. Etter noen år uttalte han, "Vi alene vide, hvad der tjene til vore rigers gavn og bedste".⁷ Dette kan nok ha vært en av årsakene til det vanskelige forholdet mellom prins og kronprins fra 1807. Prinsen hadde nemlig fått en undervisning som stod i kontrast til akkurat dette. Det må derfor ha vært svært frustrerende for ham å ikke kunne bidra i det politiske liv. Det kan være at prinsen ble en direkte motstander av det personlige eneveldet til Frederik 6. Jeg er enig med Axel Linvald når han skriver at ekskluderingen kan ha bidratt til at Christian Frederik på enda sterkere måte ble en tilhenger av de nye ideene som opplysningstiden representerte.⁸

⁶ Linvald 1943a: 170-171

⁷ Mykland 1978: 141

⁸ Linvald 1943a: 124-126

At Christian Frederik hadde lyst til å bidra i statsstyret til kronprinsen kommer frem ved en rekke anledninger, og det blant annet i et svarbrev fra Guldberg i desember 1803. Guldberg ble nok svært så overasket over ønske til Christian Frederik, for det var akkurat dette behovet han hadde forsøkt å forhindre med sine mange brev. Han fryktet nok at prinsen hadde blitt påvirket av despotiet. Guldberg skrev i hvert fall at han skulle komme med sin "uvurderlige Sandhed over nogle de sidste fortrolige Linier i Deres Brev, dem nemlig hvori De ytrer, at De ikke endnu attraaer, at Kronprintsen skulle bruge Dem i Affairer, men De ville, at han skulle tale med Dem og høre Deres Tanker over et og andet".⁹ Og sannheten kom han med, og vel så det. Christian Frederik skulle holde seg unna, og aldri ha noe ønske om å mene noe som helst, "Modsigelse kand støde". Dersom det var noen som ønsket å vite hans meninger om et eller annet, så skulle han betrakte de som fiender. Christian Frederik måtte forstå at kronprins Frederik var den høyeste visdom, en som visste det beste. Prinsen skulle kun observere, se og lære. Guldberg hevdet at alt annet kunne misforstås. Kronprinsen kunne oppfatte det dit hen at Christian Frederik mente å vite best, og det kunne få svært uheldige konsekvenser. Ikke bare bitterhet, men også uvennskap og disharmoni. Det mest sentrale for Christian Frederik videre, var med den "hierteligste Hengivenhed at knytte sig til Kronprintsen, Husets Hoved, vinde og beholde hans Venskab og Kierlighed". Christian Frederik måtte også være klar over at ingen danske konger noensinne hadde latt sine nærmeste bli en del av statsstyret. Det var med andre ord ikke noe spesielt ved kronprins Frederik.

Det interessante er at Guldberg ikke maktet å forandre på Christian Frederiks forståelse. Det viser blant annet det neste svarbrevet fra den konservative mannen. Guldberg hevdet da også at den "afvigende Meening" var en stor prøvelse for ham.¹⁰ Han kom til å fortsette med den samme retorikken, men da i enda sterkere ord og vendinger. Et samarbeid mellom Christian Frederik og kronprins Frederik var overhodet ikke fruktbart, heller tvert i mot. Prinsen måtte forstå at han ikke hadde den ballasten, og den kunnskapen som var nødvendig for å drøfte statssaker med kronprinsen. Visdommen som kronprins Frederik var i besittelse av var noe som kom med erfaring, og den hadde ikke Christian Frederik. Prinsen hadde derfor en plikt til å ikke si sin mening. Kronprinsen visste det beste, og det til enhver tid. Christian Frederik kunne muligens føle at han hadde det som skulle til, men det hadde han ikke.

Christian Frederik var også tydelig ovenfor kronprins Frederik at han hadde lyst til å bidra, og det allerede i september 1802, "Gid jeg maatte [...] lønne Dit forekommende Venskab ved

⁹ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 23/12-1803, Linvald 1965a: 300-301

¹⁰ Brev fra Guldberg til Christian Frederik 13/1-1804, Linvald 1965a: 301-303

[...] at danne mig til Nytte for Dig og Staten ved Flid og Bestræbelser. Om min gode Villie tvivler Du ikke".¹¹ Christian Frederik skulle naturligvis bli svært skuffet som årene gikk, det ble ingen deltagelse på ham. København ble nok for ham et trist og søvndyssende sted, et sted uten ansvar og forpliktelser. Prinsen kan ha sett på sin tilværelse som en ørkenvandring, hele tiden med håp om politisk deltagelse. Når det ble bestemt at han skulle følge regimentet sitt til Pløen, skrev han i dagboken sin, "Jeg gjør gjerne denne Tour, da Kiøbenhavn ingen Behag har for mig, men især da Pligten kalder, og jeg gjerne følger et Regiment, hvorved jeg smigrer mig ved at være afholdt".¹² Frem til mai 1813 vant ikke prinsen sine seire i det politiske liv, men i selskapslivet. Håpet var naturligvis der hele tiden, "Gud give, jeg kunde anvende alle mine Kræfter, mit Liv, mit Blod for Dig og til mit Fædrenelands sande Gavn", skrev han til Frederik 6.¹³ Christian Frederiks store problem, oppsummerte han selv på den første dagen i det nye året i 1805,

Kronprindsen ønskede mig ret hierteligen Lykke i det nye Aar. Jeg ligeledes; jeg sagde ham, at jeg var overbeviist om, at han vilde tænke paa at gjøre mig lykkelig, og at jeg haabede, han tillod, at jeg talte til ham med ald Aabenhierlighed. Han svarede mig, at det var ham kiert, jeg havde Tiltroe til ham, maatte jeg dog kunde tale min egen Sag, men hvor vanskeligen!¹⁴

Andre årsaker?

Men det var ikke bare det ideologiske som medvirket til at Christian Frederik og kronprinsen fikk et mer anstrengt forhold til hverandre etter 1807. De var også svært ulike som personer. Som vi har vært inne på tidligere så kan vi nok karakterisere Christian Frederik som et sivilt menneske, den store interessen var kunst og kultur, og vitenskap. Kronprins Frederik var nok rake motsetningen. Var det noe han ikke hadde interesse av så var det akkurat dette. Han var først og fremst interessert i det militære livet, og militærparader var den store lidenskapen.¹⁵ At Christian Frederik viste så liten interesse for det militære livet har nok provosert ham noe, det var nok ikke det han hadde ventet av en kongelig prins. At Christian Frederik mistrivdes i Pløen var noe han satte svært liten pris på.¹⁶

Det er også mye som tyder på at kronprinsen følte seg støtt da Christian Frederik ikke ønsket å forlove seg med hans egen datter Caroline, men Charlotte Frederikke. Som vi har vært inne på tidligere så forsøkte kronprinsen å forhindre ekteskapet, blant annet ved at annonseringen

¹¹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 17/9-1802, Linvald 1965a: 8

¹² Dagboken til Christian Frederik 21/9-1805, Linvald 1943b: 253

¹³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 23/4-1813, Linvald 1965a: 54

¹⁴ Dagboken til Christian Frederik 1/1-1805, Linvald 1943b: 246

¹⁵ Langslet 1998: 20-21

¹⁶ Langslet 1998: 37

av forlovelsen skulle utsettes, og ved at bryllupet skulle finne sted når Christian Frederik var blitt 21 år. På denne måten håpet han nok at forelskelsen skulle gå over, og at prinsen skulle angre. Problemet var at Christian Frederik ikke ønsket å forholde seg til kronprinsens ønsker, både annonseringen og bryllupet kom raskere enn det som var ønskelig. Vi kan lese kronprins Frederiks store forbitrelse, "Det havde været ønskelig, at denne saakaldte Familie Declaration havde været udsat, da dog Giftermaalet ei kan skee saa hastig [...] desuden er Kongen som Herre og Familiens Hoved bleven noget tilside sat", skrev han. Kongen "skulde [ha] forlangt Printzessen for Dig [...] Sagen nu for Tiden bør beroe".¹⁷ Bryllupet stod i juni 1806, da prins Christian Frederik var 19 år gammel.

Men fruens svake sinn, og mentale ubalanse skulle tidlig bli en katastrofe for ekteskapet. Det viser ulik korrespondanse.¹⁸ Hun var ikke bare oppfarende mot Christian Frederik, men også mot sine andre omgivelser, ikke minst staben på slottet. Hun hadde også en tendens til å være alt for fortrolig mot mennesker som hun ikke skulle være det ovenfor. Resultatet var utroskap på begge sider. Det interessante er at Christian Frederik hele tiden elsket sin kone. Han håpet også i det lengste at alt skulle ordne seg. Disse forhold kommer blant annet frem i et brev han sendte til Frederik 6. i september 1809. Kongen måtte for all del ikke høre på de "Personer, fiern eller nær, som gjøre sig en Glæde af at fortælle Dig alt mueligt ondt om min Kone, der opbringer Dig mot hende, og som vist ikke ere hverken Dine eller mine Venner".¹⁹ Selv om ikke alt var som det skulle være, så var "en kiendelig Forbedring og en umiskienkelig god Villie tydeligen viist mig".²⁰ Også etter at Charlotte Frederikke hadde innledet et forhold til den sveitsiske sangeren og komponisten, Edouard du Puy, høsten 1809, ønsket han å forsøke på nytt.²¹ Det ønsket derimot ikke Frederik 6. Forholdet mellom de to var alminnelig kjent og han fryktet for kongehusets renommé. Han drev igjennom skilsmissen med hard hånd, og det uten Christian Frederiks tillatelse. Det kan være at også dette har bidratt til det noe anstrengte forholdet mellom de to fette. At prinsen, etter at skilsmissen var et faktum, takket Frederik 6. for at han hadde fått en ende på det, skal man derfor ikke legge så stor vekt på. At Christian Frederik led etter at ekteskapet var over, kan vi blant annet se av hans aktivitet i selskapslivet. Det ble enda større enn tidligere, han søkte nok trøsten sin her. Hans store ensomhet ble enda sterkere etter at Charlotte Frederikke hadde reist. En som ikke likte dette livet var Frederik 6. Prinsen ble nok etter alt det som fant sted, betraktet som en noe svevende person, en som var

¹⁷ Brev fra kronprins Frederik til Christian Frederik 29/9-1804, Linvald 1965a: 18

¹⁸ Linvald 1943a: 126

¹⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 18/9-1809, Linvald 1965a: 49

²⁰ Ibid. 49

²¹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. i november 1809 [udatert], Linvald 1965a: 51

uten moral og ansvarfølelse. En selskapsmann som hadde mistet ballansen i livet. Dette var heller ikke positivt for forholdet mellom de to fetterne.

Den utenrikspolitiske situasjonen fra 1807

Likevel, det var nok kronprins Frederiks utenrikspolitiske beslutninger fra 1807, som var den største årsaken til det noe vanskelige forholdet mellom prins og kronprins. For å forstå dette, så må vi nok se oss litt tilbake. Helt siden revolusjonskrigenes start fra 1792 hadde Danmark-Norge hatt et ønske om nøytralitet. Dette var bevisst, man visste at nøytrale land hadde klare fordeler under slike krisetider. Krig førte ikke bare med seg økt etterspørsel etter ulike varer, men også stigende priser.²² Strategien var en suksess, man kan snakke om en høykonjunktur helt frem til 1807. Man eksporterte en rekke varer til de krigførende land, blant annet tømmer og fisk. Men denne politikken var ikke uten en viss risiko, man ble truet av Storbritannia og Frankrike på hver sin side. Om ikke de nøytrale landene sluttet med å frakte varer til fienden, ville man oppbringe alle skip som førte denne lasten. Dette fant også sted. Kronprins Frederik svarte da med en offensiv nøytralitet. Han lot krigsskip gå i konvoi med handelsskipene. Det var Storbritannia som slo til først, og det i slaget ved den Københavnske red i april 1801. Til skrekk og advarsel ble store deler av den dansk-norske flåte ødelagt.²³ De var svært provosert over handelen helstaten hadde med Frankrike. Det ble ikke sluttet noen allianse, men det ble bestemt at Danmark-Norge skulle forlate den offensive nøytraliteten. Det ble også bestemt at britene hadde rett til å visitere handelsskipene. På denne måten skulle man forhindre videre handel med Frankrike. Det mest sentrale for Danmark-Norge var at man hadde klart å holde på nøytraliteten, selv om det med tiden skulle vise seg vanskeligere og vanskeligere. Fra 1803 til 1807 seiret Napoleon på alle kanter, han var rett og slett i ferd med å realisere drømmen, et samlet Europa under Frankrikes kontroll. Det var bare Storbritannia som maktet å stå i mot. I november 1806 erklærte Frankrike derfor fastlandssperringen mot Storbritannia. De som ikke ønsket å være med på handelsblokaden ble betraktet som Frankrikes fiender. Danmark-Norge ble altså tvunget med i en blokade av øyriket, selv om det ikke var snakk om en allianse med Frankrike. Det kom først senere, og som et resultat av Storbritannias angrep på København i begynnelsen av september 1807. Hvorfor dette fremstøtet? Storbritannia fryktet den dansk-norske flåten. Ikke alene, men dersom den ble innlemmet i Napoleons krigsmaskineri.²⁴ De ønsket derfor å komme Frankrike i forkjøpet, de bombarderte København sønder og sammen, før de seilte av gårde med hele den dansk-norske flåten. På denne måten ble Danmark-Norge

²² Mykland 1978: 113-114

²³ Mykland 1978: 109

²⁴ Mykland 1978: 150

tvunget til å bryte nøytraliteten, og bli med i krigen. Og det på Napoleons side. Kronprinsen så nok ikke for seg noe annet alternativ.²⁵ Dersom han valgte allianse med Storbritannia var han nok sikker på at det kontinentale Danmark ville bli slukt av Frankrike. Men han var nok også klar over at dette ville ramme Norge. Storbritannia var landets viktigste handelspartner, man eksporterte blant annet tømmer og fisk, og importerte store deler av det kornet en hadde behov for. Brøt man denne kontakten ville det bety krise, og det ble det. Periodene fra 1807-1809, og 1812-1814, var preget av ren lidelse og nød. Handelsblokaden førte til at folk sultet, og forble fattige. Hele næringslivet ble også rammet av inflasjon. Lagrene hopet seg opp, og man fikk ikke solgt varene sine. Lisenstiden fra 1809-1812 bedret på disse forholdene, og vel så det. Frederik 6. åpnet da for handel med fienden, og man kan se overflod av en rekke varer i disse årene.²⁶ Det var nok året 1813 som var det vondeste av dem alle. I 1812 hadde nemlig avlingene slått feil, og dette måtte man bøte for året etter. 1813 var derfor ikke bare preget av blokade, men også uår. Resultatet var desperasjon. For kronprins Frederik kom altså hensynet til fastlands-Danmark, foran hensynet til Norge. Og det var dette Christian Frederik reagerte på. Først og fremst fordi han kontinuerlig fikk høre ropene, ønskene og kravene fra Norge.

"Gud give andre Tider"

Prinsen fikk som preses i Vitenskapsselskapet i Trondheim, omfattende kjennskap til norske ønsker og krav. Først og fremst i brevkorrespondanse med visepreses, biskop Peter Olivarius Bugge.²⁷ Han hadde overhodet ingen problemer med å berette om norske tanker og følelser, selv om det var til en prins av kongehuset. Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab ble etablert i 1760 av biskop Johan Ernst Gunnerus, og historikerne Gerhard Schøning og Peter Frederik Suhm. Vitenskapsselskapet var et rent patriotisk selskap, man ønsket å bruke det til fedrelandets nytte. Kunnskapen en brakte frem skulle blant annet brukes til et bedre jordbruk, og et bedre fiske.²⁸ Det vil si at selskapet også var en del av opplysningstiden, det var med vitenskapen man skulle opplyse folk. Det var muligens derfor også prins Christian Frederik i 1807 skrev at selskapet lå ham "saa meget paa Hierte".²⁹ Det er også interessant at selskapet var det første vitenskapelige akademi i Norge. Universitetet i Christiania kom ikke før i 1811.

Visepreses skrev en rekke brev til Christian Frederik om følgene av alliansen med Frankrike, og det blant annet i mars 1811, "Udsigterne hos os ere mørke. Hunger og dyr Tid true os med

²⁵ Mykland 1978: 155

²⁶ Mykland 1978: 206

²⁷ Peter Olivarius Bugge (1764-1849) var biskop i Trondheims stift fra 1803-1842.

²⁸ Linvald 1943a: 162

²⁹ Brev fra Christian Frederik til Bugge 16/12-1807, Axel Linvald, *Kong Christian VIII.s Breve 1796-1813*, bd. 2, København 1965b: 189

fuld Ødelæggelse".³⁰ Man fikk ikke det kornet man hadde behov for, det var lite i omløp, og dersom det var noe så var det så dyrt at man ikke hadde råd til det. Bugge hevdet at det hadde vært en enorm prisvekst den siste tiden, "I det hele er det, uden mindste Overdrivelse, sandt at en Huusholdning overhovedet nu koster 8 Gange saa meget som tilforn, og man venter, at det bliver langt værre?".³¹ Resultatet var død og fordervelse, og ulike former for sykdommer. Det var særlig mange barn som måtte lide, de "faae et saadant Knæk af Sult, som de aldrig [kan] oprette".³² Biskop Bugge var selv rammet av elendigheten, og han truet med å forlate vervet som visepreses dersom det ikke ble forandringer. Noe måtte skje, "Huusmændene paa Landet og Embedsmændene paa Land og i Bye kunne vanskelig holde dette ud".³³ Bugge hevdet at handelsstanden skulle ha mye av skylden for de vonde tidene, de turte nemlig ikke å bestille nok korn på grunn av den store risikoen. Selv om det var stor mulighet for tap ved handelen burde det pålegges dem å forsyne landet. Det burde heller ikke være de som regulerte prisene, nå "staaer det ham frit for, naar Ladningen kommer, at skrue Varerne op saa høit, han vil". Dette burde selvsagt myndighetene bestemme. I følge visepreses var også pengemangelen handelsstandens skyld. Pengene de tjente satte de nemlig i utenlandske banker, for her kunne de stige til det dobbelte på et år. 10 000 riksdaler kunne for eksempel bli til 20 000. Men ikke nok med, de lånte tilsvarende beløp hjemme, og av 10 000 riksdaler måtte de kun betale 400 i renter. Biskopen mente at myndigheten nå måtte sette en stopper for dette, det gikk tross alt ut over allmuen. Løsningen var å forby alle former for nye lån i Norge. Da ville man nemlig ikke ha muligheter til å sette kapital i utlandet. For Bugge var problemet at handelsstanden hadde nok av rettigheter, men ingen plikter. Det var svært provoserende at de hadde muligheter til å berike seg selv på andres bekostning, de "snyde[r] os andre", hevdet han.³⁴

Men det var ikke bare handelsstanden som fikk høre det, også myndighetene. Bugge hevdet det var en skam at ikke embetsmennene i Norge hadde høyere lønn. Det normale ville være om man kunne leve litt mer anstendig enn folk flest. Men om ikke det var mulig, så skulle man i hvert fall kunne ha råd til det tørre brød. I en skrivelse til Christian Frederik i april 1812 hevdet han at beslutningen var tatt, han ønsket å fratre stillingen som biskop for å bli lærer.³⁵ Han ville ikke bare tjene mer som lærer, men han ville også sikre at familien ikke sultet i hjel. Nå kom dette aldri til å skje, men han truet med det. En skal ikke se bort i fra at det var et rop

³⁰ Brev fra Bugge til Christian Frederik 8/3-1811, Linvald 1965b: 195

³¹ Brev fra Bugge til Christian Frederik 22/3-1811, Linvald 1965b: 196

³² Brev fra Bugge til Christian Frederik 5/2-1813, Linvald 1965b: 205

³³ Brev fra Bugge til Christian Frederik 8/3-1811, Linvald 1965b: 195

³⁴ Brev fra Bugge til Christian Frederik 5/2-1813, Linvald 1965b: 205

³⁵ Brev fra Bugge til Christian Frederik 8/4-1812, Linvald 1965b: 203-204

om hjelp. Biskopen kom nemlig ikke til å trekke seg tilbake før sykdom og alderdom krevde det i 1842. I mars 1813 skrev han til Christian Frederik, "Vi bede ikke om Overflod, naadigste Herre! men vi bede blot om tarveligt dagligt Brød!".³⁶

Bugge var også svært kritisk til kollegiene i Danmark. Han møtte ikke bare motstand, men det var også svært vanskelig å komme i kontakt med dem. I sine brev til Christian Frederik viste han til en rekke eksempler, og det blant annet i desember 1808.³⁷ Allmuen bar fortsatt på en rekke sagn som ennå ikke var skrevet ned, han hadde derfor kommet frem til at dette kunne være et arbeid for prestene, og det i hvert enkelt distrikt. Sagnene var nemlig viktige kilder til nordisk historie. Han hadde skrevet til det danske kanselli om ideen, men som sedvanlig ikke hørt noe som helst. Slik kunne det ikke fortsette, "Gud give andre Tider. Mere tør jeg ikke skrive". En lignende opplevelse skrev han om i mars 1811. Fattigvesenet i Trondheim hadde en rekke mangler ved seg. Han hadde derfor skrevet til samme kollegium, og kommet med forslag til ulike forbedringer. Men heller ikke ved denne anledningen hadde han hørt noe. Jeg "erholdte som sædvanlig intet Svar".³⁸ Han hadde derfor tatt saken i egne hender, og opprettet et eget privat foretak. Om ikke staten tok tak, så måtte andre gjøre det. Og i motsetning til det offentlige fattigvesenet, så gikk dette bra, og det hadde vært til manges redning.

Mye kunne ha blitt bedre dersom man fikk egne norske kollegier.³⁹ Nå hadde man kollegier som tok gale beslutninger, og som ikke så hvilke ressurser som bodde i landet. Og det blant annet i Nordland og Finnmark. "Fornævnte Provindser ere af Naturen de rigeste, Kongen eier, og dog de usleste, og dette eene og allene, fordi man ikke kiender dem tilgavns".⁴⁰ En måtte med andre ord ha kollegier som kjente til de norske forholdene. Da ville man også sluppet alt byråkratiet, "Er der dog mindste Rimelighed i, at jeg i mit Fag, Stiftamtmanden i sit o.s. fr. maae skrive til Collegier i Khavn. for at faae Ordres i de mindste Bagateller?".⁴¹ Man ville ikke bare spare tid, men også penger.

Som vi ser så ønsket visepreses mer selvstendighet ovenfor Danmark. Faktum var at helstaten førte en sentraliseringspolitikk. København var rikenes sentrum, ikke bare politisk, men også økonomisk og kulturelt. Det var her kongen og hans administrasjon satt, og det var her man fant helstatens bank og universitet. Det store åndsliv fant man også i København. Norge var

³⁶ Brev fra Bugge til Christian Frederik 19/2-1813, Peter Olivarius Bugge, *Fra Biskop Bugges Haand. Breve og Taler*, Kristiania 1886: 47

³⁷ Brev fra Bugge til Christian Frederik 24/12-1808, Linvald 1965b: 192

³⁸ Brev fra Bugge til Christian Frederik 8/3-1811, Linvald 1965b: 196

³⁹ Brev fra Bugge til Christian Frederik 14/1-1812, Linvald 1965b: 201-202

⁴⁰ Brev fra Bugge til Christian Frederik 13/11-1811, Linvald 1965b: 201

⁴¹ Brev fra Bugge til Christian Frederik 14/1-1812, Linvald 1965b: 202

kun en provins, hvor man strebet etter å forhindre institusjoner. Når blokaden kom i 1807 ble det opprettet en rekke (sær)norske institusjoner, men da bare som rene nødsforanstaltninger. Når lisenstiden kom i 1809, ble nærmest samtlige lagt ned.

Carsten Anker og alliansen med Frankrike

En annen sentral person som bidrog til at Christian Frederik ble informert om norske ønsker og krav var nordmannen Carsten Anker.⁴² Han kom til Danmark i ung alder, og ble til 1811. Anker var både embetsmann og handelsmann. Han kom til å virke for den dansk-norske stat fra 1774, og helt frem til 1791. Da ble bergverksdirektoriet lagt ned, og han måtte finne seg et nytt arbeide. Han ble direktør for det asiatiske kompani, og var det helt frem til året 1811. Da flyttet han tilbake til Norge og Eidsvoll Jernverk, som han hadde kjøpt i 1794. Om Christian Frederik fikk et nært vennskap med noen, så var det med Carsten Anker.⁴³ Og det til tross for at mannen var hele førti år eldre enn prinsen. Det kan være at Anker ble en slags farsfigur for ham, at han ble det arveprins Frederik aldri ble, en som viste varme og omsorg. De ble kjent med hverandre i arveprinsens salonger, og møtte hverandre ved en rekke anledninger, blant annet i hjemmet til Anker. Med tiden kan de også ha følt at de hadde noe til felles, for også Anker mente at han hadde blitt ekskludert fra statsstyret, og det etter at bergverksdirektoriet hadde blitt nedlagt i 1791. Han kom nemlig ikke til å få tilbud om mer arbeid etter dette. I et brev til Christian Frederik skrev han at han følte "den mest bidende Tilsidesættelse".⁴⁴ Anker var overbevist om hvem som skulle ha skylden for dette, Christian Reventlow hadde nemlig snakket ufordelaktig om ham til kronprins Frederik.⁴⁵ Den største tilsidesettelse følte han nok i mars 1813, da Frederik 6. endelig hadde bestemt seg for å nærme seg England til fordel for Frankrike. Det var ikke Anker som ble sendt som forhandler, men Sten Andersen Bille. Som direktør for det asiatiske kompani hadde Anker fått gode kontakter i London, "Castelragh er endog min Ven, Vansittart endnu i højere Grad, Lord Liverpool, Mewil Rose og alle disse Banquiers ere mine Bekiendtere".⁴⁶ Anker var overbevist om at Frederik 6. visste om dette, at han ikke hadde ønsket å bruke ham hadde sammenheng med at han hadde lyttet til fiendene hans, og ikke vennene hans. Carsten Anker og Christian Frederik hadde stor korrespondanse med hverandre, men dessverre er det bare Ankers brev til Christian Frederik som er bevart for ettertiden. Likevel, det er Ankers brev til Christian Frederik som er den største kilden vi har til å forstå prinsens politiske anskuelser fra 1807.

⁴² Carsten Tank Anker (1747-1824)

⁴³ Langslet 1998: 31-32

⁴⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 19/10-1810, Linvald 1965a: 198

⁴⁵ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 10/3-1810, Linvald 1965a: 195

⁴⁶ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 7/3-1813, Linvald 1965a: 234

Allerede i november 1807 var Anker en motstander av alliansen med Frankrike.⁴⁷ Han mente at man måtte se til Storbritannia før det var for sent. I et brev til Christian Frederik kunne han fortelle at importen og eksporten hadde stoppet opp, og at han fryktet konsekvensene. Anker mente at kronprins Frederik hadde valgt alliansen i sinne, og at han da muligens hadde glemt Norges interesser opp i det hele. "At overvinde denne Harme er vanskelig, men nødvendig", skrev Anker. I en rekke senere brev kunne Anker fortelle om resultatene av blokaden, man led av hunger, mangelen på korn var stor. Frederik 6. måtte nå tillate at man fikk mat, "Skeer det ikke, da er det ude med Norge paa een eller anden Maade [...] vi paakalde ham, som Børn bønfalde deres Fader, om Mad".⁴⁸ Pengemangelen var også prekær. Våren 1813 kunne Anker fortelle om et bondeopprør som følge av hungeren.⁴⁹ Det var fogden på Toten det hadde gått ut over, ca 500 mann hadde stormet til og ført ham til kornlagrene hans. Der hadde de tvunget ham til å avlevere det kornet han måtte ha. Slik Anker hadde forstått det hadde foranledningen vært at provideringskommisjonen i Christiania hadde prioritert fjellbygdene før Toten. Anker bønnfalt sin gode venn, "Kornmangelen er almindelig, og Tilførselen endnu kun liden", eneste redning var om man byttet allianse, og nærmet seg England. I følge Anker var problemet at Frederik 6. ikke hadde nok kjennskap til de norske interessene. Han hadde tross alt bare hatt to reiser til Norge, og det i 1788.

I et brev til Christian Frederik i mars 1813 hevdet Anker at allmuen ønsket en oppløsning av helstaten.⁵⁰ Grunnen var Frederik 6.s valg av allianse med Frankrike, som man mente var den eneste årsaken til hungersnøden i Norge. Men ikke nok med det, man mente at lykken var en løs union med Sverige. Anker mente at dette ønske også kunne ha sammenheng med svensk propaganda, man ble nemlig lovet et mer selvstendig Norge. Gull og grønne skoger, "egne Love, egne Embedsmænd, Stænder etc. etc."

En annen stor grunn til at Anker ønsket bytte av allianse var frykten for Sverige. For å forstå dette, må vi gå noe tilbake i tid. Sverige hadde helt siden begynnelsen av 1600-tallet hatt et stort ønske om å vinne Norge, fra Danmark. Selv om de tok Jemtland og Herjedalen under Christian 4., og Båhuslen under Frederik 3., klarte de aldri å sprengte helstaten. Selv om man maktet å stå i mot, så var trusselen der hele tiden. Ikke minst da Gustav 3. kom på tronen i 1771, han viste stor interesse for Norge. Danmark-Norge svarte med å søke sikkerheten sin i Russland, traktaten ble undertegnet i 1773. Etter tapet av Finland til Russland i 1809 ble det

⁴⁷ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 21/11-1807, Linvald 1965a: 181-184

⁴⁸ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 22/9-1812, Linvald 1965a: 223

⁴⁹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 7/3-1813, Linvald 1965a: 233-234

⁵⁰ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 24/3-1813, Linvald 1965a: 234-235

statskupp i Sverige. Gustav 4. ble satt i fengsel, og man satte på tronen den barnløse Carl 13. Til tronfølger valgte man Christian August, en dansk prins som var populær både i Norge og Sverige. Svenskene håpet at han kunne bidra til en oppløsning av helstaten. Christian August hadde vært øverstkommanderende i det sønnafjelske Norge siden 1804. Han hadde også sittet i regjeringsskommisjonen i Christiania i perioden 1807-1809. Men uforutsette ting skulle skje, under en militærparade i mai 1810 døde plutselig Christian August. Mye kan tyde på at han rett og slett døde av hjertesvikt. Svenskene måtte derfor igjen søke etter en tronfølger. Valget falt på en fransk feltherre, en av Frankrikes fremste. Vi snakker selvfølgelig om Jean-Baptiste Bernadotte, den senere Carl Johan.

Og det var her Carsten Anker ble bekymret. Han fryktet at Frankrike hadde en plan ved denne utnevnelsen. "Napoleon giver ingen Krone bort til en fransk Prinds, som han ej kan stole paa", skrev han i et brev til Christian Frederik.⁵¹ Om Carl Johan erobret Norge, som var svenskens store drøm, og deretter Danmark, ville man få et Norden som var under Sverige, men som var kontrollert av Frankrike.⁵² Anker mente dette var franskmennenes taktikk for å ta hele Europa. Det samme mente han i april 1812, da Carl Johan allierte seg med Russland. Bernadotte hadde blitt lovet Norge som belønning dersom han ble med i de alliertes kamp mot Napoleon. Siden ble Preussen, Østerrike og Storbritannia med i forbundet. Var det behov for militær bistand i Norge skulle man også bidra med dette. Men Anker stolte ikke på Carl Johan og Napoleon, han mente de samarbeidet. Så snart Storbritannia og Russland var svekket, etter å ha forsynt Sverige med en rekke varer, og bidratt militært i erobringen av Norge, ville de sikkert slå til. Da er "Europa hans, i det mindste Fastlandet".⁵³ Om ikke Frederik 6. byttet allianse, så ville det ikke bare være ute med helstaten, men også Europa. Kongen måtte også snart begynne å se Norges behov opp i alt dette, "Skal Norge synke og hungre for at rædde masske Holsten?", spurte Anker Christian Frederik retorisk.⁵⁴

Flere norske ønsker og krav

Det var også en rekke andre saker som Anker ikke var fornøyd med. Som biskop Bugge var han for eksempel lite fornøyd med det enorme byråkratiet som eksisterte i kollegiene, "Give Gud, jeg dog maatte leve at see Stats Bestyrelsen hos os simplificeret!"⁵⁵ Som direktør for det asiatiske kompani søkte han om en rekke økonomiske lån, men det var ingen enkel sak, man

⁵¹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 22/9-1812, Linvald 1965a: 223

⁵² Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 14/11-1810, Linvald 1965a: 198

⁵³ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik i april 1812 [udatert], Linvald 1965a: 210

⁵⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 22/9-1812, Linvald 1965a: 224

⁵⁵ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 20/2-1807, Linvald 1965a: 169

møtte en rekke vanskeligheter, og man måtte smøre seg med tålmodighet. "Vore offentlige Instituter og Departementer ligne saa mange Næsse-Konger, der ligge i uophørlig Strid med hiinanden, hvis saakaldede Discussioner udgiøre 9/10 Deelee af vort Skriverie".⁵⁶ Anker var heller ingen tilhenger av bankmonopolet til Kurantbanken i København. I et brev til Christian Frederik i november 1807 hevdet han at det var vanskelig å snakke om disse tingene uten å føle en viss grad av patriotisme. Handelsstanden i Norge hadde lenge hatt ønske om en egen selvstendig bank, og Anker var en av dem. Som så mange andre hadde han også et ønske om et norsk universitet. Da det i september 1811 ble bestemt at det skulle bli opprettet et, ønsket han å støtte det økonomisk. Men det var en betingelse, og det var at universitetet ikke skulle bli plassert i Christiania, men i Kongsberg. Anker mente at Kongsberg var den eneste byen i Norge som egnet seg som en universitetsby, det var der det kunne skapes et miljø for visdom og kunnskap. Anker var også tilhenger av en norsk regjeringskommisjon, det ville være en nødvendighet dersom forbindelsen mellom Norge og Danmark ble brutt.⁵⁷ Anker var heller ikke fornøyd med de ulike pengeforordningene som ble satt i stand for å dempe inflasjonen, han mente de bare førte til det verre. En annen sak som Anker mislikte var at myndighetene satte opp skattene, og det i en krisetid. Var det noe man trengte, så var det ikke akkurat det. Anker var frustrert over "Fædrenelandets og især Norges Tilstand; det er plat umueligt, at saadan Bestyrelse kan føre til et godt [Resultat]".⁵⁸ Christian Frederik ville aldri ha styrt på denne måten, hevdet han.

Tilhengere av helstaten?

Selv om Anker og Bugge var norske patrioter, var kritiske til statsstyret, og kom med ønsker og krav, så var de hele tiden tilhengere av helstaten. Det viser en rekke korrespondanse. I et brev til Christian Frederik våren 1813 skrev Anker, "Ingen Diævel skal faae mig til at blive vor Konge utroe".⁵⁹ For Anker var helstaten en naturlig enhet. Det samme var det for Bugge, og det var nok derfor han reagerte så sterkt høsten 1807. Vitenskapsselskapet hadde mottatt en svensk avhandling, som siden skulle vise seg å omhandle Norges tapte selvstendighet til Danmark. Før Bugge hadde lest den, eller kassert den, krevde regjeringskommisjonen i Norge avhandlingen utlevert. Den skulle nemlig videre til det danske kanselli. Bugge ble harm over denne behandlingen, man skulle nesten tro at Norge var en provins i fullt opprør, men det var overhodet ikke tilfelle, "det norske Folk er, hvad det altid har været, sin Konge og hans Huus

⁵⁶ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 6/11-1807, Linvald 1965a: 180

⁵⁷ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 30/4-1813, Linvald 1965a: 238

⁵⁸ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 6/2-1813, Linvald 1965a: 230

⁵⁹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 30/4-1813, Linvald 1965a: 237

hengiven med ubrødelig Troskab".⁶⁰ Han hevdet at det ikke bare var selskapet som var såret over denne behandlingen, men hele det norske folk. Bugge fryktet for selskapets fremtid, for det var "beskiæmmed, giort mistænkt, frakiendt egen Dømmekraft, behandlet som en farlig Bande". I et brev til prins Christian Frederik krevde biskopen avhandlingen tilbake. Igjen er det interessant å se hvor frimodig Bugge kunne være, han klaget voldsomt over den norske lokaladministrasjonen, "Spot og Skiændsel hvile over hver den, som søger at gjøre uskyldige Medborgere mistænkte".

Det Kongelige Selskab for Norges Vel

Selv om Christian Frederik ikke hadde noen direkte forbindelse med toppene i Selskapet for Norges Vel, hadde han nok kjennskap til hva de ønsket, og hva de arbeidet for. Det var grev Wedel som hadde etablert selskapet, og det i forbindelse med prins Christian Augusts avreise til Sverige i 1809.⁶¹ Han og de andre i toppledelsen brukte selskapet til å fremme det norske, ikke jordbruk og industri, som var det tilsynelatende formålet, men norsk selvstendighet.⁶² De var motstandere av sentraliseringspolitikken, og ønsket seg egne norske institusjoner, som for eksempel bank og universitet. Men dette var ikke det endelige målet, det var en løs union med Sverige. Grev Wedel hadde lyst til å bruke muligheten som kom ved utnevnelsen av Christian August, men oppgav dette da han forstod at kronprinsen ikke hadde lyst til å svike Frederik 6. Resultatet ble da Selskapet for Norges Vel, en krets som skulle vekke selvstendighetstrangen hos det norske folk.⁶³ Carsten Anker advarte Christian Frederik mot Wedel, og det blant annet i april 1813. Wedel var ingen tilhenger av helstaten, skrev han, man kunne høre "Udladelser om dum Bestyrelse, Despotie etc. At han haaber og agter at spille en Rulle naar det kom til Brud med Sverrige, derom tviler jeg ikke".⁶⁴

11. desember 1811 markerte Det Kongelige Selskab for Norges Vel opprettelsen av et norsk universitet med fest i København. Til stede var ikke bare kongefamilien, men også en rekke embetsmenn og vitenskapsmenn. Det vil si hele statseliten. Av mange taler, holdt Christian Frederik den beste. En tale med innhold og stor lidenskap. Prinsen var klar over hvor stort ønske til nordmennene hadde vært, "Det forbeholdets Dig, o Konge! at fjerne Skygger, som mørknede Videnskabelighedens Horizont i Dit Norge", sa han, "Ved Din Velgjerning, vi idag prise, seer Nordmanden hin Morgenrøde at fremgrye, og alle Hjerter forene sig for at takke og

⁶⁰ Brev fra Bugge til Christian Frederik 27/11-1807, Linvald 1965b: 186-187

⁶¹ Grev Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840)

⁶² Yngvar Nielsen, *Grev Herman Wedel Jarlsberg og hans samtid*, bd. 1, 1779-1814, Kristiania 1888: 398-399

⁶³ Nielsen 1888: 402

⁶⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 30/4-1813, Linvald 1965a: 238

signe Dig".⁶⁵ Optrinnet ble lagt merke til, og fra denne dagen ble prins Christian Frederik regnet som Norges viktigste talsmann i Danmark. Samme måned ble han også æresmedlem i selskapet.⁶⁶

Christian Frederiks omsorg for Norge

Ropene, ønskene og kravene fra Norge var nok den største årsaken til at Christian Frederik ble en motstander av alliansen med Frankrike. Men han fryktet også at denne politikken en dag ville sprengte helstaten. Det ser vi blant annet av et brev til Frederik 6. i september 1810. Bernadotte hadde blitt valgt til tronfølger i Sverige, og han fryktet konsekvensene. Christian Frederik trodde som Anker at Napoleon hadde en hemmelig plan med denne utnevnelsen, et Norden under Sverige, men som var kontrollert av Frankrike. Norden skulle fungere som en front mot Russland.⁶⁷ Man hadde blitt sviktet av sin allierte, og årsaken var at Napoleon kun tenkte på seg selv, og ingen andre, "alt hvad der stemmer med hans store Planer, alt hvad der udbreder hans Overherredømme i Europa, udføres uden Hensyn til Ret eller Personer". For Christian Frederik var det eneste rette å skride til verket før det var for sent, det vil si å bryte med Frankrike, og nærme seg England. Krig med Sverige hadde også blitt en nødvendighet. Jeg har "stedse seet Danmarks Frelse i den nøjeste Forbindelse med Frankerige - men - naar denne Magt svigter [...] maae man vælge det mindre Onde for det større og begynde den store kamp for Liv eller Død". Christian Frederik hadde også strategien klar, alt militært forsvar burde settes inn på Fyn og Sjælland, det var disse områdene man kunne klare å holde. Verre var det med Holstein og Jylland, dette ville nok bli slukt av de franske uansett. Et angrep på Sverige mente han burde skje fra to fronter, fra Sjælland og Norge. Assistanse ville man nok ikke bare få fra England og Russland, men også fra svenskene selv, når de forstod at "Kongen af Danmarks Hensigt [var] at sikre Norden mod fremmed fordærvelig Indflydelse eller rettere mod fremmed Aag". Prins Christian Frederik hevdet at allmuen verken ville hylle en fransk prins, eller franske tropper i landet. Kirken ville se en katolikk, og handelsstanden ville se en handelsundertrykker. Svenskenes land måtte man først og fremst bruke som pant for det tapte Holstein og Jylland. Prinsen skrev i slutten av sitt brev til Frederik 6. at frimodighet var ikke bare noe han skyldte kongen, men også seg selv. Overbevisningen min "byder mig ikke at fortie disse mine uforgribelige Tanker om vores nærværende politiske Stilling". Frederik 6. kunne muligens tåle kritikk fra sine rådgivere, men ikke fra en prins av kongehuset.⁶⁸ Etter

⁶⁵ Linvald 1943a: 208

⁶⁶ Linvald 1943a: 209

⁶⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/9-1810, Linvald 1965a: 59-62

⁶⁸ Linvald 1943a: 197

datidens sedvane var nok dette et stort overtramp fra Christian Frederik sin side, noe som ikke var akseptert. Kongen kom da heller ikke til å skrive tilbake.

I et nytt frimodig brev til kongen i januar 1813 hevdet Christian Frederik akkurat det samme. Det var bare en tilnærming til England som kunne redde helstaten fra videre eksistens, og det uansett hvem Carl Johan spilte på lag med, enten det var de allierte eller Napoleon.⁶⁹ Frederik 6. måtte nå forstå at Napoleon var en slagen mann, og at England og Russland fortsatt ønsket Danmark-Norges lykke, enn så lenge. Christian Frederik hevdet at bytte av allianse måtte skje før det var for sent. Napoleon hadde heller aldri hatt interesse for helstatens ve og vel, det var Europa han ønsket seg, og det uten hensyn til de små stater. Christian Frederik hevdet derfor at man ikke skulle ofre seg for hans sak. Prinsen ba også Frederik 6. om å se til Norge, landet som sultet på grunn av alliansen med Frankrike. Lidelse var hverdagen, "Skrækkelige Tanke! Denne Deres Majestæts skiønneste Fædrene-arv, dette herlige Land, hvor endnu saa megen National-Aand, saa uskrømtet Hengivenhed for Kongen og Kongehuset luer, skulde ved Sult, ved Mangel paa Muelighed til Forsvar nødes til at lyde Svenske-Kongen og svenske Love!". Problemet var at nordmennene ikke fikk importert det kornet de hadde så behov for, verken fra Danmark eller Norge. Resultatet var død og fordervelse, og "byder ikke her den meest talende Nødvendighed en Nærmelse til Engeland for at sikre Norge for Undergang?", spurte Christian Frederik retorisk. Nordmennene ville nok for evig og alltid være takknemlige.

Bemerkningene fra Christian Frederik viser at han var en svært så frimodig herremann, og det til og med mot Frederik 6, en som mer eller mindre krevde blind lydighet. Prinsen brøt her med en rekke av eneveldets prinsipper for akseptabel oppførsel. Christian Frederik var nok preget av undervisningen og oppdragelsen til Schow, ingen skulle ha monopol på sannheten, eller mene å vite best til enhver tid. Frimodigheten til Christian Frederik ble nok også sterkere ved at han ble holdt utenfor statsstyret. Han ble med andre ord mer selvstendig i forhold til Frederik 6.⁷⁰ Hadde han vært med, hadde han nok vært mer lojal. Når det er sagt, så kan han også ha blitt inspirert av frimodigheten til nordmennene. Til Christian Frederik klaget de over statsstyret til Frederik 6., og de kom med ønsker og krav. Det førte også til at han ble Norges fremste talsmann blant de kongelige. Og ikke minst, ovenfor Frederik 6.

Redningsmann for Norge?

Det som videre er interessant er at Christian Frederik ble sett på som selve redningsmannen i Norge. Det var han som skulle ordne opp i landets problemer, ønsker og krav. Det var særlig

⁶⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 28/1-1813, Linvald 1965a: 64-68

⁷⁰ Linvald 1943a: 177

etter talen på universitetsfesten at det ble snakket om Christian Frederik, "overalt er Pr[inds] Chr[istian] nu høyt anskreven!!!".⁷¹ Den som var først ute med å lansere prinsen som Norges frelser var Carsten Anker, og det allerede i oktober 1810. Svenskene hadde valgt Bernadotte til tronfølger, og Anker fryktet konsekvensene, "Til Norge, til Norge, o Prinds, til Norge! De og De alleene kan bevare denne Kronens ægte Ædelsteen fra Rov og Rænker [...] Meer siger jeg ej; thi meer kunde fortolkes ilde".⁷² I den videre korrespondansen var det dette som var budskapet til Christian Frederik, det var kun han som kunne redde helstaten, "Give Gud, D. k. H. kom [her] op til Sommeren!".⁷³ Etter at Carl Johan valgte allianse med Russland ble Anker enda tydeligere. Fordi helstaten var tapt sak uansett, så burde Norge bli en selvstendig nasjon med prins Christian Frederik som konge. Når den vonde tiden var over, så kunne Danmark og Norge igjen bli ett, "Nordmanden elsker sin Konge og Kongehuset. Kan han ikke beholde sin Konge, saa vælger han [en] som er ham nærmest".⁷⁴ Når man hadde blitt selvstendig så skulle man nærme seg Storbritannia, det var bare de som kunne redde Norge fra Sverige. Var det noe man ikke ønsket, så var det å bli svenske. Anker mente at Frederik 6. burde samtykke i dette snarest, for det var den klart beste løsningen for helstaten.

Anker fryktet konsekvensene dersom Frederik av Hessen ble værende som visestattholder i Norge. Han var Frederik 6.s svoger, og hadde mottatt embetet i 1810. Kommer "her Krig eller Hungersnød", skrev Anker til prins Christian Frederik, "i hvilken han var overladt til sig selv uden comuniacation eller Tid til at høre Kongens Villie, da erklærer jeg som Mand af Ære og Samvitighed [...] at Prinds Frederik af Hessen kan gjøre sig selv og os alle ulykkelige".⁷⁵ Han hadde ikke evner i foretninger, og han klarte ikke å ta beslutninger. Noe kontakt med allmuen hadde han heller ikke, utydelig i språk og tale. Anker mente at Frederik av Hessen rett og slett ikke hadde de kvaliteter som var nødvendig for et slikt embete. Det moralske var også en stor mangelvare, han kunne drikke seg full på den lyse dagen, være nedlatende, og vise sitt vonde skremmende blikk. Nei, det norske folk ønsket seg Christian Frederik som stattholder, ikke en som var uskikket. Anker anbefalte derfor prinsen om å mase litt om vervet til Frederik 6., "thi saa skeer [det] vel netop ikke".⁷⁶ Prinsen fulgte dette rådet, men ble avvist både i 1811, da ved to anledninger, og ved en ny forespørsel i 1812. Anker ble forbitret over dette, han syntes det var underlig at Frederik 6. ikke så hvilke ressurser han hadde i Christian Frederik, han "kunde

⁷¹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 29/2-1812, Linvald 1965a: 203

⁷² Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 19/10-1810, Linvald 1965a: 197-198

⁷³ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 31/12-1811, Linvald 1965a: 202

⁷⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik i april 1812 [udatert], Linvald 1965a: 210

⁷⁵ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 29/2-1812, Linvald 1965a: 203

⁷⁶ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 21/4-1812, Linvald 1965a: 212

saa saare let vælge anderledes".⁷⁷ Prinsen var heller ikke fornøyd med svarene han fikk, "Den almindelige Stemme kalder mig til Norge; men jeg bliver vist her; i hvor jeg er, skal jeg efter Evne stræbe at opfylde min Pligt".⁷⁸

Christian Frederik ønsket å bidra

Hvorfor maste Christian Frederik om stattholderposten? Han ønsket å bidra i Norge. Prinsen visste om norske ønsker og krav, og at han var ønsket av store deler av nordmennene. Han så det nok rett og slett som en plikt, han ble tross alt sett på som Norges redningsmann. Christian Frederik henvendte seg til Frederik 6. som en følge av dette. Prinsen ønsket å være lojal mot helstaten. Med sin ideologiske forståelse, det vil si ved å lytte til allmuen, folket, ville han se båndene mellom Danmark og Norge styrket. Det kan være at Christian Frederik også ønsket dette for å dekke et behov, et omsorgsbehov. Ved å lytte til nordmennene kunne han bli elsket av det. Alle disse forholdene kommer muligens frem i en oppteignelse prins Christian Frederik skrev i mai 1811. Etter en lengre reise i Norge mente oberstløytnant Therning at Selskapet for Norges Vel kunne brukes til fordel for helstaten, det var her nordmennenes kjærlighet (for det bestående) kunne samles. Christian Frederik var enig i dette, men

Hvem kunde dette bedre end en Prinds af Kongehuset? [...] Kongen og mine Venner veed bedst, hvormeget jeg ønsker at opfylde denne Nordmandens Fordring; jeg ønsker intet saa varmt som at foretage en Rejse til Norge [...] At jeg vandt Almuens og Armeens Kierlighed, det tvivler jeg ikke paa. Almuen er sit Kongehuus troe, [...] Selskabet for Norges Vel [...] virker megen Gavn og kunde virke end mere, naar Regieringen søgte at virke igiennem samme og paa denne Maade forbandt sig dermed.⁷⁹

Det kommer videre frem i oppteignelsen at oberstløytnant Therning ikke så noen god virkning av regjeringsskjemisjonen opphevelse. Han mente det ville ha vært til det beste for helstaten om det norske folk ble tatt mer med i bestyrelsen av riket. Jo mer, jo bedre. Christian Frederik skrev som kommentar, det norske folk vet "at jeg elskede og vilde det gode [...] Ønsket om at see mig deroppe er almindeligt blandt Almuen".⁸⁰ Dette viser ikke bare at Christian Frederik hadde et ønske om å bidra, men også at han ønsket å forholde seg til helstatens premisser. Det kommer også frem at han ønsket å imøtekomme visse norske ønsker og krav, blant annet mer selvstendighet i forhold til Danmark. Det kan også virke som om han kan ha hatt andre behov for et opphold i Norge, nemlig det å bli elsket og anerkjent av et folk. Han kunne oppnå dette ved å ta i bruk sine idealer. Når det er sagt, så var nok dette noe mer sekundært, det var folket

⁷⁷ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 29/2-1812, Linvald 1965a: 204

⁷⁸ Konsept til brev fra Christian Frederik til Carsten Anker 5/5-1812, Linvald 1965a: 216

⁷⁹ Oppteignelse fra Christian Frederik i mai 1811, Linvald 1943b: 301-306

⁸⁰ Oppteignelse fra Christian Frederik i mai 1811, Linvald 1943b: 305

han tenkte på, ikke sine egne personlige interesser. Det var idealene som drev ham. Christian Frederik var klar over at Christian August hadde blitt elsket av den norske allmuen fordi han hadde behandlet de bra.

Selv om prins Christian Frederik ikke fikk komme til Norge som stattholder, så forsøkte han likevel å bidra. Og det som preses i Vitenskapsselskapet i Trondheim. Som selskapet, ønsket også han å bruke deler av Hammers legat til å fremme næringsutvikling i Norge.⁸¹ Ressursene mente man kunne avdekkes ved reisevirksomhet, det var bare å finne den rette person. Prinsen brant for akkurat dette, "det er altsaa sikkert Selskabets Pligt, som dets Hæder, snarest muelig at bringe denne vigtige og interessante Sag i Rørelse". Christian Frederik ønsket også å bidra våren 1813, da nøden var på det verste. Blant annet så ønsket han at selskapet skulle sette ned en kommisjon av "fleere kyndige Mænd" som kunne utarbeide ulike rettesnorer for et mest mulig virksomt jordbruk i Norge".⁸² Men da ikke bare innenfor selve dyrkingen, magasiner var vel så interessant, hvordan disse skulle opprettes og vedlikeholdes. Prinsen mente at man skulle bruke all sin tid og oppmerksomhet på dette arbeidet. Han forstod nok at dette kunne lette på den enorme hungeren.

Ved siden av det å bidra, så kan Christian Frederik også ha blitt lokket av andre ting. Anker hadde mange år før 1810 hatt et ønske om å se Christian Frederik i Norge, men da først og fremst som en ordinær besøkende. Jernverket stod og ventet på ham, og det i oktober 1805, "O, dyrebare Prinds! kom og elsk Norge, det er: kom og kjænd det!".⁸³ Anker var flink til å romantisere forholdet sitt til Norge, det var bak "Norges trygge Fiælde" han kunne søke trøst og ro.⁸⁴ Her fantes det ikke vonde minner eller problemer. Norge var det uskyldsrene. Med andre ord, for Christian Frederik, det motsatte av København. For var det noe han hadde der, så var det vonde minner og problemer.

Linvald hevder at Christian Frederik også kan ha hatt personlige motiver med sitt ønske om et opphold i Norge.⁸⁵ Det er gode argumenter for dette. Prinsen brant inne med store evner og talenter. Norge kunne for ham være et sted hvor han kunne få ansvar og forpliktelser. Likevel, det var nok ikke dette som var hans store motivasjon for Norge. Det var nordmennenes ønsker og krav. Ønsket om å bidra, i den situasjonen som hadde oppstått.

⁸¹ Brev fra Christian Frederik til Vitenskapsselskapet i Trondheim 1/3-1812, Linvald 1965b: 215-216

⁸² Brev fra Christian Frederik til Vitenskapsselskapet i Trondheim [udatert, men trolig våren 1813], Linvald 1965b: 223

⁸³ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 2/10-1805, Linvald 1965a: 154

⁸⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 13/3-1807, Linvald 1965a: 171

⁸⁵ Linvald 1943a: 210

3. PRINSEN SOM STATTHOLDER

3.1 Christian Frederik og det norske folk

Kongens to helomvendinger våren 1813

Frederik 6. stod etter oktober 1807 last og brast ved Frankrike. Og ikke minst Napoleon. Han tvilte aldri på hans evner og ferdigheter, og militære styrke. Det var Napoleon og Frankrike som skulle redde helstaten fra katastrofen. Overhodet ikke England, som han hadde et svært anstrengt forhold til (etter flåteranet). Det var derfor også svært vanskelig å overtale kongen til bytte av allianse, selv om mye talte for det. Helstaten, og særlig Norge, var nær den store ødeleggelsen. Det var handelskrise, finanskriser, fattigdom og lidelse. Frankrike kunne trolig heller ikke beskytte Danmark og Norge mot et militært angrep fra de allierte. Som vi har sett var Christian Frederik en av de som i det stille forsøkte å overbevise kongen om Frankrikes svakheter. Og ikke minst, hvilke følger alliansen hadde, og fikk. Frederik 6. overså dette helt frem til januar 1813. Da var det ikke bare Christian Frederik som skrev til kongen, men også finansminister Ernst Schimmelmann, og utenriksminister Niels Rosenkrantz. Nå måtte det forhandles med de allierte, hevdet de. Og ikke minst England. Frederik 6. lyttet til dette, han så vel at han ikke hadde noe annet valg. I mars sendte han derfor grev Joachim Bernstorff som forhandler til England, og grev Carl Moltke som forhandler til Russland.¹ Frederik 6. var nok overbevist om at misjonen til England ville lykkes. For den 23. april skrev han til Christian Frederik, "Da jeg i dette Øjeblik faaer Efterretning fra Engelland, at Gr. Bernstorf vil blive got imodtaget, og at de Ting, der er den vigtigste Andstødsten, vil blive sat til Side, saa iiler jeg at berette Dig det. Særdeles da jeg haver det frae en sikker Canael".² Prinsen var selvsagt glad for kongens helomvendning i alliansepolitikken, "Hvert Glimt af Haab til at see en truende Fare afvendt fra det elskede Fædreland er dyrebart. Gud give, at den Redelighed, der stedse har udmærket Danmarks Idræt, maatte lønnes, som den fortjener [...] Hvor gierne var jeg iilet over til Dig for personligen at takke Dig for Meddelelsen af den gode Tidende".³ Prinsen følte nok en liten seiersfølelse, at han hadde vunnet frem med sine politiske betraktninger. Og det ovenfor den eneveldige Frederik 6.

Men det var ikke bare helomvendingen i alliansepolitikken Christian Frederik skulle bli glad og lykkelig over våren 1813. Den siste uken i april fikk han også meldingen om at han skulle

¹ Grev Joachim Frederik Bernstorff (1771-1835), var direktør i utenriksdepartementet fra 1800-1810. Grev Carl Emil Moltke (1773-1858), var diplomat og forhandler.

² Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 23/4-1813, Linvald 1965a: 53

³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 23/4-1813, Linvald 1965a: 53-54

bli utnevnt til stattholder i sitt kjære Norge. Det er nok flere forhold som kan forklare denne utnevnelsen. Frederik 6. hadde behov for en kommanderende general i Holstein, og Frederik av Hessen var den som var ønsket. Når han ønsket dette selv, så var saken klar. Det var han som skulle forsvare Danmark mot Frankrike i det sørlige Danmark. Frederik 6. så ikke for seg Norge som en krigsskueplass, nå som han hadde nærmet England og dets allierte. Frederik 6. visste også hvor populær Christian Frederik var i Norge. Han kunne derfor brukes til å samle nordmennene om helstaten. Om det var noen som skulle utnevnes til stattholder i Norge, så var det også Christian Frederik. Det hadde vært tradisjon for å utnevne kongelige prinser til denne posten, og nå var turen kommet til ham. Det fantes ingen andre innenfor kongeslekten som kunne komme i betraktning.⁴ Med andre ord så krevde tradisjonen dette valget. Christian Frederik fikk den offisielle meddelelsen 11. mai, "Vi [udnævne] Dem herved til Statholder i Vort Rige Norge og til kommanderende General i den norske Armés 1ste Division [...] Deres Højhed ville derfor strax begive Dem herfra til Deres nye Bestemmelse".⁵ Kongen ønsket at utnevnelsen skulle hemmeligholdes i frykt for fienden. Dersom den nye stattholderen ble sett over Skagerrak kunne han bli tatt som krigsfange. Kongen utnevnte derfor Christian Frederik til kommanderende general i Holstein som en avledningsmanøver. Christian Frederik hadde også en reiserute som tilsa denne bestemmelsen. Under dekknavnet baron Rantzau dro han fra København den 11. mai, og ankom Jylland og Augustenborg slott den 13. mai. Prinsen ble her et par dager, før han den 15. mai reiste videre nordover mot Fladstrand (det som senere ble hetende Frederikshavn). Det var premierløytnant Jørgen Conrad de Falsen som hadde fått ansvaret for Christian Frederiks overfart til Norge.⁶ Han hadde ordnet med svenske fiskebåter for å ikke fange oppmerksomhet. To båter skulle frakte Christian Frederik og hans adjutanter, mens en tredje skulle frakte bagasjen. Den 20. mai, klokken halv to om natten, med Christian Frederik forkledd som matros, startet Falsen seilasen mot Norge.⁷ Og det ikke uten dramatikk, man var utsatt både for storm, og engelske krigsskip (som passerte uten å ta notis av dem). Den 21. mai klokken seks om morgenen ankom Christian Frederik Kirkeøya ved Hvaler, like utenfor Fredrikstad. Prinsen var nok lettet over å ha kommet til Norge, "Med hvilke Følelser betraadte jeg ikke Norges Land med Tanken til Dig min Konge og Ven og med dyb Følelse af min Bestemmelses Vigtighed".⁸

⁴ Linvald 1943a: 219

⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 11/5-1813, i *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bd. 6, Kjøbenhavn 1894: 317-318

⁶ Jørgen Conrad de Falsen (1785-1849). Premierløytnant, senere kontreadmiral.

⁷ Brev fra Jørgen Conrad de Falsen til Frederik 6. 21/5-1813, i *Medd. fra Krigsark.* 1894: 326-327

⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/5-1813, i *Medd. fra Krigsark.* 1894: 325

Christian Frederik skrev i et notat like før avreisen til Norge, "Danmark har valgt det eeneste Redningsmiddel for ej at friste en aldeles Tilintetgjørelse; det har nærmet sig Engeland med det oprigtige Ønske at slutte sin Fred med denne Magt".⁹ Det var med andre ord England som var forutsetningen for helstatens videre eksistens. Christian Frederik forstod derfor alvoret da han i Nyborg på vei til Norge fikk de første meddelelser om at misjonen til England hadde strandet. Han skrev til Frederik 6., "Med største Bekymring erfarer jeg, at Grev Bernstorffs Underhandlinger ere afbrudte".¹⁰ Greven hadde kommet for sent. Den 3. mars hadde England skrevet under på traktaten som lovet Sverige Norge dersom de ble med i de alliertes kamp mot Napoleon nede på kontinentet. Siden kom det også meddelelser om at Preussen hadde skrevet under avtalen. Selv om Christian Frederik var bekymret for fremtiden til helstaten, at Norge kunne gå tapt for Danmark, var det ikke først og fremst dette han hadde i tankene på vei over Skagerrak. Det var nordmennes ønsker og krav, nøden og lidelsen de hadde vært utsatt for siden 1807.

Christian Frederik møter folket

Etter ankomsten til Hvaler dro Christian Frederik videre til Fredrikstad, deretter Moss, hvor han tok nattekvarter.¹¹ Han dro tidlig av sted neste morgen, i Christiania hadde de sett frem til hans ankomst siden 17. mai. En av dem var Claus Pavels, slottsprest på Akershus, "Jeg kan ikke andet, end at jo denne Forandring overalt maa vække den behageligste Sensation".¹² På vei mot Christiania kom en rekke embetsmenn ham i møte, blant annet stiftamtmand Niels de Thygeson, og generalmajor Frederik Haxthausen.¹³ Prins Christian Frederik skulle bli tatt vel i mot. Ledsaget av det gule korps, det Aggershusiske ridende Jæger-Corps, og en rekke andre embetsmenn, kom visestattholder Frederik av Hessen Christian Frederik i møte på Ekeberg, et høydedrag like utenfor bygrensen.¹⁴ Her kunne man se ut over hele Christiania by. Christian Frederik steg til hest, og gjorde seg klar til det store inntoget. Folket ventet på ham, i ham så de Norges redning.

Finnes det noe ved ankomsten til Christiania som skulle tilsi at Christian Frederik hadde edle motiver i Norge? At han hadde lyst til å lytte, snakke med nordmennene, om deres ønsker og krav? At det var folket som stod i fokus hos ham? Hos både slottsprest Claus Pavels og byens

⁹ Et udatert notat fra Christian Frederik [men trolig i april måned], Linvald 1965a: 69

¹⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 12/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 319

¹¹ Prinsens ankomst til Norge og Christiania er beskrevet i Budstikken og Christiania Intelligentssedler.

¹² Dagboken til Pavels 17/5-1813, Claus Pavels Riis, *Claus Pavels Biografi og Dagbøger*, Bergen 1864: 69

¹³ Niels Emanuel de Thygeson (1772-1860). Stiftamtmand i Akershus fra 1813. Ble en av Christian Frederiks nærmeste rådgivere. Frederik Gottschalck Haxthausen (1750-1825). Generalmajor fra 1802. Ble en av Christian Frederiks nærmeste militære rådgivere.

¹⁴ Budstikken 29/5-1813, Nr.: 32.

aviser fanget det oppmerksomhet at prins Christian Frederik viste interesse for allmuen, de store massene. Slottspresten fikk øye på ham på nedfarten fra Ekeberg, men "Endnu varede det imidlertid længe, da Prindsen red meget langsomt igiennem Gaderne, lod sig forestille de forsamlede Corps, stansede ved hvert Hjørne og talte til Folket, hvis Hurraraab hilsende ham [...] Nu mistvivler jeg ingenlunde om Norges Redning", skrev Pavels.¹⁵ Byens aviser skrev om det samme, om Christian Frederiks "gjentagne Taler til det jublende Folk".¹⁶ Grunnen til at dette fanget oppmerksomhet kan ha sammenheng med at prins Christian Frederik brøt med visse kongelige normer. Det hadde vært vanlig for de kongelige å holde allmuen på en viss avstand, ikke komme de for nær.¹⁷ Prins Christian Frederik brøt klart med dette. Den videre drøftingen vil vise at avstanden mellom ham og nordmennene skulle forbli liten. Det har nok sammenheng med Schow sin undervisning. Her hadde han lært å opptre slik. Stige ned fra sin kongelige trone for å møte folket. Høre deres ønsker og krav.

Vel fremme ved Paléet, de kongeliges residensbolig i Christiania, holdt Christian Frederik sin første audiens. Claus Pavels var en av de som var tilstede, "Prinds Christian er en smuk Mand med et fuldt, behageligt Organ og ædel Anstand", skrev han i dagboken sin.¹⁸

Ved ankomsten til Norge utstedte Christian Frederik også en kunngjørelse til det norske folk (datert 22/5-1813).¹⁹ Den skulle bli lest opp i alle landets kirker, og ved frontene til soldatene. I slottskirken ble den lest opp av Claus Pavels den 23. mai, og da med Christian Frederik som en av tilhørerne. Pavels forteller i dagboken sin at prinsen ble rørt under opplesningen, "Man sagde, Prindsen græd, hvilket jeg af hans egne Ord maa slutte".²⁰ Hvorfor er proklamasjonen interessant? Ingen danske statsoverhoder hadde utstedt noe lignende tidligere. Prinsen var den første som henvendte seg til folket på denne måten.²¹ Det var med andre ord folket som skulle stå i fokus for hans bestemmelse. Det forteller selve meddelelsen. Men den er interessant på flere måter, for hva forteller selve teksten? Det som umiddelbart fanger oppmerksomheten er begreper som "gamle Norges Selvstændighed" og "kongeriget Norge", begreper som ikke var verdinøytrale, men som må ha vekket visse assosiasjoner (i samtiden). Begrepene, ordene, får ekstra sterk effekt når Danmark ikke blir nevnt med et ord. Prinsen brukte også en svært så interessant rekkefølge, når han skrev om "den norske og danske kongeslægt", en rekkefølge

¹⁵ Dagboken til Pavels 22/5-1813, Riis 1864: 71-73

¹⁶ Budstikken 29/5-1813, Nr.: 32

¹⁷ Linvald 1952: 43

¹⁸ Dagboken til Pavels 22/5-1813, Riis 1864: 71

¹⁹ Christiania Intelligentssedler 25/5-1813, Nr.: 42

²⁰ Dagboken til Pavels 23/5-1813, Riis 1864: 73

²¹ Linvald 1952: 44

som aldri tidligere hadde vært brukt. Dette var bevisst fra stattholderen sin side. Han ønsket å vise at han hadde rene hensikter i Norge, imøtekomme norske ønsker og krav, blant annet mer selvstendighet i forhold til broderlandet. Norge skulle få mer rom, plass. Bli mer likestilt med Danmark. Likevel, teksten forteller også noe mer, blant annet at dette skulle skje på helstatens premisser. Christian Frederik hadde ikke kommet for å bryte forbindelsen mellom Danmark og Norge, men for å styrke dens "uopløselige Baand". Kongens bud "skal være min Lov, at vinde Eders Tillid min Bestræbelse; Eders Høiagtelse og Kjærlighed vorde min Løn", skrev han i den samme proklamasjonen. Særlig den siste delen av setningen er interessant. Prinsen ønsket altså å vinne nordmennene, vinne dets kjærlighet. Dette var nok et svar på ensomheten hans, ved å vinne nordmennene skulle ensomheten hans bli døyvet. Folkets kjærlighet skulle kompensere for hans mangel på varme og kjærlighet i Danmark. Prinsen var nok bevisst i alt dette. Hans motiver var klart allerede før avreisen til Norge. Ved å ta i bruk sine idealer, lytte til folket, ville nordmennene bli fornøyde, helstaten bli styrket, og han bli elsket av folket.

Det samme bildet får man av Christian Frederiks første tale som stattholder den 23. mai. Den ble holdt i Paléet, etter at Frederik av Hessen hadde utnevnt ham (etter de kongelige reskripter og dokumenter).²² Hele byens elite var til stede, og Christian Frederik kunne snakke om sin aller "redeligste Villie" i sitt virke som stattholder. De samme begrepene går igjen, ikke minst "gamle Norges Selvstændighed", som nordmennene måtte hevde med full styrke. Christian Frederik tenkte selvsagt ikke bare på fienden, men også hvilke assosiasjoner dette ville skape hos nordmennene. Stattholderen hadde nok lyst til å vise at han hadde ærlige motiver i Norge, "Ved at overtage et saa vigtigt Embede her i Norge, gjennemstrømmes mit hierte af Følelser, jeg ikkun ufuldkomment formaaer at tolke. Jeg føler dette kalds Storhed". Samtidig så var han klar på at han skulle virke for helstaten. Kongen "har ikke vist ikke sendt mig til eder, for at jeg skulde fraskrive Ham eller Hans Slægt deres gamle Rettigheder til Norges krone", sa han, "før skulde denne min Haand afvisne". Frederik 6.s vilje var sentral for ham. Også dette med nordmennes hengivenhet kommer frem i talen. Jeg ønsker å "finde min Løn i Nationens Kjærlighed og Hengivenhed", sa han. Etter seremonien tok prins Christian Frederik seg tid til å samtale med de tilstedeværende, blant annet Claus Pavels. Prinsen takket ham for lesningen av kunngjørelsen, "De saa selv den Virkning, det gjorde paa mig".²³ Christian Frederik fikk tid til å samtale, lytte til nordmennes ønsker og krav, i en rekke selskapheter i anledning stattholderskifte. Men da først og fremst med eliten. Allmuen måtte vente, men ikke lenge.

²² Budstikken 29/5-1813, Nr.: 32

²³ Dagboken til Pavels 23/5-1813, Riis 1864: 74

Christian Frederiks reisevirksomhet

Dersom Christian Frederik hadde et ønske om å lytte til nordmennene, deres ønsker og krav, er forutsetningen at han kom i kontakt med dem, mer eller mindre oppsøkte dem. Men finnes det kilder som kan støtte dette? Ja, absolutt. Noe av det som karakteriserer stattholdertiden til Christian Frederik aller mest er reisevirksomhet. Så sant det var tid og mulighet var han ute på farten i distriktene. Dette var med andre ord noe han prioriterte, satte høyt. I prins Christian Frederiks hemmelige instruks, eller brev, skrevet av Frederik 6. dagen før avreisen til Norge, var reisevirksomhet noe som anbefalt. Men da først og fremst som et propagandaverktøy, "De ville derfor ved idelige Rejser søge at virke paa Folket til den Kjærlighed, de skyldte mig".²⁴ Båndene mellom Danmark og Norge skulle med andre ord bli styrket på denne måten. Prins Christian Frederik har helt sikkert hatt dette in mente på sine reiser, helstaten og dens beståen var noe han arbeidet for. Han var derfor også opptatt av å rapportere tilbake til Frederik 6. om stemningen blant nordmennene, "Overalt har jeg truffen den bedste Stemning for Konge og Fædreland og den hjærteligste Modtagelse".²⁵ Men det var nok ikke bare dette som drev reisevirksomheten til Christian Frederik. I forbindelse med Christian Frederiks fødselsdag (i september) holdt biskop Bugge en tale i Vitenskapsselskapet i Trondheim. Her anbefalte han stattholderen å reise rundt i alle landets kriker og kroker, for det var bare på denne måten han kunne lære nordmennenes ønsker og krav å kjenne.²⁶ Kjente han ikke til landet, "som engang [skulle] betroes hans Hænder", ville han heller ikke være i stand til å ta de rette beslutningene. Reisevirksomhet var særlig viktig i et land som Norge, for her varierte ønskene og kravene fra distrikt til distrikt. Christian Frederik tenkte nok som Bugge, ved å reise rundt i landet skulle han lære nordmennene å kjenne. Bare ved å stige ned fra sin trone, møte allmuen som ingen andre kongelige før ham, kunne han foreta en bra nok jobb. Nordmennenes ønsker og krav hadde han hørt om fra andre (i brevform), som stattholder ønsket han å erfare de selv. Først og fremst fordi han ønsket å bidra i overensstemmelse med sine idealer.

Østlandsreisen

Christian Frederik startet med reisevirksomheten sin allerede i slutten av mai.²⁷ Da hadde han vært i Christiania bare noen dager. Det var Østlandet som skulle inspiseres først. Stattholderen ankom Moss den 29. mai, da med Frederik av Hessen i følge. Han skulle reise med Falsen i fra Fredrikstad. Prinsene ankom Fredrikstad den 30. mai. Mens Frederik av Hessen seilte mot

²⁴ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 314

²⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/6- 1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 430

²⁶ Tale i Vitenskapsselskapet i Trondheim, Bugge 1886: 101

²⁷ Østlandsreisen til Christian Frederik er beskrevet i Budstikken 12/6-1813, Nr.: 36, 19/6-1813, Nr.: 37

Danmark, "med de varmeste Lykønskninger for hans Fremtids Skjæbne", dro prins Christian Frederik videre til Rød (i nærheten av Frederikshald). Prinsen ankom samme kveld, og ble til den 2. juni. Christian Frederik skulle bruke Rød som en base under sitt besøk i Frederikshald. Den 5. juni ankom han Kongsvinger, da hadde prinsen reist gjennom Tistedalen og Ødemark, over Rødnes, Toverud og Manglefjellet. De neste dagene, fra den 6. juni, reiste stattholderen over Elverum til Hamar og Morstuen. Deretter Eidsvoll, hvor han ankom den 9. juni. Prinsen ble her noen dager. Først den 11. juni ankom han Christiania og Paléet. Den første turen som stattholder var fullført.

Østlandsturen var omfattende, men møtte Christian Frederik nordmennene, allmuen? Avisen Budstikken, som fulgte stattholderen under hele reisen, gir et klart svar, "Allevegne er Hans Høihed mødt med den glade hjertelige Modtagelse, som Høisammes udmærkede Egenskaber, ophøiede Stilling og Folkets Charakter lod vente. Ved alle Skydsskifter og ellers paa Veien fandtes Omegnens Beboere fra flere Mile samlede, for at see deres Statholder, at lykønske Ham til Sin Ankomst". Christian Frederik møtte altså allmuen, men lyttet han, talte han med dem? Budstikken svarer også på det, "Hans Høihed fandt sin Glæde i at tale med Almuen, i at trøste og lindre de Lidende; og den forsamlede Mængde velsignede den Mand, af Hvem de baade Redning, og med Hvem de ere rede at ofre Liv og Blod for Kongen og Fædrelandet". Stattholderens bestemmelse kommer til syne her. Det var dette som var hans misjon i Norge, komme nordmennene, allmuen i møte. Hvorfor er det så mye som taler for det? Prinsen viste at han hadde omhu og omtanke for de lidende. Særlig allmuen. Reisevirksomheten var også svært omfattende, og ikke minst, Christian Frederik reiste til steder ingen andre kongelige hadde vært før ham, indre Østlandet. Steder som det ikke ville være naturlig å besøke, dersom han ikke hadde en bestemmelse i området. Prinsen ønsket å bevege seg i allmuens lokalmiljø, i deres kretser. Han ville føle, kjenne, kravene og ønskene selv. Det er nok ikke uten grunn at Budstikken refererte fra det, dette vakte oppsikt. Avisen skrev videre, alle steder "tildroge sig Hans Høiheds særdeles Opmærksomhed".

Det er også interessant å se på alle audiensene til Christian Frederik. På alle steder hvor han overnattet (og tok residens) var dette en selvfølge, "Cour til Samtlige Tilstedeværende". Det var med andre ord ikke bare allmuen han ønsket å møte, men også eliten, de som hadde en viss form for makt i lokalsamfunnet. Det kan virke som det var særlig handelsmennene han ønsket å komme i kontakt med, de som var mest kritiske til helstaten. Han besøkte blant annet

Carsten Anker på Eidsvoll, og Carsten Tank på Rød.²⁸ Det var handelsmennene som hadde flest ønsker og krav, om han derfor skulle lytte til noen, så var det dem. Om de ble fornøyde visste han også at helstaten ville stå sterkere.

Stattholderen satte nok pris på den mottagelsen han fikk over alt. Han ble ikke bare møtt med salutt og militærparader, men også jublende folkemengder. I ham så de Norges frelse. Store fester og selskaper var også en del av reisen. Prins Christian Frederik brukte derfor også disse anledningene til å tale, lytte til nordmennene. Han svarte med å skåle for "gamle Norge" og "Prinds Christian Augusts Minde". Stattholderen visste hvor populær Christian August hadde vært hos nordmennene, "Denne store Mand [...] Norges Indvaanere [glemmer] aldrig deres Velgjørere". Christian Frederik var nok bevisst i det siste. Nordmennenes hengivenhet må ha vært bekvemt for ham, han kan ikke ha følt seg ensom ute i distriktene. Her hyllet folket ham, enten det var i middagsselskaper, eller på landeveien blant allmuen. Oppmerksomheten må ha vært blendene for ham. Og ikke minst smigrende. Under en "elegant Dinée" i Frederikshald ble det sunget for ham,

Hil Dig i Halden, Troskabsbye,
Hvor nys en Helt mon' bygge,
Han var i Krigens Storm et Lye,
Som gav os Værn og Skygge;
Hans Navn, som Dit, var Christian,
Som Du, han elsket Norges Land,
Som ham vi følge Dig i Død,
Og raabe: Christian Leve!!!²⁹

Sørlandsreisen

Prinsen fortsatte med reisevirksomheten sin i august, da til Sørlandet og Kristiansand.³⁰ Han forlot sommerresidensen på Ladegårdsøen den 9. august, og ankom Drammen samme kveld. Dagen etter dro han videre til Holmestrand og Tønsberg. Sistnevnte sted ankom han sent om kvelden, etter et lengre besøk på Jarlsberg. Den 11. august reiste Christian Frederik videre til Larvik og Frederiksvern, "hvor hans Høihed tog Qvarteer for den Nat". Fra den 12. august, til den 14. august, reiste Christian Frederik til en rekke småsteder, blant annet Brekke, Brevik, Kragerø og Risør. Prinsen ankom Arendal sjøveien først den 14. august. Kristiansand ankom han dagen etter, den 15. august. Da hadde han reist både til lands og til vanns. Stattholderen ble i Kristiansand til den 18. august. På veien tilbake til Ladegårdsøen besøkte han nye steder,

²⁸ Carsten Tank (1766-1832), handelsmann som var kritisk til helstaten, svensksinnet.

²⁹ Budstikken 12/6-1813, Nr.: 36

³⁰ Sørlandsreisen til Christian Frederik er beskrevet i Christiansands Adresse-Contoires Efterretninger 18/8-1813, Nr.: 66, 25/8-1813, Nr. 68. I Christiania Intelligentsedler 31/8-1813, Nr.: 70, 3/9-1813, Nr.: 71.

da med noen få unntak, blant annet Arendal, som han ankom den 18. august, "efter 5 Timers behagelige Sejlads". Dagen etter, den 19., dro han videre til Tvedestrand og Næs Jernverk, og ble her til den 21. august. Fra Tvedestrand seilte han videre med briggen Allart til Langesund, videre over Brevik og Porsgrunn, til gården Brekke ved Skien. Han ankom sent om kvelden den 21. august, og ble til den 23. Da reiste stattholderen videre til Kongsberg. Han ankom samme kveld, og ble til den 25. august. Da reiste han videre gjennom Ringerike til Hønefoss. Dagen etter, etter hele 14 dagers reise, ankom han Ladegårdsøen, i aller "høieste Velgaaende".

Christian Frederik fikk den samme mottagelse på denne reisen, en rekke "kanon Torden", og "Salut-Salve[r]", "Folkets Hurraraab", "Lanterner og [...] Transparente[r] som viste Hans Høiheds Navne-Chifre", og ikke minst, "Militair-Øvelser" og "Linie Maneuvre". Dette må ha vært overveldende for Christian Frederik, over alt ble han mottatt som Norges frelser. Det var også på denne reisen en rekke selskapeligheter og fester, i Kristiansand var det også et ball til ære for ham. Christian Frederik svarte selvsagt med å skåle for "gamle Norge". I anledning ballet (i Kristiansand) hadde Nicolai Wergeland skrevet en sang til stattholderen,³¹

Brødre om bredden Bord
Stemmer nu høit i Chor!
alle som een!
Leve Prinds Christian!
Norriges første Mand!
God, viis og kjæk er han,
liig Adelsteen!³²

Allmuens hengivenhet var helt klart tilfredsstillende for ham, men det var ikke først og fremst derfor han var på reise i distriktene. Det var for å tale, lytte, til nordmennene. Kjærligheten fra allmuen var mer en bonus for ham, noe han visste at han ville motta dersom han tilfredstilte de, blant annet ved å lytte. At det var allmuen som var det sentrale for Christian Frederik viste han blant annet ved selskapelighetene i Arendal og Kristiansand, for her skålte han "med sin, alle indtagende, Blidhed" for deres velvære og lykke, deres "Velgaaende". Allmuen møtte han over alt, i byene, tettstedene, og på landeveien mellom de ulike stedene han besøkte. Når han talte med de lavere stender i Kragerø og Risør fikk han "høre de lidende Medborgeres Trang at være afhjulpen". Det har sikkert vært tilfredsstillende å ikke bare møte lidelse og nød. Prins Christian Frederik møtte også allmuen når han besøkte tettstedenes "offentlige Bygninger og Indretninger". Dette var bevisst, han ville høre alle ønsker og krav. Stattholderen besøkte for

³¹ Nicolai Wergeland (1780-1848). Prest, far til dikteren Henrik Wergeland (1808-1845). Wergeland ble under riksforsamlingen i 1814 en markant talsmann for unionspartiets synspunkter. Mange oppfattet han nok som en slags "møteplager", en som ikke passet inn. Først og fremst på grunn av hans mange og lange "avhandlinger".

³² Linvald 1952: 161

eksempel "Kirkerne", "de offentlige Lære-Anstalter", "Hospitalet", "Sygehuset", "Raadhuset", og "Brannsluknings-Redskaben". Christian Frederik var med andre ord nær allmuen under hele reisen sin. Han var ikke der "oppe", og allmuen der "nede", slik som det var vanlig for kongelige å ferdes. I Kristiansand var han også på teater med dem. Skuespiller Hans Christian Knudsen (fra Danmark) var på Norgesturne, for å samle inn penger til de "efterladte Enker og Børn", og Christian Frederik stilte opp. Han gav også et stort pengebidrag, "hvilket Exempel blev etterfulgt af den øvrige Forsamling". Det er også interessant at stattholderen gav uttrykk for takknemlighet hvor de lokale myndighetene hadde foretatt en ekstra innsats for de lidende, blant annet i Bratsberg amt.

Men som sagt, det var ikke bare allmuen Christian Frederik ønsket å lytte til, også eliten. Det kommer også frem på Sørlandsturen. På samtlige steder var det "audience" til "alle som i den henseende fremstillede sig". Det er interessant at alle som en fikk muligheten til å snakke med ham. At det var sentralt å lytte, og tale med embetsmennene, kommer også frem når han var innom Holmestrand. Stattholderen talte med stedets "Embedsmænd og anseereste Borgere". Men det var ikke bare i audiens og "kur" prins Christian Frederik kom i kontakt med de mer velstående, også i festlige sammenhenger. Han brukte også disse sammenhengene til å tale, lytte. Dette fanger også oppmerksomheten til lokalavisen i Kristiansand, i forbindelse med ballet, "denne Nat bliver uforglemmelig for Christiansands Byes Beboere, formedelst den Mildhed og Opmærksomhed, hvormed Hans Høihed bærede Alle". Også på Sørlandsreisen var det særlig handelsmennene han søkte kontakt med, det var for eksempel først og fremst de han overnattet hos. I Tvedestrand var det Jacob Aall (19.-21. august).³³ Han tilhørte Wedelkretsen, var svensksinnet, og ønsket et brudd med helstaten. Det er klart Christian Frederik ønsket å snakke med Aall, dersom hans misjon i Norge var å lytte til nordmennes ønsker og krav. Stattholderen hadde rene motiver, han ønsket at alle, også handelsmennene, de som var mest kritiske til helstaten, skulle være fornøyde. Da måtte han snakke med dem, lytte til dem. Christian Frederik visste også at dette ville styrke helstaten. Stattholderens adjutant, Brock, kan fortelle at besøket var vellykket.³⁴ Jacob Aall mottok ham med "særdeles Kjærlighed og Forekommenhed", skriver han, og ved avreisen var "Prindsen særdeles tilfreds med at have gjort den hæderlige Mands Bekjendtsskab".³⁵ Stattholderen besøkte også broren, Niels Aall, i Skien (22.-23. august).³⁶ Også han var handelsmann, men i motsetning til Jacob Aall, en stor

³³ Jacob Aall (1773-1844), norsk handelsmann, og eier av Næs Jernverk. Svensksinnet.

³⁴ Ludvig Frederik Brock (1774-1853), major, adjutant hos Christian Frederik.

³⁵ Ludvig F. Brock, *Anmærkninger af Ludvig Frederik Brock til Jacob Aalls Erindringer*, Kjøbenhavn 1882: 17

³⁶ Niels Aall (1769-1854), norsk handelsmann, støttet Christian Frederik etter Kielfreden.

tilhenger av helstaten. Det mest dramatiske besøket avla Christian Frederik hos grev Wedel i Tønsberg (10. august), den største svenskevennen av dem alle. Prinsen visste at Wedel hadde vært i samtaler med svenske utsendinger i april 1813. Og ikke minst, at de hadde diskutert en svensk-norsk union, og hvordan dette kunne oppnås. Wedel hadde vært kald og avisende mot stattholderen.³⁷ Men ikke nok med det, han hadde også lagt ut om sine politiske anskuelser i svært så frimodige ord og vendinger. Prinsen ble nok ille berørt, han hadde kommet for å tale, lytte, i vennlige former. Men slik ble det altså ikke. Greven viste stor "Ringeagt [...] mod den danske Prinds", skriver Brock i sine memoarer.³⁸ Han var i nærheten, muligens i rommet ved siden av, og hørte samtalen, som "vi alle kunde mærke, ikke var behagelig".

Prinsen brukte også reisevirksomheten til å se på de militære forhold, tropper og festninger. På Østlandsreisen besøkte han festningen i Fredrikstad, som "besaaes paa det Nøieste", og festningene i Frederikshald og Kongsvinger, som han hadde "funden i den bedste Tilstand".³⁹ På Sørlandsreisen besøkte han festningen i Stavern. Selv om prinsen ikke ønsket sammenstøt med fienden, var han klar over at faren for det var overhengende. Frederik 6. arbeidet for det, og Sverige og Carl Johan ville nok, etter all sannsynlighet, dersom omstendighetene ble slik, forsøke å sikre seg det de hadde blitt lovet. Observasjoner var derfor nødvendig. Det var mer eller mindre en plikt, ikke bare mot Frederik 6., men også mot nordmennene (som muligens måtte forsvare seg).

Propaganda?

I den eksisterende litteraturen har Christian Frederiks store reisevirksomhet blitt oppfattet som propaganda, satt i scene "for at vinde befolkningen" for helstaten.⁴⁰ Dette har blant annet blitt fremhevet av Linvald og Langslet. Det er nok noe i det, Christian Frederik arbeidet tross alt for helstaten og dens beståen. Han besøkte blant annet en rekke dansk-norske minnesmerker. På vei til Arendal besøkte han for eksempel "Lyngøers mindeværdige Farvande". I juli 1812 hadde Najaden forlist her, etter strid med det engelske linjeskipet Dictator. I Drammen kom også den også den "bevæbnede Almue af Lier Sogn" Christian Frederik i møte, "ved hvilken Leilighed Anføreren og Mandskabet gjentog den Eed de havde Svoret den Fane, som for Mod og Samdrægtighed i Krigsaarene 1717 og 1718 var forfædrene skjænket". Men det var ikke dette som drev stattholderens reisevirksomhet, det var nordmennenes ønsker og krav. Det var heller ikke behov for Christian Frederik å reise land og strand rundt for å vinne det norske

³⁷ Aall 1859: 308

³⁸ Brock 1882: 18-20

³⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 430

⁴⁰ Linvald 1952: 160

folk. De var trofaste tilhengere av helstaten.⁴¹ Om det var noen som var motstandere av den dansk-norske helstaten, så var det enkelte handelsmenn, men de var få i antall. De var heller ikke noen stor trussel for det bestående. Nordmennene var et svært kongetro folk.⁴² Om de var misfornøyde, hadde ønsker og krav, var det ikke kongen, eller helstaten, de viste harme mot, men embetsmennene (både i Norge og Danmark). Kongen var en man ikke kritiserte, han var mer eller mindre hellig og ufeilbarlig. Lover og regler som var upopulære, som ikke hadde sin støtte i befolkningen, skyldtes ikke kongen, men hans rådgivere. Kongen, "han Far selv", ville ikke allmuen, nordmennene vondt, mente man. Propagandareisene, som Linvald og Langslet kaller det, blir derfor vanskelig å forklare. De er også for omfattende til å bare være det.

En som ikke ser at Christian Frederik hadde redelige hensikter i Norge, er Wergeland. Prinsen hadde "Ulyst til at spørge [...] efter Folkets Tilstand", skriver han.⁴³ Det var ikke allmuens, nordmennenes nød som interesserte ham, men ballsalen. Dette var også tilfelle under reisene hans til Øst- og Sørlandet. Motivet med reisevirksomheten til Christian Frederik var å "vinde Popularitet hos Mængden", og ikke noe annet.⁴⁴ Prinsen hadde også en ovenfra ned holdning til nordmennene. Han var sammen med de velstående, de som kunne tilby ham luksus, sus og dus. Det kan virke som om Wergeland ønsker å tegne et bilde av Christian Frederiks som noe annet enn nordmennene. Han var den fremmede, den danske prins, som ikke hadde interesse av norske ønsker og krav. Heller ikke Sars ser stattholderens rene motiver i 1813-1814. Han spilte redningsmann, men var det ikke. Hans såkalte interesse for allmuen, nordmennene, var kun fasade, spill for galleriet. Lytte til folket var noe fremmed for ham, noe han hadde liten interesse av.⁴⁵ Nordmennene var til for hans skyld, og ikke omvendt. Steen er av den samme oppfatningen.⁴⁶ Stattholderen hadde liten forståelse for den nøden nordmennene var utsatt for, skriver han. Også under sine reiser. De var først og fremst merket av "strålende fester", og det var eliten han viste interesse for. Lidelsen, fattigdommen, var også noe han ønsket å overse, "ingen skulde [...] se at handelsvirksomheten [...] lå nede".

"Bønner om Hjælp følge mig Overalt"

Hva møtte, og hva hørte Christian Frederik ute i distriktene, blant annet fra allmuen? Prinsen skriver om dette selv, blant annet i en rekke brev til Frederik 6., "Bønner om hjelp følge mig overalt [...] Overalt paa denne Kant spiser den Fattige Barkebrød, og i Vinger Sogn har ingen

⁴¹ Linvald 1952: 33

⁴² Linvald 1952: 23

⁴³ Wergeland 1926: 230

⁴⁴ Wergeland 1926: 231

⁴⁵ Mykland 1967: 159

⁴⁶ Sverre Steen, *Det norske folks liv og historie, Tidsrummet 1770 til omkring 1814*, bd. 7, Oslo 1933: 345

af Almuen i flere Uger smagt Brød".⁴⁷ Også avisen Budstikken beretter om hva som møtte stattholderen, "Mangel paa flere Steder gav Anledning til indgivne Begjeringer om korn og Fødemidler".⁴⁸ Med andre ord, dersom prins Christian Frederik hadde edle motiver (i Norge), hadde et ønske om å lytte til nordmennene, deres ønsker og krav, så må dette komme frem (i kildene) blant annet i forhold til allmuen. Budskapet fra dem var klart, de ønsket mer korn og fødemidler. Og ikke minst, forståelse for den situasjonen de stod oppe i. Og det skulle de få. Etter sin første lange reise på Østlandet, etter at han hadde sett lidelsen og nøden, ble det i samtlige lokalaviser (i Norge) utstedt en ny kunngjørelse, "Til det Norske Folk".⁴⁹ Her var det ikke "den hæderværdige Almue" som ble oppfordret til sparsommelighet, men eliten,

Husk, at hver Mundfuld, Du nyder mer, end Du og Dine behøve, berøves din lidende Medborger! Indskrænker derfor, med urokkelig Villie, Forbrugen af Brød og af alle Gryn- og Meel-Spiser i Eders Familier og iblandt Eders Huusfolk. Et større Antal mere Trængende skal ved det, I forbruge Mindre, finde Mættelse og velsigne Eder. Foregaaer hinanden indbyrdes med et godt Exempel: den Tarveligste iblandt Eder er i denne Henseende den bedste Borger.

En skal ikke se bort i fra at allmuen har klaget over luksusbruken til eliten, og at stattholderen har lyttet til dette. Det var tross alt den vanlige bonde som fikk merke det, om embetsmenn og handelsmenn brukte mer enn det de skulle (i en krisetid). Stattholderen hadde forståelse for allmuen, nordmennene, for det var "til Beundring henrykkende at see den Taalmodighed, med hvilken hver Mand og hver Qvinde taalte Mangelen, og var fattet paa at udholde den, indtil den velsignede Høst, som Markens usædvanlige skjønne Væxt allevegne lader haabe, gjør Ende paa Trangen".⁵⁰

At Christian Frederik også hadde lyst til å hjelpe kommer frem i en henvendelse han hadde til det "Kongelige Norske Sundheds-Collegium". Også det rett etter reisen til Østlandet. Prinsen ønsket at kollegiet skulle gjøre allmuen kjent med alternative former for næringsmidler, det som kunne "erstatte Mangelen paa Kornmeel".⁵¹ Dette skulle fremstilles, komme frem i alle lokalaviser i Norge. "Sundheds-Collegiet" lanserte blant annet fisk som et alternativ til korn, eller som et supplement. Om man for eksempel tok i bruk bløt, kokt fisk, og eltet det sammen med kornmel, ville man få et "velsmagende og godt Brød". Forholdet mellom fisk og korn kunne man bestemme selv, men kollegiet anbefalte "18 Pd. Rugmeel og 7 Pd. Tørfisk", da

⁴⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 6/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 429

⁴⁸ Budstikken 19/6-1813, Nr.: 37

⁴⁹ Budstikken 30/6-1813, Nr.: 40

⁵⁰ Budstikken 19/6-1813, Nr.: 37

⁵¹ Ibid. Nr.: 37

"kunde neppe kjendes Smag af Fisk". Det som var ulempen ved bruk av bløt, kokt fisk, var at man måtte ta av skinn og ben, og da forsvant mye av næringen i fisken. Så dersom man hadde utstyr til det, anbefalte "Sundheds-Collegiet" "at tilberede Meel af tør Fisk". Fiskemelet, som ble fremstilt ved tørket, hakket fisk, kunne fint blandes med kornmel, men for "smagens og Sundhedens Skyld [ville det være] tjenligt at tilsætte lidet stødt karve, omtrent 1 Lod til hver 4 Pd. Fiskemeel". Det ville ikke bare smake mindre fisk, men det som ble laget, ville også få lengre holdbarhet, og ikke bli "hastig[t] muggent". Fiskemel kunne fint brukes, sammen med kornmel, til å lage grøt for eksempel. Lik fordeling "smager [vel] mere af Fisk, men [er] ikke modbydelig, især naar den spises med Mælk". Fiskemelet kunne også blandes sammen med diverse mosearter, ikke minst bark, som var svært næringsrikt. "Sundheds-Collegiet" mente at nordmennene måtte bli oppmerksomme på fiskens mange muligheter. På Island hvor man nærmest ikke hadde korn, brukte man fisk til det meste. Og man skulle vite at "Indbyggerne paa disse Steder [var svært så] sunde og stærke".

Andre alternative næringsmidler som "Sundheds-Collegiet" anbefalte var "Islandsk Mos".⁵² Også det et "almindeligt Fødemiddel" på Island. I Norge fant man det "paa stenig Grund og paa smaae Ophøininger ved Moradser og i Bjergmyre". "Islandsk Mos" hadde en bitter, vond smak, men ved bruk av lut, ville dens "Modbydelighed" nærmest bli borte. Etter bruk av lut måtte mosen skylles med vann. Når det hadde blitt tørt, etter å ha ligget "paa en Græsbakke", kunne mosen "bringes paa en Qværn, og males til Meel". Melet kunne blant annet brukes til å lage brød og grøt. "Sundheds-Collegiet" mente at mosen både var "sundt og nærende", men at man til å begynne med skulle være noe varsom. Man måtte i starten blande mosemelet med det melet man var vant til, for deretter å øke med det nye etter hvert. Slik var det med alle nye fødemidler, mente "Sundheds-Collegiet", de ville "altid i Begyndelsen bevirke en Forandring i Fordøielser og en ubehagelig Fornemmelse i Maven".

Christian Frederik hadde også en interessant henvendelse til "Norges samtlige Biskopper" (i august måned).⁵³ På grunn av nøden var han engstelig for at allmuen skulle "skære sit Korn umodent", slik at de fikk "slet Sædekorn". Skjebnen, skrev Christian Frederik, "skjenker os i Aar en [...] velsignet Høst", bare vi overkommer å vente. Dersom man ikke maktet dette, kunne følgen være katastrofal, ikke bare for allmuen, men også for staten. Biskopene burde derfor, mente stattholderen, "paalægge præsteskrabet i det Dem anbetroede Stift", å informere om faren. På denne måten kunne man forhindre de mest "sørgelige Spor".

⁵² Budstikken 30/6-1813, Nr.: 40

⁵³ Budstikken 6/8-1813, Nr.: 48 og 49

3.2 Stattholderens tiltak for å forsyne Norge

Forhandle med Storbritannia fra Norge?

Hvilke tiltak satte Christian Frederik i verk for å imøtekomme norske ønsker og krav om mer fødemidler? På sine reiser hadde han tross alt gitt nordmennene "Trøst og Løfter om [aller] muligste Hjælp".¹ Prinsen skulle ta tak i vanskelighetene allerede på vei til Norge, i det han fikk vite om bruddet i forhandlingene med England (det vil si den 12. mai). Stattholderen hadde lenge kjempet for en tilnærmelse til Storbritannia, men nå hadde dette strandet. Han visste hva det innebar, fortsatt lidelse og nød for befolkningen i Norge. Prinsen skrev derfor et brev til Frederik 6., og kom med forslag til tiltak, "Det skulde vel ikke kunne hjelpe at sende nogen fra Norge for at underhandle om Korntilførsel; for at opnaa dette maatte anvendes alt".² Norge skulle med andre ord forhandle med Storbritannia på egenhånd, uten innblanding fra Danmark. En realtvt oppsiktsvekkende idé. Stattholderen visste at helstaten var satt under press, blant annet fra Wedel og hans tilhengere. Dette ville bety et brudd med helstaten, og et mer autonomt Norge. Men dette viser muligens hvor høyt stattholderen satte norske ønsker og krav, det å lytte til nordmennene, allmuen. Som forhandler foreslo han Carsten Anker, for han kjente "Englænderne og in specie Lord Castlereagh ud og ind". Prinsen skulle komme tilbake til dette i en rekke senere brev til Frederik 6., forhandlinger med Storbritannia fra Norge, for i denne sammenhengen, mente han, at "Menneskelighedens Stemme burde overdøve Politikens [...] maaske Norges Nevtralitet og Providering kunde opnaas". Anker var selvsagt den han hele tiden ønsket seg som Norges representant i London, for han "vilde kunde virke paa de engelske Ministre og selv paa Stemningen blant det engelske Folk". Stattholderen mente at Frederik 6. måtte forstå alvoret av dette, "underhandlinger med England" fra Norge, kunne tross alt redde flere "hundrede tusend fra Hungerens død".³

Anker selv ønsket dette arbeidet av alt i verden. Dette var drømmen for ham, for med "Liv og Sjæl" ønsket han å være både prins Christian Frederik og Norge hengiven.⁴ Han anså også en slik "Reise [for] nyttig", man kunne nemlig "trække Fordel af Omstændighederne, i hvordan de end vender sig".⁵ Problemet var bare at stattholderen skulle få et bestemt avslag på ideen sin den 12. juni.⁶ At Norge skulle forhandle med Storbritannia på et selvstendig grunnlag var

¹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 430

² Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 12/5-1813 og 19/5-1813 i Medd. fra Krigsark. 1894: 319 og 324

³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/6-1813, i Medd. fra Krigsarkiverne 1894: 427

⁴ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 19/6-1813, Carl Johan Anker, *Christian Frederik og Carsten Ankers Brevveksling 1814 m.m.*, Christiania 1901: 610

⁵ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 19/6-1813, Anker 1901: 610-611

⁶ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 12/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 428

nok noe helt fremmed for Frederik 6., for han henviste bare til Danmark-Norges felles avslag fra Storbritannia, "saa vel paa Fred som paa Licencer".⁷ Det interessante er at dette ikke forhindret stattholderen i en særnorsk aksjon. I midten av juli lot han Anker inngå forbindelser med engelskmennene. Anker selv skulle ikke til London by, men hans "engelske Ven" skulle forhandle på vegne av ham, "en Mand af megen Anseelse, [en som var] i Konnektion med de allerførste i Ministerio".⁸ Han skulle samtale blant annet med Vansittart, Lord Castlereagh og Rose.⁹ Forhandlingene førte likevel ikke frem, det kommer blant annet frem i et brev Anker sendte til Christian Frederik i oktober, "Jeg har faaet et bestemt Nei til Svar paa det Brev, jeg skrev i Foraaret og i Sommer om Licenser til at indføre Korn [...] Deri staar [...] det slemme Udtryk, at Ministrene, som nævnes, ikke kan gjøre nogen Forandring i den politike Rettesnor, som er bleven antagen i Hensyn til Norge".¹⁰

At Christian Frederik lot Anker inngå forbindelser med engelskmennene er oppsiktsvekkende, for han fikk en rekke signaler om at dette ikke var akseptert, "En Negotiation med Engeland kan ey begyndes af Dem", skrev Frederik 6. til Christian Frederik i august.¹¹ Men hvordan blir dette da mulig? Prinsen drev her en ren form for lydighetsnektelse, og det mot hele Danmark-Norges eneveldige monark. Det kan forklares i oppdragelsen og undervisningen til Schow, ingen skulle ha monopol på sannheten, eller mene å vite best til enhver tid. Det var folket som var det sentrale, det var autoriteten. Det å lytte til nordmennene, allmuen, deres nød og lidelse, ble derfor sentralt for stattholderen. Christian Frederik skulle da også informere Frederik 6. om at selvstendige løsninger kunne bli aktuelt, "I Tilfælde af at Kommunikationen afbrydes, udbeder jeg mig Fuldmagt til at handle saaledes, som jeg kan forsvare det for Gud, for Dig og den Nation, hvis Vel Du har anbetroet mig. Mine redelige Hensigter for det Land jeg skal bevare Dig, kjender Du, og paa Nordmandens Troskab kan Du fast bygge".¹²

Prinsen kom til å fortsette med maset sitt utover høsten, blant annet i en skrivelse til Frederik 6. i oktober, man burde "nærme sig England til Fordel for Norges Handel og Tilførsel".¹³ For stattholderen var det også sentralt at nordmennene ønsket dette, "Det norske Folk vil [ha] et fredeligere Forhold med England", skrev han.¹⁴ Og skulle det lykkes, var det "imidlertid en

⁷ Ibid. 428, note 2

⁸ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 21/7-1813 og 3/8-1813, Anker 1901: 614 og 616

⁹ Baron Nicholas Vansittard (1766-1851). Robert Stewart Castlereagh (1769-1822). George Rose (1744-1818).

¹⁰ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 25/10-1813, Anker 1901: 622

¹¹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/8-1813, Linvald 1952: 108

¹² Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 427

¹³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/10-1813, i *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bd. 7, Kjøbenhavn 1896: 435

¹⁴ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 2/11-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 449

uundgaaelig nødvendig Betingelse, at same drives fra Norge direkte med England". For bare på den måten kunne nordmennene lure engelskmennene til å tro at de "kunne afsondre Norges Interesse fra Danmarks". Jeg kan "ikke tænke mig anden redning", skrev han til Frederik 6., "og tror at den burde forsøges førend Fortvilelsen, som den i manglende Fald uundgaaelige Hungersnød indgiver, bliver det norske Folks sørgelige Lod". Frederik 6. ble nok harm over dette stadige maset til Christian Frederik, for i en skrivelse fra november kan man nesten føle det, "At afsondre Norge fra Danmark er altfor farligt og bør aldri ske. Disse Rigers er ens, og hvem der vil forebringe Dem sligt, fjærn Dem fra Deres Side. Det er Mit inderlige Ønske, det kan aldrig føre til noget godt".¹⁵ Prinsen var utvilsomt svært frimodig på vegne av det norske folk. Men det var dette som var oppdraget hans, lytte, være et redskap for nordmennene, for deres ønsker og interesser. Det viser også hans henvendelse til Anker i løpet av høsten 1813. Stattholderen hadde et ønske om at Anker skulle starte forberedelsene til en Englandsreise, og det som forhandler. Nå var det ikke lenger som mellommann i Norge han skulle forhandle med engelskmennene, men som tilstedeværende selv. Og det til tross for alle advarslene fra Frederik 6. I brevskrivningen med Christian Frederik kan vi se at Anker ser frem til reisen, "Hver dag, ja næsten hver Time paa Dagen, er nu anvendt paa Tilberedelser til den lange Reise [til England]. Tro, at jeg haster med sand og nidkjær Drift".¹⁶ Når det er sagt, det ble aldri noe av reisen til Anker høsten 1813. Han kom først av gårde i februar 1814, men da var omstendighetene så definitivt forandret.

Fremstøt mot Sverige?

Finnes det andre tiltak fra Christian Frederik sin side, for å forsyne Norge? Ja, absolutt. Han forsøkte blant annet å forhindre militære fremstøt mot Sverige (fra Norge), og det til tross for at Frederik 6. ønsket det, nærmest befalte det. Prinsen forstod nemlig at dette ville forhindre alle tilnærmelser til England (fra Norge), "Underhandlinger [med Storbritannia forutsetter] at Krigen mod Sverige udsættes som det sidste Middel, der var at vælge", skrev han til Frederik 6.¹⁷ Men ikke bare det, Christian Frederik ønsket også at alle fødemidler som fantes i landet skulle brukes på allmuen, de som led nød. I et brev til Frederik 6. skrev han, "Nationen i det Hele trues med Hungerens Død, hvad staar da tilbage end at afhjælpe den mest trengende Nød ved Bistand af de militære Beholdninger?".¹⁸ Prinsen skrev at han ønsket å være talsmann for "den lidende Menneskelighedens Stemme". Prins Christian Frederik mente at han først kunne

¹⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 30/11-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 463

¹⁶ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 8/11-1813, Anker 1901: 624

¹⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 19/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 322

¹⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 425-426

forsvare et militært fremstøt mot Sverige "naar forudgaaende Korntilførsel [hadde] sikre[t] Landets Indvaanere mod Hungerens Død".

Poenget til stattholderen var at det ikke var nok korn i de militære magasinene til et fremstøt (mot Sverige) uansett. Og hvorfor da ikke bruke det på allmuen? Brukte man ikke ressursene på befolkningen ville nøden vedvare, og vel så det. I et brev til Frederik 6. skrev han, "Havde vi Kornforraad, da opbød jeg letteligen hver vaabenfør Mand i Norge og oversvømmede det Land, der bærer Avindskjold mod os, men nu kan jo ingen betydelig Samling av Mennesker ske, uden at alt indtil de sidste Levninger fortæres".¹⁹ Og det kunne han ikke tillate, "Nøden [er] over al Beskrivelse". Stattholderen tvilte ikke på at den norske armeen ville nå Karlstad, og muligens Göteborg dersom man brukte ressursene på det militære. Men hva var vitsen, når man i Sverige uansett ville møte "tomme og opbrændte Magasiner [?]". Retretten ville være et faktum, og man ville oppleve dobbel ulykke, et utslettet forsvar, og en katastrofetilstand for befolkningen. Christian Frederik mente at dette "Vovestykket [...] kunde sætte hele Rigets Existens paa Spil". Fantet det ikke ressurser til et innfall i Sverige fra Norge? Hadde Christian Frederik rett i det han skrev til Frederik 6? Prinsen har fått støtte for sine betraktninger av blant annet Odd Lindbäck-Larsen, i *Den norske hær og 1814*. Også han ser de forsyningsmessige problemene den norske hær stod ovenfor høsten 1813.²⁰

Det var med andre ord Norges mangel på fødemidler som var bestemmende for stattholderens holdninger til en eventuell krigføring mot Sverige høsten 1813. Og det til tross for at Frederik 6. kom med direkte ordrer om fremstøt (fra norsk side). I mai, etter at forhandlingene med England hadde strandet, skrev han til Christian Frederik, "Krigen med Sverige agter jeg med første at begynde. De norske maa falde ind".²¹ Frederik 6. hadde også angrepsplanene (mot Sverige) klare. Det mest fornuftige, mente han, var om nordmennene først tok Karlstad og Göteborg. Da kunne de bruke Väneren som et dekke, og sikre videre fremstøtsmuligheter.²² Et innfall fra Sjælland var litt mer usikkert, det ville "komme an paa", skrev han.

Prinsen brukte alle mulige slags argumenter for å forhindre et sammenstøt med Sverige. Han visste at England og dets allierte var eneste redningen for helstaten. Frankrike var nær stupet, og kunne ikke bidra i kampen for Norge. Blant annet så hevdet Christian Frederik at et norsk overfall ville samle svenskene, som siden 1809 hadde vært et splittet folk. Det mest fornuftige ville derfor være at "at opægge de Svenskes Partiaand", ikke "drage Nationalstemningen mod

¹⁹ Ibid. 425-426

²⁰ Odd Lindbäck-Larsen, *Den norske hær og 1814*, Oslo 1945: 191ff

²¹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 15/5-1813, i *Medd. fra Krigsark.* 1894: 321

²² Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 1/6-1813, i *Medd. fra Krigsark.* 1894: 424

sig som Angribere".²³ Prinsen var også overbevist om at Carl Johan ønsket et norsk innfall av alt i verden. Da kunne han nemlig "vende tilbage med sin Armé ", for å ta Norge.²⁴ Det var derfor han til stadighet fornærmet, krenket, og hånte Danmark. Det var Norge han ønsket seg, ikke noe annet. Vi må derfor ikke la oss lure, mente stattholderen. Christian Frederik hevdet også at et innfall i Sverige bare kunne lykkes dersom det skjedde fra to fronter, fra Norge, og fra Danmark. Og det burde "ske omstrent paa samme Tid".²⁵ Stattholderen visste at Frederik 6. hadde lite lyst til å bruke deler av den danske hær i Sverige, i kampen for Norge.

Frederik 6. mottok Christian Frederiks betraktninger og anskuelser med beherskelse, selv om han nok ikke likte det han leste. Han skrev blant annet, "Deres af Dem givne Efterretning om Tingene og de deraf flydende Følger har megen Vigtighed".²⁶ Kong Frederik 6. hevdet at et angrep (fra norsk side) først kunne "ske, naar de Svenske ere i Engagement med de Franske, hvilket snart vil finde Sted".²⁷ Planen var med andre ord å vente med fremstøt til storkrigen var i gang igjen nede på kontinentet. Det siste Frederik 6. skrev til Christian Frederik (i det samme brevet) var følgende, "Jeg arbejder med Iver paa Provianteringen med Norge; maatte det blot lykkes mig". Frederik 6. og stattholderen hadde med andre ord ulike fokusområder. Christian Frederik hadde fokus på allmuen, at deres lidelse og nød snart skulle ta slutt, mens Frederik 6. hadde fokus på et militært fremstøt mot fienden. Til tross for et ulikt fokus, hadde de det samme målet, nemlig å redde helstaten (fra undergangen). Når det er sagt, så hadde Christian Frederik to tanker i hodet samtidig. Både allmue og helstat. Stattholderen mente at det eneste som kunne redde helstaten var å fortsette kampen for en tilnærmelse til England. Frederik 6. så annerledes på det, han mente at man nå måtte satse alt på Frankrike, selv om det rammet befolkningen i Norge. Frederik 6. følte nok at han ikke hadde noe annet alternativ.

Frederik 6. forsøkte utover sensommeren å berolige Christian Frederik, blant annet i et brev fra 10. juli, "De kan være aldeles rolig for, at jeg ingen Fjendtligheder begynder, naar ej eget Forsvar fordrer det, forinden at Vaabentilstanden er til Ende, og følgelig i Forbindelse med de Franske, thi da først tør jeg haabe at kunne indeslutte Kronprinsen af Sverig".²⁸ I mellomtiden foret Christian Frederik befolkningen med korn, og andre fødemidler fra militærmagasinene. Blant annet allmuen i Trondheim, "hvor Brødkorn i saa høj Grad savnes, og kan de militære Magasiner ikke strax igjen forsynes med Rug, som er bortsendt, saa maa man hjælpe sig med

²³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 12/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 319

²⁴ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 433

²⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 426

²⁶ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 5/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 427

²⁷ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 5/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 428

²⁸ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 440

Byg".²⁹ Vi må gi "til [de] lidende Mennesker", skrev han til kongen. Prins Christian Frederik kunne i senere brev fortelle om hungeropptøyer, både i Arendal og Kristiansand.³⁰ Muligens for å forsvare sine handlinger.

"Vaabenstilstanden er opsagt"

I et brev datert den 17. august kunne Frederik 6. meddele stattholderen at "vaabenstilstanden [var] opsagt" nede på kontinentet.³¹ Prinsen fikk derfor ordre om å forberede et fremstøt mot Sverige. "Krigsdeklarationen" kunne komme når som helst. Christian Frederik mottok dette brevet den 4. september. Og hva svarte så stattholderen Frederik 6.? "Fredshaabet svandt, og den afgjørende Kamp om Tilværelsen og Sælvstendighed begynder".³² Problemet var bare at han hadde brukt militærmagasinerne til å brødfø befolkningen. Han skrev blant annet følgende, for ikke "at udsætte Folket for Hungersnød, have de militære Magasiner maattet hjælpe, og endnu ligger Byernes og Roflotillernes Forsyning paa dem". Prinsen kunne derfor ikke straks følge ordre, "Deres Majestæts forventning". Prinsen henviste bare til tidligere brev, hvor han hadde argumentert for sine synspunkter. Og hva var egentlig vitsen med et angrep? Prinsen fremhevet blant annet det han hadde vært inne på tidligere. En retrett ville bli et faktum, og hva ville man møte, "et Land, hvor Magasinerne ere tømte, og Armeen følgelig maa ernæres ved Udskrivning hos Landmændene, der selv have lidet". Det kunne han ikke tillate. Prinsen kunne først stå inne for et fremstøt når de militære magasinene ville beherske det. Og når var det? Han skrev det ikke direkte, men selvfølgelig når allmuen, befolkningen ikke lenger led nød. Christian Frederik skrev til Frederik 6., "Pligtfølelse mod [...] det tro norske Folk, som De har anbetroet til min særdeles Omsorg, bevæger mig til at oversende aldeles uforbeholdent disse Forestillinger". Klarere, tydeligere, kan det nærmest ikke bli. Det var allmuen som stod i fokus hos stattholderen. Christian Frederik var nokså uredd ovenfor den eneveldige Frederik 6., "Deres Majestæts [...] naadigste Befaling[er] er mit højeste Formaal at efterfølge, for saa vidt Midlerne til at udføre dem svare til Hensigten". Nok en bekreftelse på at Niels Iversen Schow sin oppdragelse og undervisning hadde en stor innflytelse over ham.

"Krigsdeklarationen mod Sverige" mottok Christian Frederik den 9. september, "Det er saare vigtigt, at De, saa snart De kan, angriber", skrev Frederik 6.³³ Fremrykningen skulle foregå som nevnt i tidligere korrespondanse, mot Karlstad og Göteborg. Vänerne skulle fungere som

²⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/6-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 433

³⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 439-440

³¹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 17/8-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 452

³² Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 4/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 423

³³ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 3/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 421

et slags dekke. Prinsen ble skrekkslagen av befalingen, men var nokså klar, og tydelig i sitt svarbrev av 9. september. Jeg "foretager [...] ingen videre Troppesamling af Betydelighed, langt mindre et Angreb, som i mine Tanker hverken vil bringe os Hæder eller Gavn".³⁴ Han ønsket å avvente til Frederik 6. hadde mottatt hans brev av den 4. september. Med andre ord en ren lydighetsnektelse. Svært oppsiktsvekkende, men Christian Frederik hadde den norske allmue i tankene, det var de som var sentrale for ham, deres lidelse og nød. Stattholderen var klar på dette selv, "et saa voveligt Foretagende, [som et militært fremstøt, vil] kunde have de uberegneligste Følger for det Folk, hvis Lyksalighed De har anbetret mig at bidrage til, hvad der staar i min Magt".

Før Frederik 6. mottok brevet til Christian Frederik av 4. september, skrev han en rekke brev til stattholderen, hvor han fremhevet hvor sentralt det ville være å angripe fienden, "Jeg maa ret indsændig paalægge Dem at angribe, saa snart som muligt, de Svenske; intet kan for Tiden være mere vigtigt og nyttigt".³⁵ I en skrivelse fra 11. september skrev han noe utålmodig, "Jeg længes efter at erfare, hvad De kan gjøre imod Fjenden".³⁶ Christian Frederik brukte også tiden til å vente med å skrive brev til Frederik 6. Han var like bestemt på det motsatte, "Efter min Overbevisning bør det ej foretages [angrep] nu; jeg har sagt mine Grunde".³⁷ Også den 24. september skrev han om sine anskuelse angående "Armeens Sammentrækning", "thi jeg bør end en Gang sige det, at det med Hensyn til våre Forraad er et saare bætenkeligt Skridt, forinden Tilførsel finder Sted".

Det interessante er også at stattholderen ved enkelte tilfeller ble betenkt over sine frimodige uttalelser. Han var nok redd for at han hadde gått for langt, at han hadde vært for bestemt og bastant, og at det å ikke gå til fremstøt mot Sverige hadde vært et mistak. Det ser vi blant annet i en skrivelse fra 21. september. Et fremstøt mot Sverige, som umulig kunne lykkes, var "muligvis et politisk Offer, som Deres Majestæt maa bringe", skrev han til Frederik 6.³⁸ Han ble også plutselig opptatt av at det var kongen som hadde det siste ordet, at det var han som var anføreren som bestemte, det er "Deres Majestæt [som] er Herren, der befaler, efter at have vejet Grundene for og imod et saa vigtigt Foretagende".

Nå var det likevel ikke dette som dominerte brevene fra Christian Frederik. Han brukte også etter 17. august alle mulige slags argumenter for å forhindre et sammenstøt med Sverige. Ikke

³⁴ Brev Fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 426

³⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 8/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 435

³⁶ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 11/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 427

³⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813 og 24/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 429 og 432

³⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 429

bare det at man manglet korn, og andre fødemidler, men også at været ville bli en utfordring i tiden som ville komme, "Vejene blive nu efterhaanden ufremkommelige blant Bjergene, saa at denne Aarstid vist er blandt de ufordelagtigste til militære Foretagender av Betydenhed", skrev han til Frederik 6.³⁹ Christian Frederik mente også at man i det militære manglet det nødvendige utstyret, "de nationale Tropper ere ikke endnu noksom forsynede med Ydertrøjer til at modstaa Aarstidens Raahed eller Vinterens Kulde i en langvarig Campagne; deraf følger Sydomme og Elendighed".⁴⁰ Og ikke nok med det, stattholderen mente at det var enda flere mangler, "Artilleriet mangler Officerer, Armeen trænger højligen til Kirurger".⁴¹ Christian Frederik trakk også frem de "gamle" faktorene, at dette ville samle svenskene, at Carl Johan ønsket et angrep av alt i verden, og at et eventuelt fremstøt (mot Sverige) måtte skje fra to fronter, både fra Danmark og Norge.

Forespørslene dør hen

Prinsen måtte vente lenge før han fikk svar fra Frederik 6. Det er lett å se at han var stresset, lite komfortabel med situasjonen, "Det er i Dag den 28de September, og endnu har jeg ingen Post fra Dem. Det er i Sandhed beklageligt og dobbelt i dette Øjeblik".⁴² Det var med andre ord ikke for sin egen del at han imøtekom nordmennenes ønsker og krav. Det kostet, og vel så det. Men, den 1. oktober skulle han motta brevet fra Frederik 6., og svar på sine ytringer om et eventuelt fremstøt (mot Sverige). Han ble nok lettet, for statsoverhodet tok det avballansert. Og det til tross for at Christian Frederik bedrev ren lydighetsnektelse, "Jeg indsér meget vel, at uden Magasiner, intet kan foretages imod Sverig, saa ønskeligt det end maatte være", skrev han.⁴³ Når det er sagt, så ønsket Frederik 6. "strejferier" mot svenskene, han mente de burde "føle Krigen", for "ved at reducere sig til aldeles intet, kan saa let Lunkenhed opstaa imellem Tropperne og Nationen, samt de Svenske faa Lejlighed til at operere imod Norge". I brev etter brev kan vi se hvordan Frederik 6. lengtet etter svar fra Christian Frederik om dette, "Gid Jeg snart maatte høre fra Dem og erfare, hvad De har gjort paa den svenske Grænse, eller hvad De tror at kunne gjøre for Øjeblikket".⁴⁴ Hvordan reagerte så Christian Frederik på dette? Jo, han inngikk en forpliktende avtale med kommanderende general i Sverige, grev von Essen, om at "Fiskerbaade og [andre] fredelige Beboere paa Grænsen ikke [skulle] molesteres; Krigen skal

³⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 426

⁴⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 429

⁴¹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 24/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 432

⁴² Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 28/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 433

⁴³ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 18/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 428

⁴⁴ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 19/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 442

kun føres med Bevæpnede", mente stattholderen.⁴⁵ Hva skrev stattholderen til Frederik 6. om de ønskede streiferiene? Jo, "saa snart vi have Forraad i Magasinerne!".⁴⁶

Hva viser så dette? At Christian Frederik ofret det meste for nordmennene, at det var allmuens ønsker og krav som stod i fokus hos ham. Også ved å forhindre et sammenstøt med Sverige. For i løpet av oktober måned ble forespørslene fra Frederik 6. borte, de døde hen. Christian Frederik vant med andre ord en sentral seier for nordmennene. Ressursene, fødemidlene, også de som fantes i militærmagasinerne, skulle brukes på befolkningen, de som led nød. Og i mens kunne stattholderen mase om mer korn. Den 22. oktober skrev stattholderen til Frederik 6. at han kunne melde om bedre tider, at høsten hadde kommet tidligere enn antatt, men at han "endnu [...] ej [kunne] melde [om] Tilførselens heldige Fremgang".⁴⁷ Dette var bevisst fra stattholderen sin side. Selv om han aldri kom til å gå til noe angrep på Sverige, maste han om mer, og mer korn. Kongen, som håpet på et fremstøt mot Sverige, sendte det han klarte, "De kan være forvissset om, at Jeg arbejder med al Kraft paa Norges Providering", skrev han til fetteren.⁴⁸ Prins Christian Frederik bedrev med andre ord et bevisst dobbeltspill mot Frederik 6., "Jeg beder Deres Majestæt indestændigst at forsyne os med Korn", skrev han i november.⁴⁹ Motstanden stattholderen hadde til et militært fremstøt viser også hans sivile personlighet.

Nordmennene i tankene?

Hva sier så den eksisterende litteraturen om disse tingene? Det er stor allmenn enighet om at Christian Frederik først og fremst hadde nordmennene i tankene når han ønsket forhandlinger med Storbritannia fra Norge. Stattholderen ønsket forhandlinger med England, "ikke minst for å bedre forsyningssituasjonen", skriver for eksempel Langslet.⁵⁰ Også Knut Mykland ser disse tingene, stattholderen ønsket tilnærmelser til England "for å oppnå lettelser for kornfarten til Norge".⁵¹ Hva så med stattholderens lydighetsnektelse i forbindelse med krigen med Sverige? Var det et tiltak for å stoppe hungeren i Norge? Linvald ser kun de taktiske betraktningene til stattholderen. Et militært fremstøt mot Sverige ville forhindre alle tilnærmelser til England (fra Norge), og det kunne han ikke tillate. Han forsøkte derfor "at undgå alle foranstaltninger, som kunde grave kløften dybere", skriver han.⁵² Linvald ser med andre ord ikke de mer edle motivene til Christian Frederik. Ressursene midlene, også de som fantes i militærmagasinerne,

⁴⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 429-430

⁴⁶ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 1/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 434

⁴⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 22/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 444

⁴⁸ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 23/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 444

⁴⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 15/11-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 454

⁵⁰ Langslet 1998: 97

⁵¹ Mykland 1978: 270

⁵² Linvald 1952: 94

skulle brukes på befolkningen. Og ikke et militært fremstøt mot Sverige. Hva med Langslet? Heller ikke han ser dette. Stattholderen forsøkte å forhindre et militært fremstøt mot Sverige først og fremst fordi han så på det som noe unødvendig. Det var ikke på den norsk-svenske grense at Norges skjebne skulle avgjøres, men på "helt andre fronter", og det forstod Christian Frederik, skriver han.⁵³ Mykland hevder det samme. Hvorfor føre krig mot Sverige?, "Norges skjebne skulle [tross alt] ikke bli avgjort her nord, men på de store slagmarker ute i Europa".⁵⁴ Den eksisterende litteraturen ser med andre ord ikke at dette først og fremst var en kamp for Christian Frederik om ressursene, midlene i Norge. At dette handlet om verdier, og ikke minst prioriteringer. Stattholderen tenkte først og fremst på befolkningen, Frederik 6. på et fremstøt mot Sverige. Og det uten hensyn til nordmennene, som var rammet av blokade, fattigdom og hunger.

Allianse med Frankrike?

Finnes det andre tiltak fra stattholderen sin side? Ja, absolutt. Etter bruddet med Storbritannia ønsket Frederik 6. å fornye forbindelsen med Frankrike, en forbindelse som ville bety fortsatt lidelse og nød for allmuen i Norge. Jeg er "nu atter nødt til at holde mig til Napoleon", skrev han til Christian Frederik, "Jeg kjender ingen Mellemsvej".⁵⁵ Stattholderen forsøkte å unngå dette. Hvorfor? Fordi han ønsket å imøtekomme nordmennenes ønsker og krav, og fordi han så en tilnærming til Storbritannia som eneste redning for helstaten. Han skriver dette selv i et brev til Frederik 6. den 19. mai, "at knytte Fædrelandets Skæbne til Napoleons" vil medføre "Norges Udsultning" og "Finansernes aldeles Ødelæggelse".⁵⁶ Og følgen? At "Danmark faldt for de Allieredes forenede Kræfter". Skulle "der slet ingen Middelvej være?", spurte prinsen retorisk. Jo, hevdet Christian Frederik. Selv om man til tider kunne ha felles interesser med Frankrike (og Napoleon), var det ikke slik at man behøvde å alliere seg med dem, "bindes ved det skrevne Bogstav". "Danmark kan ogsaa føre Krig med Sverig uden at være Allieret med Frankrig", lokket han med. På den måten beholdes også "altid en Udvej til Forsoning med de Allierede". Og det var det siste som var sentralt for Christian Frederik, muligheten for at man kunne nærme seg England og deres allierte. Dersom Frederik 6. valgte å fornye forbindelsen med Frankrike, ville en slik tilnærming nærmest være umulig.

Frederik 6. var ikke i tvil. Frankrike og Napoleon var det eneste rette, det som kunne redde helstaten. Det var også Frankrike som først og fremst hadde omhu for Danmark. Jeg "tør med

⁵³ Langslet 1998: 97

⁵⁴ Mykland 1978: 272

⁵⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 15/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 321

⁵⁶ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 19/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 323

Vished sige, at [Napoleon] gjør alt, hvad han kan, for Danmark", skrev han.⁵⁷ Stattholderen var ikke like overbevist, og i november kunne han fortelle om konsekvensene, "Forbitrelsen mod Norge [...] er meget stor siden dets nye Forbindelse med Frankrig".⁵⁸ "Norge [kan] næppe vente Lettelse i Henseende til Tilførsel af Korn, da det strengeste Bud er meddelt alle Tolboder ej at lade noget Skib udklarere med Levnedsmidler til Norge". Svært forbitret skrev han, at "Skibe, som vare indladede med Korn for Norge, have maattet udlosse igjen". "Lord Castlereaghs Beslutning er, at intet Skib skal gaa fra eller til Norge". Hva ønsket så Christian Frederik? At Danmark skulle bryte forbindelsen med Frankrike (og Napoleon), og forsøke med nye forhandlinger med Storbritannia. Først og fremst fordi man da kunne forhindre den store "Hungersnøden", og sikre "Norges Tilførsel". Prinsen forsøkte å skremme Frederik 6., "Napoleons Overmagt er til Ende, og han kan ikke mere beskytte Danmark. Krigsrædsler true Hertugdømmerne og Jylland". Frederik 6. måtte snu i alliansepolitikken før det var for sent, mente han, "Længe har man allerede talt om en svær Expedition mod Kjøbenhavn". Nå var også dette en mulighet, og Christian Frederik fryktet det. Men han brukte det, ikke bare i sin omtanke for nordmennene, men også i sin omtanke for helstaten.

Selv om stattholderen aldri maktet å snu Frederik 6. i hans iver for Frankrike og Napoleon, kan også dette sees som et av tiltakene hans for å forsyne Norge. I en rekke brev til Frederik 6. kunne han fortelle om konsekvensene for befolkningen, fortvilelse og elendighet. Prinsen forsøkte også å skremme med at det var like før Jylland og Danmark var okkupert av fienden. I et brev til Frederik 6. skrev han blant annet, "Er først Angrebet paa Danmark begyndt, saa hviles ikke, før dette Rige er tilintetgjort".⁵⁹

Det interessante er at de ovennevnte foranstaltningene til Christian Frederik samsvarer med de ønskene, kravene, han hadde lest om, før han ble stattholder i Norge. Blant annet fra Carsten Anker, og Peter Olivarius Bugge. Hva ønsket så nordmennene, befolkningen? De ønsket et brudd i alliansen med Frankrike, og en tilnærming til England. Og da først og fremst fordi dette ville sikre kornforsyningen, og sette en stopper for videre nød og lidelse. Stattholderen lyttet med andre ord til nordmennes ønsker og krav.

Privat eller statlig finansiert kornforsyning?

Under de vanskelige årene fra 1807, hadde Sør-Norge behov for kornleveranser fra Danmark (det nordlige Norge fra Russland, over Arkhangelsk). Denne leveransen, skulle fra 1809, bli

⁵⁷ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 3/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 437

⁵⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 22/11-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 457-458

⁵⁹ Ibid. 457-458

ledet av Provideringskommisjonen i København. Og de som skulle sette det hele ut i livet, det vil si dens beslutninger, og tiltak, var Provideringsadministrasjonen i Aalborg.⁶⁰ I 1811, ble det også i Christiania opprettet en Overprovideringskommisjon, og under denne, fantes lokale kommisjoner. Samtlige skulle arbeide for å forsyne sin lidende allmue med fødemidler. I 1809 ønsket myndighetene at Norge både skulle forsynes av staten og de private (aktørene).⁶¹ Man var stort sett fornøyd med denne ordningen helt frem til 1812, til man møtte nye utfordringer. Blant annet uår (avlinger som slo feil), og nye handelsblokader (lisenstiden var forbi). Høsten 1812, og vinteren 1813, var det derfor et krav fra Overprovideringskommisjonen i Christiania, at staten skulle overta Norges kornforsyning. Hva argumenterte man med? Blant annet at de private aktørene ikke hadde vært sitt ansvar bevisst. De torde ikke handle fordi muligheten for oppbringelse var for stor. Et annet problem, var at mange var for "vindesyge og slettænkende handlende".⁶² Enkelte handlet med fienden for å unngå oppbringelse, og for å tjene "sikre" penger. Også visestattholder Frederik av Hessen mente at tiden var inne for at staten skulle ta det hele og fulle ansvaret for kornforsyningen av Norge. Resultatet ble, våren 1813, at staten kom til å overta mer og mer for de private. Fri prisdannelse, og fri omsetning, ble avløst av en svært streng reguleringspolitikk: maksimalpriser, kontroll av handelsmennenes lagre, og rene konfiskasjoner.⁶³

Christian Frederik ønsket det annerledes. Hvorfor? Han hadde alltid vært tilhenger av en mer markedsorientert kornforsyning, men han hadde også lyttet, snakket med deler av den norske handelsstanden. For også de ønsket det annerledes. Blant annet Jacob og Niels Aall, og ikke minst, grev Wedel. (Dette har de utvilsomt diskutert når stattholderen var på besøk.) Allerede i København, under sine forberedelser til Norgesreisen, hadde Christian Frederik sett på disse tingene. Privat, eller en statlig finansiert kornforsyning? Selv var han ikke i tvil, og i en liten avhandling til Frederik 6. argumenterte han med hvorfor.⁶⁴ Med den statlige ordningen hadde staten blant annet "tabt en uhyre Kapital i opbragte eller forliiste Skibe". Og det var ikke tvil mente han, at "enkelte have beriget sig paa Statens Bekostning, og at det heele er udført med Millioners Tab". Christian Frederik mente at misbruket først og fremst hadde funnet sted "ved Kornvarenes Præstation og Udslibning". Prins Christian Frederik ønsket også å fremheve at den statlige ordningen gikk utover allmuen, ikke bare i Danmark, som "trykkes haardt ved at afgive sin egen Jords og sin Fliids Produkter for mindre end halv Værd", men også i Norge,

⁶⁰ Linvald 1952: 127

⁶¹ Mykland 1978: 280

⁶² Mykland 1978: 281

⁶³ Ibid. 281

⁶⁴ Linvald 1952: 128

for der måtte allmuen betale for kornvarer, som "ere blevne opdrevne til urimelige, for ei at siige ubetalelige Priiser". Konklusjonen til prins Christian Frederik var med andre ord at alle ville vinne på en mer markedsorientert kornforsyning. Frederik 6., og staten ville ikke tape på oppbrakte, eller tapte skip, ei heller at misbruket opphørte. Og befolkningen ville ikke tape på at kornet ble billigere, ved at markedet selv ville regulere prisene (ned til et lavere nivå).

Stattholderen startet å arbeide med en ny provideringsplan for Norge rett etter at han ankom Christiania. Og det interessante er at han ønsket å ta i bruk grev Wedels forslag som basis for provideringen.⁶⁵ De private aktørene skulle overta mer, og mer, av kornforsyningen.⁶⁶ Det var blant annet markedet, og handelsmennene, som fikk ansvaret for at befolkningen ble forsynt med korn. Christian Frederik og den norske Overprovideringskommisjonen mente at det var tilstrekkelig med ca. 750 000 tønner med korn. Det var også de private som skulle sørge for at reservefondet ble fylt opp. Man regnet med at ca. 200 000 tønner med korn ville være nok. Det offentlige derimot, både det sivile og det militære, skulle forsynes av statlige midler, det vil si dansk utskrivningskorn. Hva ønsket det offentlige av midler? Ca. 300 000 tønner korn. Vi ser med andre ord et svært markedsorientert forslag fra stattholderen til Frederik 6.

Hva var så reaksjonen til Frederik 6.? På den nye provideringsplanen? Prinsen hadde fremført sine tanker, anskuelser, for kongen like før avreisen til Norge, og da hadde han virket svært så positiv".⁶⁷ Likevel, og til prins Christian Frederiks store overraskelse, skulle det komme andre toner, når han mottok forslaget. Vi ser det blant annet av et brev i oktober, "Hvorledes skulde vel Kjøbmændene for dette Aar og under Krigen, som Overprovideringskommissionen mener, alene proviantere Norge? Hvorledes skal Kjøbmændene nu paa en Studs paatage sig en saa farlig og bindende Leverance?", skrev Frederik 6.⁶⁸ Først etter at forsyningsmyndighetene fra Danmark hadde avlagt Christiania et besøk i november måned, skulle Frederik 6. gi etter for stattholderens anskuelser.⁶⁹

Andre tiltak?

Stattholderen forsøkte også å være kreativ i sine bestrebelser for å forsyne Norge. Blant annet så ønsket han at det militære skulle bidra mer, og det i en skrivelse til Frederik 6. den 24. mai, "Naar [flere] Skibe gik ad Gangen og hver besattes med nogle Militære, med determinerede Søfolk og som Skippere forklædte Søofficerer, kunde dog ingen Baad tage dem, og medens

⁶⁵ Linvald 1952: 131-132

⁶⁶ Linvald 1952: 132-133

⁶⁷ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 314

⁶⁸ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 23/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 445

⁶⁹ Linvald 1952: 191-193

de Fjendtlige opholdte sig ved enkelte, slap de andre over".⁷⁰ Frederik 6. var svært positiv til dette forslaget, "særdeles i næste Maaned, naar Nætterne ere mørkere", skrev han til Christian Frederik.⁷¹ Stattholderen foreslo også at krigsskipene skulle frakte korn til Norge, ikke bare de ordinære kornskipene, "Et endnu Middel var, at fra Norge sendtes af de saakaldte svenske Roggebaade for fra Jylland at hente Korn".⁷² Også dette tiltaket var Frederik 6. positiv til. Og det ble en suksess. For noen måneder senere kalte myndighetene i København det for "Norges eneste sikre Forsyningsvej".⁷³ Kongen var også innstilt på å bruke vintermånedene til "at lade Briggerne løbe imellem Jylland og Norge, for at hente Provision og Korn".⁷⁴ Flere kreative tiltak for å forsyne Norge? Christian Frederik hadde også et stort ønske om at "nevtrale Skibe" skulle frakte korn til Norge, "enten med virkelige eller fingerede Papirer".⁷⁵ Det ville være "af yderste Vigtighed", skrev han til Frederik 6. Særlig fordi engelskmennene hadde hintet om at de ville tillate det, "givet os dette Vink at benytte". I en rekke skrivelser skulle prins Christian Frederik komme tilbake til dette, at nøytral skipsfart var en mulighet, og at Storbritannia ville akseptere det, å handle med Norge under slike omstendigheter. Vi ser det blant annet av en skrivelse i september måned, "Flere Handelshuse have fra Leith modtaget Efterretning, at efter Regeringsbefaling [...] kan alle Varer, som ej i Loven ere forbudne at udføres, tillades at indlades i fredelige Nationers Skibe [...] direkte til Norge".⁷⁶ Prins Christian Frederik kunne bekrefte at "Korn ogsaa heri var indbefattet". Hvordan reagerte så Frederik 6. til dette? Han ble strålende fornøyd med forslaget. Han utstedte derfor også en kunngjørelse som tillot en slik form for handel.⁷⁷ Stattholderen ble selvsagt fornøyd med dette, og kunne i en skrivelse til Frederik 6. skrive at "Deres Majestæts landsfaderlige Sind lyser ud af Befalingen".⁷⁸

"Norges Laane- og Discontokasse"

"Kongeriget Norges private garanterede Laane- og Discontokasse" var også et av tiltakene til Christian Frederik for å forsyne Norge med korn. Hensikten med banken var å skaffe penger, midler, til handelsmennene, slik at de kunne handle fødemidler. På grunn av handelsblokaden hadde det blitt dyrtid og inflasjon. Mangel på ulike varer, blant annet korn, hadde sørget for at prisene hadde økt voldsomt, og med det resultat, at pengeverdien hadde falt dramatisk. Det vil si at de midlene, ressursene, man satt med, var mindre verdt. Men det er også flere årsaker til

⁷⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 24/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 328

⁷¹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 440

⁷² Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 24/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 328

⁷³ Linvald 1952: 137

⁷⁴ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 16/10-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 442-443

⁷⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/6.1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 429

⁷⁶ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 430

⁷⁷ Linvald 1952: 138

⁷⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/7-1813, Linvald 1952: 138

inflasjonen fra ca. 1807. Krigen kostet, og Frederik 6. måtte hele tiden øke seddelmassen.⁷⁹ Følgen? Valutakursen falt, stupte, og det voldsomt. Løsningen kunne derfor ikke bli noe annet enn bankerott. Den 5. januar 1813 ble Kurantbanken avløst av Riksbanken, og riksdaleren av riksbankdaler. Men det skulle ikke bli bedre, man fortsatte å øke seddelmassen, og ordningen med riksbankdaler sølvverdi, og riksbankdaler navneverdi, skapte et mer eller mindre kaos.⁸⁰ Inflasjonen kom derfor til å bli værende, inntekter og formuer skrumpet inn, og kjøpmennene hadde ikke midler, ressurser til å handle for. Stattholderen ønsket å ta tak i dette.

En rekke skrivelser fra Anker til Christian Frederik viser at stattholderen arbeidet med låne- og diskontokassen allerede fra midten av juni måned. Planen var å invitere landets fremste handelsmenn, de mest "redelige og kyndige Mænd for at overveie og udtænke, hvad der i de vanskelige og prøvende Øieblikke [...] kunde udrettes for det elskede Norge".⁸¹ Den "Tanke er landsfaderlig", skrev Anker til stattholderen. Hvem var det så aktuelt å innkalle? Mange, men Christian Frederik kunne ikke komme utenom Wedel, Carsten Tank og Jacob Aall.⁸² Hva forteller dette initiativet? Blant annet at stattholderen hadde et ønske om å lytte, snakke med nordmennene. Prins Christian Frederik visste at handelsstanden hadde en rekke ønsker, krav, i forbindelse med dette. Et møte, "en Komite", var derfor en nødvendighet.

Nå ble det likevel ikke noe handelsmøte, og det uvisst hvorfor.⁸³ Linvald har likevel forsøkt å finne svaret, og kommet frem til at det kan ha sammenheng med handelsstandens mange ulike anskuelser og forestillinger. Det var muligens for mange av dem. Og det til at et møte uansett ikke ville kunne lykkes.⁸⁴ Så hvorfor arrangere et? Det er i hvert fall slik stattholderen kan ha tenkt det, skriver Linvald.

Jeg tror Linvald tenker rett, og at hans argumentasjon stemmer. Stattholderen fortsatte derfor arbeidet med banken, låne- og diskontokassen på egen hånd. Her var det ikke noe tid å miste, har han nok tenkt. Allmuen, befolkningen led nød. Da kunne man ikke sitte i møtevirksomhet over flere dager, muligens uker, å krangle over små og store uoverensstemmelser. Her måtte det beslutninger til, ikke noe annet. Christian Frederik hadde selvsagt en rekke rådgivere ved sin side, når han utarbeidet forslaget til Norges låne- og diskontokasse. "Jeg har indhentet råd hos andre", skrev stattholderen til Ernst Schimmelmann.⁸⁵ Men fra hvem? Blant annet Søren

⁷⁹ Mykland 1978: 236

⁸⁰ Mykland 1978: 237-238

⁸¹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 19/6-1813, Anker 1901: 607

⁸² Linvald 1952: 148

⁸³ Linvald 1952: 149

⁸⁴ Linvald 1952: 149-150

⁸⁵ Brev fra Christian Frederik til Ernst Schimmelmann 11/9-1813, Linvald 1952: 150

Rasmussen, som var professor i matematikk ved universitetet i Christiania.⁸⁶ Også Carsten Anker, hans nære venn, var medvirkende i det videre arbeidet. Det samme var stiftamtmanden i Akershus, de Thygeson (som ved siden av å være embetsmann, også hadde store interesser i næringslivet). Når det er sagt, så er det ikke tvil om at det først og fremst var stattholderen sitt arbeide som ble sendt til Frederik 6. i september. Prinsen satte store personlige ressurser inn i dette arbeidet, kun for at allmuen skulle få det bedre. Og det kunne en låne- og diskontokasse sørge for. En bank som først og fremst skulle sørge for at de næringsdrivende fikk midler til å handle korn for. Forslaget til opprettelsen av "Kongeriget Norges private garanterede Laane- og Discontokasse", ble sendt Frederik 6. den 9. september. Og den 21. ble det mottatt.

Hva var så reaksjonen til Frederik 6. på forslaget? Stattholderen måtte vente, og det forarget ham. Vi ser det blant annet i en skrivelse til Ernst Schimmelmann. Det var ingen tid å miste, og forslaget burde bli vedtatt "snaest muligt og med de færreste ændringer", skrev han.⁸⁷ Det var tross alt snakk om en allmue som led av nød, fattigdom og elendighet. Hva var problemet? Det kom aldri noe svar på forslaget til Christian Frederik (og hans rådgivere). Men derimot et kongelig reskript, som ble mottatt i Christiania den 15. november. Hva kom så fram av dette reskriptet? Jo, Frederik 6. hadde et ønske om at hans "elskelige kjære Hr. Fætter", skulle gå tilbake til sin opprinnelige idé, om å sammenkalle Norges fremste handelsmenn.⁸⁸ For bare på den måten kunne man sikre at "Indretningen [fikk] almeen Tillid", skrev kongen. Det var tross alt de som skulle være låne- og diskontokassens "første Constituerter", de som skulle "lægge Grunden dertil". Christian Frederik var selvsagt enig i dette resonnementet, det var ikke derfor han hadde oppgitt tanken om et møte. Det var nordmennene som skulle komme med sine ønsker og krav til anordningen, men ville de bli enige? Det var kun det som hadde bekymret ham, og som hadde satt en stopper for hans idealer (lytte, tale med nordmennene). Prinsen skulle ikke bekymre seg lenge, for bare to dager senere, den 17. november, var invitasjonene klare, "For at grundlægge denne for Riget saa gavnlige Indretning, innbydes N. N. at samles med de øvrige første Constituerter [av Norges private Laane- og Discontokasse, for] [...] at bestemme Grundtrækkene af Indretningens [...] Organisation".

Tiltaket ble møtt med stor varme, og takknemlighet hos befolkningen. I avisen Tiden kan vi lese at innbydelsen ble "modtagen med den [største] Enthousiasme".⁸⁹ Christian Frederik var selvsagt fornøyd med dette, foranstaltningen (med låne- og diskontokassen) er møtt med

⁸⁶ Søren Rasmussen (1768-1850). Professor i matematikk i Christiania.

⁸⁷ Brev fra Christian Frederik til Ernst Schimmelmann 12/10-1813, Linvald 1952: 152

⁸⁸ Tiden 4/12-1813, Nr.: 35

⁸⁹ Ibid. Nr.: 35

"Enthusiasme af Handelsstanden over Hovedet", skrev han til Frederik 6.⁹⁰ Hvorfor var dette sentralt for Christian Frederik? Jo, med tiltakene (de edle motivene), ønsket han også å vinne nordmennes kjærlighet. Prinsen fikk hele tiden signaler om at dette var innen rekkevidde. I avisen Tiden kunne han lese om den "elskelige Statholder", og hans "uafbrudte Virksomhed i at fremme Rigets Indvaaneres Vel". Tusen takk for dine svært "ivrige Bestræbelser for Norges Held", var kommentaren. Dette må utvilsomt ha varmet prinsen, og vært en stor inspirasjon.

Banken skal "sikre Nationen imod Hungersnød"

Så den 15. desember kunne Christian Frederik åpne handelsmøte i Katedralskolens store sal i Christiania med en storslått tale. Det var 72 personer til stede, først og fremst handelsmenn, men også noen embetsmenn.⁹¹ Hva var så budskapet til Christian Frederik? Jo, med banken skulle "Norges handlende, Brugseiere og Jorddrotter [...] bidrage til Fædrelandets Tarv!". Vi "have eet og samme Formaal", sa stattholderen, at den "nedtrykkende Pengemangel [skal] vige, [slik at vi kan] aabne Eder et Betalingsmiddel for Landets første Nødvendighed: Korn". Dette skal "sikre Nationen imod Hungersnød", sa han bestemt. Det var derfor de var her, disse "formuende Mænd". Det var dette som var meningen med det hele. Grunnlegg derfor "Verket med Indsigt", og bygg det "paa Tillid", for "da skal det krones med Held!", sa han. Etter at "Samfundet" hadde "constitueret" seg ble det kongelige dokument lest opp. Deretter, og etter Christian Frederiks anbefaling, ble det valgt en komité på 15 personer som skulle utarbeide konvensjonen for banken, "At discutere hver Grundsætning, hvert Spørgsmaal i denne talrige Forsamling, vilde lede til Vidløftighed", mente stattholderen. Og han hadde nok rett. Blant de som satt i komiteen var Jacob og Niels Aall, Carsten Anker, Peder Anker (svigerfaren til grev Wedel), Carsten Tank og Niels Emanuel Thygeson. Konvensjonen skulle selvsagt diskuteres og drøftes i den store forsamling når den var klar. Det ble ingen forhandlinger første dagen, men et stort "Middags-Taffel" hos Christian Frederik. Og bergenserne hadde med hilsen, en sang til ære for stattholderen. Og det i voldsomme ord og vendinger,

O, Christian! Dit Rygte drager
Saa blidt omkring, paa Fjeld, i Dal,
Og som en Ven man det modtager
I Hytten og i høien Hal.
høit over snebedækte Fjelde,
I Bjerge, Lie og Dal vi drog,
Hvor kulden standsed' Fossens Vælde -
Men varmt for Dig hvert Hjerte slog.⁹²

⁹⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 7/12-1813, Linvald 1952: 199

⁹¹ Tiden 21/2-1813, Nr.: 41

⁹² Ibid. Nr.: 41

Men det var ikke bare bergenserne som ønsket å vise sin "Kjærlighed for Ham". I følge Tiden ønsket samtlige tilstedeværende dette, "at paaskjønne vor sjeldne Fyrstes Værd, [...] at ytre de Taknemligheds-Følelser for Ham, som han saavel fortjener". Stattholderen var med andre ord elsket for de tiltakene han satte i verk for å redde folket, nordmennene, fra hungersnød. Konvensjonen, traktaten for låne- og diskontokassen, var ferdigbehandlet i komiteen den 30. desember. Og den 5. januar var de ferdige i den store forsamlingen. Christian Frederik kunne derfor erklære handelsmøtet for avsluttet. Hvorfor tok forhandlingene så kort tid? Komiteen brukte først og fremst stattholderen sitt utkast under forhandlingene, og det var mer enn nok tilfredsstillende, mente de.⁹³ Også Niels Aall har blitt trukket frem for sin store innsats, blant annet av Christian Frederik. Prinsen hevdet i avslutningstalen sin at konvensjonen for banken var "udarbeidet med ligesaa megen Dristighed som [med] Indsigt".⁹⁴ Han takket derfor, med rørt stemme, handelsmennene for deres store innsats for fedrelandet, og "for den gode Sag!".

Ledet ved sin "Overbevisning om Indretningens Hensigtsmæssighed", "saavel som" for sine "varme Følelse[r] for Norges Vel", ønsket Christian Frederik å undertegne sin "Garantie som første Constituent". Stattholderen ønsket å bidra med hele 60 000 sølvdaler til lånekassen, og hele 30 000 sølvdalere til diskontokassen. "Hvo der tænker som Jeg, han efterfølge Mig", sa han til de tilstedeværende. I følge Tiden fulgte samtlige Christian Frederik sitt eksempel. Det ble derfor samlet inn hele 1 728 000 sølvdalere til låneinnretningen, og hele 696 500 sølvdaler til diskontoavdelingen. Til slutt ble bankens ledelse utnevnt, og der kom blant annet Carsten Anker, Thygeson og Wedel til å sitte (og det selv om han ikke hadde deltatt på selve møte). "Saa drager hjem, Medborgere!", sa Christian Frederik, og det "med den Selvbevidsthed, at I have virket Gavn for det elskede Norge". "National-Høitideligheden" ble deretter avsluttet med "et levende Udraab for Rigets første Mand, Indretningens første Constituent, Hs. Høihed Statholderen".

Tiden hevdet at låne- og diskontokassen ville "have de heldigste Følger for det kjære Norge". Det kunne den ha hatt. Problemet var at banken aldri ble satt i virke. Hvorfor? På grunn av de dramatiske og urolige omstendighetene som fulgte. Ni dager senere eksisterte det ikke lenger noen helstat. Likevel, banken kan være nok et eksempel på Christian Frederiks bestrebelser for å forsyne Norge. For dette var først og fremst stattholderen sitt verk, uten ham hadde det ikke eksistert noen konvensjon. Og hvorfor disse anstrengelsene? Fordi stattholderen hadde ærlige, hederlige motiver i Norge. Det var allmuen, nordmennene som stod i sentrum for hans

⁹³ Linvald 1952: 200

⁹⁴ Tiden 8/1-1814, Nr.: 48

handlinger, og det hele tiden. Det var de han arbeidet for. Jeg håper at denne innretningen skal "være yderst gavnende for Norge", skrev Christian Frederik til Frederik 6. i januar 1814.⁹⁵

Resultater av tiltakene?

Det som opptok Christian Frederik aller mest som stattholder var hans tiltak (og aktivitet) for å forsyne Norge med fødemidler. Det er det liten tvil om. Johan Gunder Adler, stattholderens senere kabinettsekretær, hevder også dette. Blant annet i en avhandling han skrev noen år etter ankomsten til Danmark.⁹⁶ Også grev Wedel, den største motstanderen til Christian Frederik overhodet, ser hans store innsats, "Ingen Mand, som har den Lykke at kjende Deres Høihed, kan tvivle om, at Alt hvad der staaer i Deres Magt, gjøres og er gjort for at redde Norge ud af sin ulykkelige Stilling. Denne Overbeviisning maae under de ublide Omstændigheder, med hvilke De har at kjæmpe, være Dem en sød Trøst, som ingen kan frarøve Dem".⁹⁷ Det var med andre ord nok av tiltak (og foranstaltninger) som ble lagt merke til. Men brakte de noen resultater? I følge Christian Frederik og den norske Overprovideringsskommisjonens utkast til Frederik 6. i august, hadde Norge behov for litt over 1 250 000 tønner korn (i provideringsåret 1813-14). Hva kom så inn? Ca. 500 000 tønner korn.⁹⁸ Og det til tross for at handelen med Danmark fortsatte helt frem til den 28. mai 1814. Andre interessante tall? I januar 1814, da helstaten ble opphevet, hadde det kun kommet inn totalt ca. 110 000 tønner med korn.⁹⁹ Hva sier disse tallene? At handelsblokaden (til de allierte) fungerte som den skulle. Også mot prins Christian Frederiks mange ulike tiltak og foranstaltninger.

Selv om Wedel, og hans like, så Christian Frederiks store innsats for å forsyne Norge, har de nok ikke først og fremst sett på dette som ærlige, redelige, saker. Stattholderen var en del av kongehuset, og arbeidet for det. Han var derfor et maktmenneske som skulle sikre helstaten, det bestående, for sin slekt. Om stattholderen tilveiebrakte nok fødemidler, slik at lidelsen og nøden ble mindre for nordmennene, kunne han oppnå dette.

Grev Wedel og hans tilhengere har noe rett i dette. Prins Christian Frederik visste følgen av sine hederlige motiver, og han var dette bevisst. Båndene mellom Danmark og Norge ville bli styrket. Likevel, det som var hans misjon som stattholder var å lytte, imøtekomme ønsker og krav. Og det i overensstemmelse med sin idealisme og liberalisme.

⁹⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 4/1-1814, i *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bd. 9, København 1902: 150

⁹⁶ Linvald 1952: 227, note 1, s. 127

⁹⁷ Brev fra grev Wedel til Christian Frederik 23/11-1813, Nielsen 1888: 622

⁹⁸ Lindbäck-Larsen 1945: 88

⁹⁹ Lindbäck-Larsen 1945: 86

3.3 Christian Frederik og de norske institusjonene

Redningsmannen

Christian Frederik la ned en stor arbeidsinnsats for nordmennenes velvære og lykke. Det viser en rekke kilder og beretninger, blant annet fra slottsprest Claus Pavels. Han var imponert over arbeidskapasiteten til stattholderen, "Kl. 5 om Morgenen staar han op, og fra den Tid til Kl. 4 om Eftermiddagen arbeider han utrætteligen. Et hvert Brev af Vigtighed forfatter han selv og afleverer blot Concepten til Afskrivning. Han gjennemlæser Alt, hvad der kommer til ham, Alt hvad han underskriver".¹ Men ikke nok med det, skriver Pavels videre, etter "et godt og veltillavet Middagsmaaltid [...] arbeider han igjen til Kl. 10 ½". Jacob Aall var tydeligvis bekymret for stattholderen, "Hvorlænge kan hans Sjæl og Legeme holde dette ud?", spurte han slottspresten i desember 1813.²

Denne store innsatsen for Norges vel har sammenheng med Christian Frederiks bestemmelse, misjon, som stattholder. Prinsen skulle imøtekomme norske ønsker og krav. Men det var nok også andre, mer sekundære årsaker, til hans redelige, ærlige hensikter. Han ble oppfattet som en redningsmann, og det har han nok følt visse forpliktelser til. Det finnes en rekke kilder til dette redningsmannsstemplet av stattholderen, blant annet i forbindelse med bursdagen hans i september 1813. I Christiania ble det sunget for ham (i forbindelse med et ball). Frelseren og den store redningsmannen, kommer til syne. Men ikke bare det, nordmennene ber ham også lytte til deres stemme,

O Christian! vort Haab, og vor Trøst,
Dig hylde Norges Sønner;
Fra ømme qvindelige Bryst
Gjenlyde fromme Bønner:
Vord, gode Christian! lykkelig,
Som hele Norge signer Dig!
O Christian! lyt til Norges Røst,
Dit Værd vort Land paaskjønner!³

Også i forbindelse med bursdagsfeiringen av stattholderen i Vitenskapsselskapet i Trondheim kommer dette bildet frem. Det var visepreses Peter Olivarius Bugge som holdt den store talen til ære for Christian Frederik, "Folkets Haab", "Norges elskede Prints", den som ønsker å se allmuens "Lidelser", den som "efter Evne [ønsker] at kjende og afhjælpe vor Mangel".⁴

¹ Dagboken til Pavels 17/6-1813, Riis 1864: 86-87

² Dagboken til Pavels 29/12-1813, Riis 1864: 121

³ Tiden 22/9-1813, Nr.: 4

⁴ Tale til Christian Frederik i forbindelse med bursdagen hans den 18. september 1813, Bugge 1886: 91-107

Det er klart at denne forestillingen må ha påvirket Christian Frederik. Han var redningsmann, frelser, da måtte han forsøke å innfri. Og det visste han. Særlig fordi han hadde redelige, rene hensikter i Norge. Bugge kunne ikke bli tydeligere i talen sin, "For mig er denne Nyhed, [at Folkets Haab havde betraad det elskede Fødeland], den samme, som om man havde sagt mig: Norge er reddet!". Og han mente det han sa. Mine venner vet "at Norge og Christian Frederik ere de 2 lyse Punkter i min Ideekreds, om hvilke alle mine Ønsker, alle mine Forhaabninger, alle mine varme patriotiske Følelser dreie sig". Det beste, sa biskop Bugge, er at alle føler dette om Christian Frederik, "Glæde tindrende i hver tænkende Mands Øie, Haabet smilede paa hvert Aasyn. Længe have Prints Christian Frederik været Nordmandens Yndling". Og videre, "Hvo elsker Norge, hvo føler varmt for sit Fædreland, og indseer ikke, at Fædrelandets Redning staaer i den nøieste Forbindelse med vor elskede Christians Vel?". Vi må derfor vise glede på denne "vor Skytsengels Fødselsdag".

Biskopen advarte samtidig mot "urimelige Forventelser". Landet kan ikke umiddelbart "gaae over til Flor og Velstand", hevdet han. Stattholderen trenger tid. Prinsen trenger mer enn ett år på å "opbygge, hvad [...] Drengvæsen i flere Aar systematisk har nedrevet", sa han. Og det med klar henvisning til sentraladministrasjonen i København. Jeg vil "tale Sandhed for Eder", sa biskopen, Christian Frederik kan ikke "rette alt paa engang". Det tar lang tid å "helbrede Sygdommen fra Grunden". Hva kunne man forvente av "Nordmannens Haab" i følge biskop Bugge. Stattholderen "vil virke for Norge, hvad der er et Menneske mueligt", sa han, "men vent ingen Umueligheder, vent ingen Almagts Under". Vent ikke at inflasjonen umiddelbart skal bli borte, ei heller hungersnøden, den som truer "næsten hver Mand med Drab". Det man derimot kunne være sikre på var at stattholderen arbeidet for Norges vel, og at han var Norges frelser og redningsmann, "derpaa kan Du fast bygge", sa Bugge. Det være din "varige Grund til din Glæde", da vil ikke dine "Forhaabninger" bli skuffet.

Hva ville være stattholderens belønning dersom han innfridde nordmennesenes ønsker og krav, i følge Bugge? Jo, han ville bli elsket av allmuen, befolkningen, sa biskopen. Og særlig dette må ha vært interessant for den ensomme Christian Frederik. Prinsen hadde et stort ønske om nordmennesenes hengivenhet. Det skulle være hans lønn, hans bonus. Og det var mer enn nok for ham. Omsorg var noe han lette etter i Norge, særlig hos allmuen. Nordmennene "glæder sig over Din Komme", sa biskopen, "seer hen til Dig". Som "til den Mand, fra hvilken den venter sin Redning, sin Forædling! Prints! svig ei dens Haab! Dig sviger Nationen aldrig". Og akkurat dette, særlig det siste, varmet nok prins Christian Frederik og hans ensomme sinn.

Audiens

Det finnes flere forhold som kan vise at Christian Frederik hadde redelige motiver i Norge, at han hadde et ønske om å lytte, tale, med nordmennene. Stattholderen viste for eksempel stor interesse for å ha ukentlige audienser for "samtlige civile Embedsmænd eller andre Personer udenfor Militairstanden".⁵ Samtlige, både allmue, og elite, kunne med andre ord ta kontakt med Christian Frederik, dersom de hadde "noget at indberette eller forebringe". Når? Hver "Søgnedag i Ugen mellem klokken 1 og 2 Slet Eftermiddag". Så når prins Christian Frederik ikke var på reise ute i distriktene, møtte han befolkningen i "Audience". Og det var sentralt for ham. For her kom han i kontakt med ulike stemninger, og det som rørte seg i Christiania. Ikke minst blant de lavere stendene. Prinsen kom da også til å øke tilbudet allerede i midten av juni måned. Fra én til to dager, "hver tirsdag og fredag", og fra 1.0 time, til 1.5 time, fra klokken "1½ til 3 Slet". Mottagelsene var selvfølgelig i prins Christian Frederiks "Palais i Christiania". Flere årsaker til at stattholderen økte audienstilbudet? Det var et ønsket, og ikke minst, et kjært tilbud. Her kunne nordmennene komme med sine ønsker og krav. Og de hadde en stattholder som ønsket å lytte, snakke med sine medmennesker. Når det ble forandringer i audienstidene, stod det med store bokstaver i Christiania Intelligentssedler. For dette var først og fremst et tilbud til folket, befolkningen. I november måned kunne de lese at det ble gitt audiens av "Hans Høihed" hver mandag og torsdag, "istedetfor Tirsdag og Fredag Middag", slik det hadde vært til da.

Det kan virke som om audiensene mer var et tilbud for de lavere stender, allmuen. For eliten i Christiania kom stattholderen først og fremst i snakk med på sine daglige "taffels". Prinsen har laget en liste "over Byens civile og militære Embedsmænd", skriver Pavels i sin dagbok, "og ordentligvis lader han fire af disse hver Dag tilsige eller indbyde til Taffels". I november måned var det Pavels sin tur, og det var tydeligvis en svært munter tone. Jeg har ikke "paa længe bivaanet et morsommere, mere tvangfrit. Der var megen Spøg", skriver han.⁶ Dog var "Aftensmaaltidet [svært så] tarveligt (Fricasse og Pandekager)". Sekretær Holten "undskyldte [også] kagernes Simpelhed". Dette viser at stattholderen ikke ønsket å bruke store midler på luksusbruk. Hvorfor? Han ønsket å være en rollemodell, blant annet for embetsmennene, som han mente til måtehold og forsiktighet. Christian Frederik ønsket heller ikke å bade i luksus selv. Det ville sende feil signaler, særlig når han var i landet for å bidra til å stoppe nøden. De fleste menneskene i byen, og i omegn sultet, og led nød. Det behagelige, det overflødige, var

⁵ Christiania Intelligentssedler 25/5-1813, Nr.: 42, 22/6-1813, Nr.: 50, 9/11-1813, Nr.: 90

⁶ Dagboken til Pavels 8/11-1813, Riis 1864: 116

ikke det som stod i fokus hos stattholderen, men befolkningen. Prinsen hadde tross alt ærlige motiver i Norge. Og ikke minst, han var redningsmannen, frelseren. Axel Linvald har sett på utgiftene til prins Christian Frederik under stattholdertiden, og kommet frem til at de "næppe [kunne] være mindre".⁷ Særlig med "dyrtiden taget i betragtning".

Selskapheter

Prinsen møtte også eliten til ulike selskapheter i Christiania. Dette var et fremragende fora for å lytte, tale med nordmennene, om deres ønsker og krav. Det ble arrangert en rekke ball og selskaper under Norgesoppholdet til Christian Frederik, og stattholderen brukte det (og vel så det). Det skal også sies at Christian Frederik var glad i disse aktivitetene, også av helt andre årsaker enn å lytte, tale med nordmennene. Hvordan? Her kunne han møte mennesker, også for å bli mindre ensom. Akkurat som i Danmark og København. Claus Pavels kunne selvsagt ikke unngå å legge merke til stattholderens "Lyst til Bellevnet og sandselig Nydelse".⁸ Denne prins, skrev han muligens noe misfornøyd, "kan ganske annerledes bringe Folk i Vinden end nogen af de forrige. Skaaler, Sang, Klap og Hurraraab vankede i Overflødighed. Alle Skaaler, hans egen undtagen, udbragtes af Prindsen, og til alle var Sang". Christian Frederik synes "i flere Henseender at træde i sin Bedstefaders Frederik den Femtes Fodspor", skrev Pavels. Nå syntes da Claus Pavels at Christian Frederik var et "herligt Exempel" i andre sammenhenger, for eksempel i slottskirken hver søndag. "Det lader til", skrev han fornøyd, "at jeg vil faa en flittig Tilhører i Prindsen".⁹ Men hva når stattholderen ønsket å invitere "Byens Damer [...] til Cour [?]"?. Jo, da reagerte han mer eller mindre med avsky, for "Hvad skulle Damerne hos Prindsen, en ugift Herre?". skrev han. "Hvo skal introducere og forestille dem?". Pavels mente at dette både var "urimeligt og ubegribeligt". Det er ikke tvil om at Christian Frederik også i Norge viste stor interesse for det motsatte kjønn. Oppholdet skulle også bringe ham en sønn, den senere Frederik Carl Eide.¹⁰ Christian Frederik kom til å holde kontakten både med mor og barn etter han forlot Norge. Marie Brandvold, "en fattig Bondepige i sit første Blomster", som Wergeland kaller henne, besøkte Christian Frederik blant annet i 1823, i København.¹¹ Hun hadde selvsagt med deres felles sønn, den lille Frederik. Prinsen kom i årene fremover blant annet til å støtte familien Eide økonomisk, blant annet ved å gi sønnen utdanning som forstmann. Eide var mange år i forstvesenet, før han avanserte til kammerherre.¹² Prinsen og

⁷ Linvald 1952: 169

⁸ Dagboken til Pavels 25/8-1813 og 28/5-1813, Riis 1864: 102 og 77

⁹ Dagboken til Pavels 13/6-1813 og 25/5-1813, Riis 1864: 86 og 75

¹⁰ Langslet 1998: 215

¹¹ Wergeland 1926: 230

¹² Langslet 1998: 216

sønnen kom aldri til å miste kontakten. Det viser blant annet deres store korrespondanse. Eide kom også til å vise sin far den siste ære ved å besøke ham på dødsleiet i 1848. Muligens fordi Christian 8. hadde spurt etter ham.

Et mer autonomt Norge?

Helstaten var i sin form svært sentraliserende. Det var København som var det store sentrum, og det uten tvil. Det var for eksempel her hele sentraladministrasjonen hadde sitt sete. I 1800 bodde det ca. 100 000 mennesker i København, i Christiania bare ca. 8 000.¹³ Følgen av dette var at man forsøkte å forhindre særnorske institusjoner. Målet var at hele forvaltningen skulle ha sin plass i København, særlig mot slutten av 1700-tallet.¹⁴ Men det finnes unntak, for det var vanskelig å styre Norge fra Danmark og København. Norge hadde helt siden opprettelsen av helstaten blant annet hatt sin egen hær. Til denne hæren fantes det også en administrativ ledelse, fra 1767 under navnet "Det Kgl. Norske Generalitets- og Commissariats-Collegium i Christiania".¹⁵ Forvaltningen var underordnet kollegiet i København, men Christian 7. ønsket at institusjonen skulle være mest mulig selvstendig ovenfor denne instansen. Generalitets- og Kommissariatskollegiet skulle bestå uforandret frem til 1808, da mistet det sin kommando til øverstkommanderende over Norge. Hærens økonomiske ledelse skulle heretter sortere under Kommissariatskollegiet. Også Overhoffretten var en særnorsk institusjon under enevelde. Den ble opprettet i 1666, og hadde som foretakende å være en slags "mini-høyesterett", både for sivile, og militære saker.¹⁶ I 1786 ble Overhoffretten noe innskrenket, ved at alle straffesaker skulle ankes til høyesterett i København. Institusjonen ble i 1797 avløst av stiftsverrettene, også det en slags "mini-høyesterett", men for hvert enkelt stift.¹⁷

Om det var vanskelig å unngå norske institusjoner i fredstid, var det det i hvert fall i krigstid. På grunn av den brutte forbindelsen mellom Norge og Danmark fra 1807, ser vi en rekke særnorske institusjoner komme frem. Blant annet en regjeringskommisjon, som skulle styre hele det sivile Norge fra Christiania, men også en Overkriminalrett og en Overadmiralitettsrett.¹⁸ Men dette var kun nødsforanstaltninger, og ikke noe annet. I 1809-10, da forholdene ble bedre (lisenstiden), ble samtlige av instansene avvirket og stuet bort. Bortsett fra Sunnhetskollegiet, som sommeren 09 ble til det norske offentlige helsevesenet. Så frem mot 1813, og Christian Frederiks stattholdertid, fantes det ingen norske institusjoner, bortsett fra dette kollegiet. Og

¹³ Langslet 1998: 41

¹⁴ Per Maurseth, *Sentraladministrasjonens historie, 1814-1844*, bd. 1, Oslo 1979: 8

¹⁵ Maurseth 1979: 16-19

¹⁶ Steinar Imsen og Harlad Winge, *Norsk historisk leksikon*, Oslo 1999: 306

¹⁷ Imsen og Winge 1999: 425

¹⁸ Maurseth 1979: 18-19

ikke minst, de gamle gode, hæren med sitt Kommissariatskollegium, og stiftsoverrettene. Det skal også sies at man i Norge hadde et tollvesen, og en rekke etater innenfor samferdsel, men dette var enheter som først og fremst var styrt av kollegiene (i Danmark).

Nordmennene hadde lenge hatt et ønske om et mer autonomt Norge. Det var særlig universitet og bank som hadde vært det store ønske. Ikke minst for Selskapet for Norges Vel. Universitet fikk de i september 1811, men ikke bank. Det var Wedel som stod i spissen for dette. Prinsen visste om disse ønskene fra nordmennene, blant annet fra en omfattende brevkorrespondanse med Peter Olivarius Bugge, og Carsten Anker. Budskapet var mer eller mindre unisont, man måtte bort fra sentraliseringspolitikken til helstaten. Norge måtte få sine særegne institusjoner. Bugge fortsatte å klage over disse tingene, også etter at stattholderen hadde ankommet Norge og Christiania. Christian Frederik hadde anmodet ham om å utrede nordmennes ønsker og krav i Trondheim regionen.¹⁹ Jeg ber om at brevet, "efter Gjennemlæsningen maatte brændes og ikke komme for fremmede Øine", skrev biskopen. Biskop Bugge viste sitt store ønske (om særegne norske institusjoner) først og fremst ved å vise sin store misnøye over "de offentlige Foranstaltninger [i København]". Man "sporer for lidet sindige dypt tænkte Planer", skrev biskop Bugge. Det er "for det meeste Øieblikkets Indfald". Og det var et stort problem, for det "fortsættes med Stadighet". Problemet var ikke Frederik 6., skrev biskopen, han har "reent Hjerter og oprigtig Villie", men at han var "omringet af maadelige Folk". Som for eksempel "Jøder og Consorter, der raadspørgeres, [og som legger] Planer til at berige sig selv paa Landets Bekostning".²⁰ Det var særlig helstatens "øverste Justiz-Collegium" som var forhatt i Norge, mente Bugge. Jeg tror ikke "der er nogen Embedsmand i det hele Land, der uden at han i sit Hjerter foragter det", skrev han. Menneskene som sitter der er en "opblæst Hob, der, nedsynket i Vellyst og Ladhed, leger med Religion og Retfærdighed". Og det var særlig statsminister Reventlow som fikk høre det. Man anser ham "forat hesidde et Hjerter af Jern", skrev Bugge.²¹ Han kan sammenlignes med en gammel møllehest, mente han, en møllehest som i alle år har "gaaet og dreiet Møllehjulet, alltid i samme Spor, og derfor troer, at dette Spor er den eneste mulige Vei paa Jorden". Problemet med Reventlow var også at han foraktet alle "som troer, at der gives flere Veie". Bugge skulle komme tilbake til dette i en rekke senere brev til Christian Frederik. Om kollegienes "Ladhed, Uvirksomhed og Letsindighed".²² De har "styrtet Landet i Fordærvelse", skrev han. Også "Hungeren [var] en Frugt af dette Drengvæsen". "Gud hjælpe

¹⁹ Brev fra Bugge til Christian Frederik 22/6-1813, Bugge 1864: 18-22

²⁰ Brev fra Bugge til Christian Frederik 22/6-1813, Bugge 1864: 22

²¹ Christian Ditlev Reventlow (1748-1827)

²² Brev fra Bugge til Christian Frederik 6/7-1813, Bugge 1864: 32

os! og Gud hjelpe Deres Høihed, som skal redde et Land, hvis Redning næsten er umueligt". Jeg ville ha vært en stor "Landsforræder" dersom sannheten ble forstummet, skrev biskopen. Folk "ærgre sig ihjel".

Biskopen var klar i sin tale til Christian Frederik. Du er nasjonens "Haab og Trøst".²³ Du må derfor lytte til allmuen, nordmennene, "Dertil hører at kjende den og dens Tænkemaade". Er det tegn som tyder på at Christian Frederik ønsket et mer autonomt Norge? At han ønsket å imøtekomme nordmennenes ønsker og krav? Prinsen hadde i den offentlige instruks fra Frederik 6. fått lov til å etablere enkelte særnorske institusjoner.²⁴ Men dette skulle først og fremst være nødsforanstaltninger, dersom "Communicationen imellem Norge og den Kongl. Residents" ble brutt. Blant annet så ble en "Regjerings-Kommission", en "Over-Criminal-Ret", og en "Over-Admiralitets-Ret" akseptert. En rekke særnorske institusjoner. Det er mye interessant i disse tingene. Men først og fremst at dette var Christian Frederik sitt verk, noe han hadde arbeidet for før han ble stattholder i Norge.²⁵ Han visste om ønskene og kravene til nordmennene, han hadde derfor presset dette frem i forberedelsene sammen med Frederik 6. Stattholderen fikk derfor flere fullmakter enn det som opprinnelig var tenkt. Men det som muligens er enda mer interessant, er at Christian Frederik som stattholder ikke først og fremst så de som nødsforanstaltninger. Men noe som kunne etableres, og grunnlegges, umiddelbart. Og det uten at kommunikasjonen med Danmark var brutt. Prinsen boikottet derfor instruks under § 12, det hans "anbetroede Embede skal rette og forholde".

Særegne norske institusjoner

En "Over-Criminal-Ret for Norge" kom stattholderen til å opprette allerede i juli måned.²⁶ Jeg har "fundet [dette] nødvendigt", skrev han til embetsmennene.²⁷ Alle "Delinquent-Sager" (det vil si straffesaker), som skulle ankes til "Høieste-Ret" (i Danmark), skulle derfor ikke lenger sendes til Frederik 6. og København, men til overkriminalretten i Christiania, som hadde møte "hver første Onsdag i Maaneden". At Christian Frederik var utfordrende ovenfor Frederik 6., i sin virksomhet for nordmennenes, allmuens, ønsker og krav, viser muligens hans reskript til overkriminalrettens medlemmer. Alle saker, som skulle innstilles, skrev prinsen, skulle sendes til ham selv, stattholderen, "som den, til hvem Hs. Maiestæt, haver allernaadigst overdraget den Allerhøistsamme tilkommende Benaadningsret i Henseende til Døds Domme og Straf af

²³ Brev fra Bugge til Christian Frederik 22/6-1813, Bugge 1864: 25

²⁴ *Kongelige Reskripter, Resolutioner og Collegial-Breve for Norge i Tidsrummet 1660-1813*, bd. 4, utgitt av Fr. Aug. Wessel Berg, Christiania 1845: 1080-1081

²⁵ Langslet 1998: 75

²⁶ Budstikken 23/7-1813, Nr.: 44 og 45

²⁷ Kunngjørelse den 19/7-1813, i *Kongelige Reskripter*, Christiania 1845: 1091

Kagstrygning og Brændemærke".²⁸ Kongen reagerte med en irettesettelse. Jeg "havde ønsket, at De ej havde brugt det Udtryk af Overdragelse, thi jeg kan ikke godt overdrage noget af min kongelige Myndighed", skrev han til Christian Frederik.²⁹ Dette viser også at han bedrev noe som ikke var aktet, hadde vært hensikten. Dette var først og fremst et svar på nordmennenes ønsker om et mer autonomt Norge, ikke en nødsforanstaltning, slik kongen hadde tenkt det.

Det samme var opprettelsen av en "Overadmiralitets Ret for Kongeriget Norge" i september måned.³⁰ En instans som skulle avslutte dom i prisesaker, "ved fremmede Skibes Anholdelse og Oppbringelse".³¹ Flere særegne norske institusjoner av Christian Frederik? I oktober kom det blant annet en finanskassedireksjon.³² Stattholderen hevdet i forbindelse med dette at han skulle overta Norges Penge- og assignasjonsvesen. Med andre ord et eget norsk finansstyre. Det ble i oktober også opprettet et revisjonskontor under Overprovideringsskommisjonen. Det hadde vært et stort ønske om det. Også Frederik av Hessen fremhevet dette. I november kom det en assurancekomité.³³ En institusjon og instans som skulle "gjennemgaae og decidere de Sager, som vedkomme de i Norge tegnede Assurancer for fiendtlig Opbringelse og Sømolest". Det er også et faktum at Christian Frederik arbeidet med et norsk bergverksdirektorium ved overgangen til det nye året.³⁴ Prinsen mente at det var unødvendig at sakene skulle fortsette å henhøre under Rentekammeret. Kunnskapen lå i Norge, ikke i Danmark og København.

Så etter kort stund hadde Christian Frederik opprettet en rekke særegne norske institusjoner. Også instanser som han ikke hadde fått Frederik 6.s velsignelse for (i den offentlige instruks). Man kan derfor nesten ane konturene av et norsk statsapparat i 1813.³⁵ Likevel, de fleste av disse institusjonene, var instanser som etter all sannsynlighet ville forsvinne, når freden kom. Det var typiske nødsforanstaltninger, i en krisetid. Likevel, Christian Frederik brukte de ikke først og fremst til det, men til å imøtekomme norske ønsker og krav. Det var muligens dette han maktet innenfor den helstatlige ramme, for husk, han måtte ha Frederik 6.s anerkjennelse, aksept, for å etablere disse institusjonene. Stattholderen hadde derfor tatt tak i de tingene han hadde antydnet i sin kunngjørelse i mai (ved ankomsten). Et mer autonomt Norge, eller gamle Norges selvstendighet, som han selv kalte det. Ble det flere institusjoner, eller instanser under Christian Frederik?

²⁸ Linvald 1952: 121

²⁹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 3/8-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 448

³⁰ Christiansands Adresse-Contoires Efterretninger 15/9-1813, Nr.: 74

³¹ Kunngjørelse den 9/9-1813, i Kongelige Reskripter, Christiania 1845: 1103

³² Linvald 1952: 121

³³ Kunngjørelse den 19/11-1813, i Kongelige Reskripter, Christiania 1845: 1131

³⁴ Linvald 1952: 121

³⁵ Langslet 1998: 98

Regjeringskommisjonen

Stattholderen startet arbeidet med en regjeringskommisjon allerede i juli måned. Det viser to (nesten like) skisser, eller utkast, begge fra den samme måned.³⁶ Hvordan ønsket så Christian Frederik at kommisjonen skulle organiseres? Jo, med fem departementer, eller avdelinger. Et for "Rigets finansielle Forvaltning", et for den "indvortes Bestyrelse", et for "Retsplejen", et for "Handels og Toldsager", og et for "Landets oeconomiske Forvaltningsgreene".³⁷ Prinsen skulle alene ha ansvaret for det militære, "Søe og Land Etaten", og for det utenrikspolitiske, "alt vedkommende politiske forbindelser". Saksgangen skulle være slik at Christian Frederik skulle motta "alle Breve vedkommende Statholderskabet og Regierings Commisionen". Han skulle deretter fordele sakene mellom de ulike avdelingene, "hvortil Sagerne høre". Når de ulike forretningene, sakene, var ferdigbehandlet av statsrådene, skulle dokumentene signeres av stattholderen. Dersom Christian Frederik ikke aksepterte bestemmelsene, eller vedtakene, unnlot han bare å underskrive. For det var han som skulle bestemme, eller "ha den afgjørende Stemme i alle Sager". Når stattholderen hadde "resolveret eller underskrevet en Expedition" falt ansvaret for "Departementschefen bort". Statsrådene hadde da kun ansvar for at saken(e) var "vedbørlig oplyst". (Det var et krav om at alle betingelser, eller sannheter, var lagt frem.) Fantes det ikke noe form for demokrati i dette organet? Dersom statsrådene hadde små, eller store innvendinger til stattholderens bestemmelser, kunne de anke til "Hs. Majestæt" kongen. Han ville da bestemme ved den "Allerhøjeste Resolution". I den litt senere skissen, utkastet, måtte samtlige medlemmer av kommisjonen være uenige med stattholderen, dersom de skulle ha muligheten til å anke.³⁸ Det var også slik at "Regierings Commisionen" hadde utøvende makt ved "Statholderens Fraværelse eller Sygdomstilfælde".³⁹ Da var instansen "bemyndiget til at decidere efter de fleeste Stemmer i alle Sager".

Christian Frederik ønsket med andre ord kun en rådgivende instans for stattholderskapet. Han skrev dette selv til Frederik 6., blant annet i september måned. Regjeringskommisjonen skal kun "være konsultativ", og "ingen executiv Myndighed besidde".⁴⁰ Selv om stattholderen var motstander av Frederik 6.s kabinettstyre, var han en del av den eneveldige maktstrukturen, og en tilhenger av dette systemet. Det viser de ulike skissene og utkastene. Likevel, det var nok også andre årsaker til denne udemokratiske strukturen. Prinsen hadde redelige, rene motiver i

³⁶ Yngvar Nielsen, *Bidrag til Norges Historie i 1814*, bd. 1, Christiania 1882: 31-35 (den første skisse) og Nielsen 1888: 617-620 (den andre skisse).

³⁷ Nielsen 1882: 31-32

³⁸ Nielsen 1888: 618

³⁹ Nielsen 1882: 34

⁴⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i *Medd. fra Krigsark.* 1896: 430

Norge. Mistet han sin utøvende makt, kunne han miste basisen for å utføre dette, sin misjon, sin bestemmelse. Prins Christian Frederik ønsket tiltak, ulike foranstaltninger, ikke en sløv instans som skulle forhindre ham. For det var det han fryktet, at kommisjonen skulle "opholde Forretningernes Gang mangfoldig". Prins Christian Frederik hadde også nok med kollegiene i København. Også de kunne bli et hinder for hans ærlige, redelige hensikter i Norge. For ikke å si Frederik 6. Den største utfordringen av dem alle, for hans arbeide, og for hans misjon. Dette var nok også den største årsaken til at han utsatte planene om en norsk "Regierings Commision". Prinsen stod derfor ovenfor et stort dilemma. Skulle han bringe nordmennene en kommisjon, eller ikke? Dette kunne tross alt forhindre andre ønsker og krav fra allmuen, nordmennene. Stattholderen hadde med andre svært så motstridende følelser i forbindelse med dette tiltaket. Prinsen fryktet nok at institusjonen skulle bli som de forhatte kollegiene i Danmark. Søvndyssende, som ikke kom noe sted på grunn av alt byråkratiet. Slik kunne det ikke være i Norge. Befolkningen led nød. Da måtte det tiltak og foranstaltninger til.

Kan det også ha vært andre årsaker til at stattholderen var redd for å miste makt og autoritet? København hadde vært en ørkenvandring for ham siden ungdomsårene. Først og fremst fordi Frederik 6. hadde henvist ham til ballsalen og til det uvirksomme. Ingen beslutninger fikk han ta. Norge var derfor stattholderens mulighet. Det var her kunne vise sine evner og talenter. Nå ønsket han selv å ta beslutningene.

Christian Frederik ønsket bemerkinger til skissene, utkastene, fra Carsten Anker. Det ser vi blant annet av en skrivelse fra september måned. Det har nok varmet stattholderen at Anker stort sett var enig med ham. For også Carsten Anker ønsket kun et "consultativisk" organ for stattholderen.⁴¹ Han mente også at den burde formes etter "Rigernes Constitution". Det måtte være selve grunnregelen, normen. Christian Frederik var tross alt den øverste autoritet. Ingen måtte, eller skulle betvile det. Statsrådene burde derfor også "aflægge en til deres Embede afpasset Eed", skrev han. En som kunne binde medlemme "til den strængeste Taushed og [...] Troeskab". Anker mente heller ikke at det skulle være noen rettighet for ministrene å kunne anke til Frederik 6. Det "stemmer ikke med Rigets Constitution", skrev han. Han mente også at det svekket prins Christian Frederiks autoritet og myndighet.

Etter den 3. september 1813

Frederik 6. sendte Christian Frederik "Krigsdeklarationen mod Sverige" den 3. september. Et fremstøt mot Sverige måtte skje straks, var hans bønn. Frederik 6. hadde også et ønske om at

⁴¹ Brev fra Carsten Anker til Christian Frederik 18/9-1813, Nielsen 1882: 35

"Regjeringskommisjonen nu maatte sættes".⁴² Først og fremst fordi stattholderen skulle ut i felten. Og da var det nødvendig med en slik institusjon i Christiania. Det var med andre ord en nødsforanstaltning. Slik det opprinnelig var tenkt, i hans offentlige instruks. Prinsen mottok Frederik 6.s anmodning om regjeringskommisjonen den 9. september. Stattholderen ønsket i svarbrevet "Kammerherre Rosenkrantz, Stiftamtmand Thygeson, Stiftamtmand Grev Trampe, Etatsraad Falbe og Konferansraad Anker" som statsråder.⁴³ Men etter å ha vurdert nærmere, ønsket han heller ikke ved denne anledningen institusjonen velkommen. Hvorfor? Det samme som nevnt ovenfor. Dette kunne sette en stopper for hans redelige hensikter. Søvnndyssende, lite handlekraftige instanser, var lite velsett i samtiden. Særlig blant allmuen, nordmennene. At enkelte nordmenn tenkte som prins Christian Frederik ser vi blant annet av en skrivelse fra stiftamtmanden i Kristiansand, Schouboe.⁴⁴ Vi ønsker at Norges "bestyrelse udelukkende er i Deres Høyheds egen Haand", skrev han til stattholderen.⁴⁵ "Da føle vi os lykkelige, fordi vi ere overbeviiste om Deres Høyheds Villie og Evner". En regjeringskommisjon kunne "efter mit Begreeb [...] forandlelige megen Ulempe", skrev han videre. "Bedst derfor, at [en slik institusjon] ej bliver oprettet". Det var med andre ord Christian Frederik alene som var svaret på nordmennenes problemer. Det var han som skulle være autoriteten, den øverste leder.

Andre årsaker til at stattholderen ikke ønsket en slik institusjon? Ja. Christian Frederik ønsket ikke noe fremstøt mot Sverige. Da var det heller ikke nødvendig med et slikt organ i Norge. Han skrev da også dette selv til Frederik 6., "den er først absolut nødvendig, naar et jeg til et Felttog forlader Christiania".⁴⁶ Og det hadde han ikke tenkt med det første.

En norsk sentraladministrasjon?

Stattholderen fortsatte med overveielsene sine i slutten av desember måned. Men da først og fremst fordi omstendighetene hadde blitt forandret. I en skrivelse av 7. desember, som prins Christian Frederik mottok den 23. samme måned, informerte Frederik 6. om at Trondheim måtte avstås til Sverige og Carl Johan. Stattholderen hadde mange reaksjoner, bemerkninger til dette, men en sak var både ham, og nordmennene overbevist om. Og det var at dette var starten på slutten for Danmark-Norge. At "de svenske ansé det derfor, er soleklart", skrev han.⁴⁷ Prinsen hevdet at nordmennene, etter all sannsynlighet, ikke kom til å akseptere dette, og at en oppstand kom til å bli resultatet. Nordmennene ønsker ikke "Underkastelse under

⁴² Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 3/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 422

⁴³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 9/9-1813 og 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 426 og 430

⁴⁴ Oluf Borch de Schouboe (1777-1844). Stiftamtmand i Kristiansand.

⁴⁵ Brev fra Schouboe til Christian Frederik 15/10-1813, Nielsen 1888: 620

⁴⁶ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 21/9-1813, i Medd. fra Krigsark. 1896: 430

⁴⁷ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/12-1813, i Medd. fra Krigsark. 1902: 140-141

Sverig", skrev han. Og hva ville følgen være? Jo, det visste han. At nordmennene kom til å forespørre ham, som deres fører i kampen for norsk selvstendighet. Det visste han fra en rekke oppfordringer, blant annet fra Carsten Anker, før avreisen til Norge. At stattholderen visste dette, viser blant annet hans spørsmål til Frederik 6., i det samme brevet. Skal "jeg stille mig i Spidsen for det norske Folk og handle uafhængig af Forbindelse med Danmark, eller skal jeg erklære de troeste af Deres Majestæts Undersaatter for ulydige og forlade et Riges Styrelse, som jeg ikke mere kan røgte i Deres Majestæts Navn?". Christian Frederik visste selvsagt at den norske selvstendigheten ville kreve en sentraladministrasjon. Og det var dette han startet å arbeide med i slutten av desember måned. Institusjonen, instansen, hadde med andre ord blitt en nødvendighet.

Det som skulle komme ville også kreve enormt mye arbeide. Christian Frederik ville derfor ha behov for en instans som kunne avlaste ham. Jeg ønsker "Forretningerne fordelt mellem flere for at beholde Sands for det meget vigtige, der paaligger mig at udføre", skrev han til Frederik 6. Oppstanden kunne også kreve at prinsen var borte fra Christiania over flere dager og uker. Særlig dersom han måtte ut i felten sammen med soldatene. Også da måtte han ha en instans som kunne ta beslutningene for ham.

Prinsen ønsket i denne omgang å kalle institusjonen for "Regeringsraad".⁴⁸ Det "forekommer mig et egentligere Udtryk end Regeringskommision", skrev han til Frederik 6. Strukturen skulle være som tenkt tidligere, med fem departementer, "som hver haver sit Kontor".⁴⁹ Og for å unngå "uendelig Tidsspilde", skulle rådet "blot være konsultativt". Rådet skulle kun ha utøvende makt ved Christian Frederiks "Fraværelse". Alle saker skulle da bestemmes "ved de fleste Stemmer". Jeg bør, skrev han til Frederik 6., "anvende denne rolige Tidspunkt, førend Stormen rejser sig, til at ordne denne vigtige sag for den indvortes Bestyrelse". Men det skulle heller ikke ved denne anledningen bli noen norsk institusjon. Stattholderen kom til å vente helt til den 2. mars 1814 før han innsatte ministrene. Det er muligens én stor årsak til dette. Det som skulle komme, blant annet en Trondheimsreise, skulle ta all hans tid.⁵⁰ Først etter notabelmøtet, den 16. februar, var det mulighet for nærmere studier av instansen. Prinsen var lettet etter at arbeidet var avsluttet. Jeg "føler en sterk ro i sjelen etter at dette er ordnet", skrev han i dagboken sin.⁵¹ Kunngjørelsen kunne man først lese i avisen Tiden den 8. mars. "Jeg Christian Frederik, Norges Regent [...] har anseet det nødvendigt, at anordne et Regjerings-

⁴⁸ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/12-1813, i Medd. fra Krigsark. 1902: 141

⁴⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 11/1-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 151-152

⁵⁰ Axel Linvald, *Christian VIII, Før Eidsvoldgrundloven*, København 1965c: 222

⁵¹ Dagboken til Christian Frederik 3/3-1814, *Christian Frederiks dagbok fra 1814*, Oslo 1954: 61

Raad for Riget Norge, til, under Mig som Regent, at varetage den indvortes Bestyrelse".⁵² Organiseringen skulle være som alle skisser, uttalelser, har vist. Stattholderen var den store autoritet. Det var han som skulle utøve makten. De ulike departementene, eller avdelingene, hadde med andre ord liten makt. De var svake. Det var prins Christian Frederik som bestemte. Hvorfor? Som nevnt tidligere. Christian Frederik ønsket ikke at institusjonen skulle bli som kollegiene i Danmark. Søvnndyssende, og uten handlekraft. Omstendighetene krevde akkurat dette. Bestemmelser og hurtighet. De fleste saksområder var dekket av regjeringsrådet, men med noen unntak. Blant annet forsyningen av landet. Det skulle fortsatt sortere under "Over-Providerings-Commisionen", der staaer umiddelbar under Regenten". Forsyne Norge med fødemidler var det mest sentrale for Christian Frederik. Da kunne han ikke overlate dette til andre. Heller ikke "Oplysnings-Faget" skulle være en del av rådet. Det skulle sortere under en "Committee", som skulle forestille sakene for regenten.

Mer autonom økonomi?

Det hadde lenge vært et ønske blant nordmennene om egen norsk bank. Det visste Christian Frederik. Blant annet av en omfattende korrespondanse med Carsten Anker og Peter Olivarius Bugge. Og det før han ble stattholder. Han visste særlig om Selskapet for Norges Vels ønsker. Selskapet "fortjener Opmærksomhed" hadde Frederik 6. skrevet til Christian Frederik (i hans hemmelige instruks).⁵³ Banken var for dem selve symbolsaken på et mer autonomt Norge. Det interessante er at stattholderen ønsket å imøtekomme det norske ønsket. Først og fremst med låne- og diskontokassen. Det var Christian Frederiks almisse. Det var det han maktet innenfor rammene av Frederik 6.s helstat.

Det finnes en rekke bevis, antydninger, til at prins Christian Frederik ønsket en mer autonom norsk økonomi. Grunnet helstatens økonomiske krise, ønsket Frederik 6. sommeren 1813, å organisere Riksbanken annerledes. Det var snakk om at banken skulle deles inn i tre ulike avdelinger, eller enheter. En for Danmark, en for Holstein, og en for Norge. Stattholderen hadde i den forbindelse en rekke ønsker og krav. Ønsker som talte nordmennenes sak. Det ser vi blant annet av et brev til finansminister Ernst Schimmelmann i juni måned. Dersom den norske riksbankavdelingen "ikke bliver administreret i landet selv, vil den miste enhver tillid hos Nordmændene", skrev han.⁵⁴ Over for Frederik 6. var han svært resolutt, bestemt. Under forhandlingene med riksbanken må Norges stemme være sentral, mente han. Skulle det, "som

⁵² Tiden 8/3-1814, Nr.: 73

⁵³ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 10/5-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 314

⁵⁴ Brev fra Christian Frederik til Ernst Schimmelmann 17/6-1813, Linvald 1952: 142

man siger, Forandringer med Rigsbanks-Anordningen finde Sted, da vil det ligeledes være af vigtighed for mig at underrettes herom", skrev prinsen.⁵⁵ Da skulle han få vite nordmennenes ønsker og krav. I et senere brev, i juli måned, var han noe mer varsom. Dersom det skulle bli noen forandringer med riksbanken, skrev han, må De innhente "nogle med Norges Forfatning kyndige norske Mænds Raad over de fremsatte Forslag".⁵⁶ Dette "vilde uendelig bidrage til at give hver Indretning Gavnlighed og Tiltro i Norge". For det var det Christian Frederik ønsket. At nordmennene skulle bli fornøyde, og ikke noe annet. Det var det som var hensikten bak hans virksomhet. Han visste også at dette ville bidra til å styrke helstaten. Det interessante er at stattholderen aldri mottok noe svar fra Frederik 6. til dette ønske. Norges røst var nok ikke det mest sentrale for ham.

Men det var det for Christian Frederik. Og i en skrivelse til Ernst Schimmelmann kunne han være mer bestemt og konkret. Den norske riksbankavdeling burde bli "national", skrev han, og "lægges i nationens hænder".⁵⁷ Den må "administreres her", var det store budskapet hans. Hvorfor? For da ville man delvis imøtekomme nordmennenes ønsker og krav. De ønsket mer autonomi. Det var det som var det sentrale for stattholderen. Ikke for Frederik 6. Det viste han med de nye bestemmelsene for Riksbanken av den 31. juli 1813.⁵⁸ Sentraliseringspolitikken til Frederik 6. stod like bastant og fast som alltid. Det skulle opprettes tre ulike enheter, men med en felles overdireksjon i København.⁵⁹ Det vil si at den norske riksbankavdelingen ikke skulle administreres i Christiania, men i København. Prinsen ble selvsagt svært misfornøyd. Jeg håper dette vil "have gavnlige Følger", skrev han til Frederik 6.⁶⁰ Men dersom banken skal "vinde Tiltro", må det "loves, [at de norske] Midler ingensinde ved Overbestyrelsen skal disponeres uden for Riget". Nå er det "nødvendigt", skrev han videre, at riksbanken "forsyner Nationen med Betalingsmiddel".

Selvstendig norsk bank?

Stattholderen ønsket med låne- og diskontokassen å imøtekomme nordmennenes ønsker og krav. Men bare delvis. For innenfor den helstatlige ramme kunne han ikke bringe dem en fullt ut selvstendig norsk bank. Kun en instans som kunne bidra til en mer autonom økonomi. Det var det som var tanken bak institusjonen. Det var det Frederik 6. kunne tillate, og vel så det. (En mer autonom norsk økonomi var også hensikten med Finansskassedireksjonen.) Hvordan

⁵⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 6/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 438

⁵⁶ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 30/7-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 447

⁵⁷ Brev fra Christian Frederik til Ernst Schimmelmann 30/7-1813, Linvald 1952: 142

⁵⁸ Linvald 1952: 144

⁵⁹ Mykland 1978: 286

⁶⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 12/8-1813, i Medd. fra Krigsark. 1894: 449

kunne så låneinstitusjonen bidra til dette? Blant annet ved at den fikk muligheten til å utstede egne pengesedler.⁶¹ Hva så etter brevet fra Frederik 6. den 7. desember? Brevet ble mottatt av stattholderen midt under bankmøtet, den 23. desember. Som nevnt tidligere forstod Christian Frederik etter dette brevet at han skulle bli føreren i kampen for norsk selvstendighet. For det var det nordmennene ønsket. Jo, etter dette brevet forstod Christian Frederik at Norges låne- og diskontokasse, etter all sannsynlighet, kom til å bli selve forløperen til en selvstendig norsk bank. Få "Uger er ere Forløbne, Siden Vi samledes her i glad Forventning at see en Indretning grundlagt", sa han i avslutningstalen sin på bankmøtet, "af hvilken Norge tør Spaae sig Held i Fremtiden".⁶² Det er også interessant at Christian Frederik tegnet den største garantien for den nye institusjonen. Hvorfor ønsket han dette? For "Min varme Følelse for Norges Vel". Og for fremtiden. "See Vi ei Guds Styrelse til Vort Bedste?", sa han.

Imøtekomme norske ønsker og krav?

I den eksisterende litteraturen forklarer man Christian Frederiks særnorske instanser på ulike vis. I følge Axel Linvald ønsket stattholderen muligens å forberede Norges selvstendighet.⁶³ For dersom Norge ble avstått til Sverige, slik stormaktene hadde lovet Carl Johan, skulle han ikke akseptere dette, men reise nordmennene, allmuen, til opprør mot det som var besluttet. Stattholderen gikk derfor lenger enn "nogen norsk folkestemning", skriver Linvald.⁶⁴ Uansett, prins Christian Frederik ønsket i overensstemmelse med sin selvstendighet, og sin ideologiske forståelse, å imøtekomme en rekke norske ønsker og krav. Blant annet mer autonomi i forhold til Danmark. Dette var et ønske han hadde hørt om i en omfattende brevkorrespondanse med Carsten Anker, og Peter Olivarius Bugge. Det vil si at prins Christian Frederik som stattholder både var en beregnende politisk taktikker, og en mer edel herremann, en som ønsket det beste for nordmennene. Knut Mykland ser ikke disse motivene, eller foranledningene, hos Christian Frederik.⁶⁵ Instansene som ble opprettet var ikke noe annet enn nødsforanstaltninger, "skapt i en krisetid", skriver han. Verken mer eller mindre. Lars Roar Langslet er mer på linje med Axel Linvald. Institusjonene som kom, var for å forberede det selvstendige Norge.⁶⁶ Og ikke minst, et resultat av hans liberale og hederlige anskuelser.⁶⁷ Prins Christian Frederik ønsket å se folkeviljen, og den ønsket mer autonomi i forhold til broderlandet Danmark. Det var nok også bestemmende for ham at han ble ansett som redningsmann.

⁶¹ Linvald 1952: 151

⁶² Tiden 8/1-1814, Nr.: 48

⁶³ Linvald 1943a: 218-219

⁶⁴ Linvald 1952: 122

⁶⁵ Mykland 1978: 274

⁶⁶ Langslet 1998: 84

⁶⁷ Langslet 1998: 201-203

3.4 Den norske oppstanden

Carl Johan og Norge

Det var stor mistro mellom Carl Johan og de allierte. Og det med god grunn. Man hadde ulike motiver med alliansen.¹ Svenskene var med for å vinne Norge. De allierte for å vinne kampen mot Frankrike og Napoleon. Dette skulle bli innlysende ved en rekke anledninger. Blant annet i 1812, etter avtalen mellom Russland og Sverige i Åbo. Russland hadde lovet Carl Johan og Sverige støtte i et fremstøt mot Danmark, men uteble. Planen var at Danmark skulle tvinges til å avstå Norge. Den samme lovnaden var der i mai 1813, men de russiske soldatene kom ikke. Storbritannia la også ned veto mot hele operasjonen. Det kan ikke være noen tvil om hvorfor de allierte handlet slik. De stolte ikke på Carl Johan. De ante at han ønsket den franske trone mer enn den svenske, og at han derfor ikke ville bidra med full intensitet. Det kunne nemlig svekke hans muligheter for å bestige den franske trone, etter Napoleons fall. Det var derfor et ønske om at Carl Johan skulle få Norge som en belønning etter at han hadde bidratt i kampen mot Frankrike. De allierte skulle få rett i Sveriges labre innsats på kontinentet. Dette var noe de nærmest måtte presse frem. Carl Johan og Sverige ønsket selvsagt en omvendt rekkefølge på belønningen. Norge først, deretter innsats mot Frankrike og Napoleon.

Etter slaget ved Leipzig i oktober 1813, ble Carl Johan beordret til å føre armeen sin videre til Nederland. De allierte ønsket at Sverige skulle være med i det siste, og avgjørende slaget mot Napoleon. Carl Johan boikottet dette. De allierte hadde vist liten interesse for Sveriges krav om Norges avståelse. Nå som Napoleon nærmest var slagen kunne denne interessen bli enda mindre. Carl Johan følte derfor at han måtte handle raskt. Han kunne ikke risikere at byttet, som ville være bestemmende for hans fremtid, bare skulle forsvinne. Han førte derfor armeen sin mot Holstein, og ikke mot Nederland. Han ønsket med andre ord å ta saken i egne hender. De allierte, særlig Storbritannia reagerte sterkt på dette.² Så sterkt at de fikk Metternich til å sende den østerrikske forhandleren grev de Bombelles til København. De allierte ønsket at Frederik 6. skulle avsi Trondheim til Sverige, men lovet at dette skulle bli revurdert ved den endelige fred. "Dersom nu Trondhjemmerne ikke vilde?", spurte Frederik 6. de Bombelles.³ "Desto bedre! var hans Svar, vi ville hjelpe Danmark, man er kjed af den svenske Kronprins". Frederik 6. og de Bombelles ble enige den 6. desember. Dagen etter skrev Frederik 6. brev til prins Christian Frederik om det som hadde funnet sted, "det mest sønderknusende af alt",

¹ Langslet 1998: 92-93

² Langslet 1998: 100-101

³ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 7/12-1813, i Medd. fra Krigsark. 1902: 132

skrev han, er "at Løftet om Afstaaelsen af Trondhjems Stift eller en Del deraf har maattet ske". Jeg hadde ikke noe alternativ skrev han videre. Kassene var "tomme efter 7 Aars Krig [...] dertil kommer Norges bitre Nød, som næppe kunde hjælpes nu, da Blokaden vedbliver, og Licensesystemet ophører". Kongen antydet at en oppstand i Norge kunne løse problemet. Kunne det "undgaas naar Trondhjemmerne sagde: vi vil blive hos vor Konge [?]" . Jeg "tænker paa intet andet, end at faa det igjen tilbage", skrev han.

Oppfordringene

Christian Frederik mottok brevet til Frederik 6. midt under bankmøtet, den 23. desember. Og vi har sett på svarbrevet hans tidligere. Både han og nordmennene forstod at dette var slutten for helstaten. Nordmennene kom etter all sannsynlighet til å reagere med en oppstand, mente prinsen, "vi staa og falde med Trønderne".⁴ Og det var Norges selvstendighet man ønsket å kjempe for. Det viser hans spørsmål til overhodet. Om han skulle lede oppstanden, og handle "uafhængig af Forbindelsen med Danmark". Selv om det var et spørsmål, så viser formen at Christian Frederik allerede hadde bestemt seg. For "Himlens Skyld, miskjend mig ikke, min gode Konge, min oprigtigste Ven!". For stattholderen var det sentralt å fremheve at målet var å forene Norge og Danmark på nytt. De "haver det dyrebareste Pant paa min Troskab, min Søn, hos Dem", skrev han. Hvordan kunne stattholderen være så overbevist om disse tingene? En norsk oppstand som ønsket å søke selvstendigheten? Og med ham selv som fører? Prins Christian Frederik svarte ikke på Frederik 6.s forsiktige vink om en oppstand blant trønderne, men på nordmennenes ønsker og krav. På noe han hadde erfart.

Stattholderen hadde fått en rekke signaler, ikke minst under bankmøtet. For under dette møtet diskuterte man ikke bare bank, men også Norges stilling. Hele landets elite var tilstede, og det svirret med rykter. Blant annet at deler av Norge var avstått til Sverige.⁵ Nesten samtlige var urolige for dette. Også Pavels, selv om han ikke var tilstedeværende selv. Kongen skal ha sett "sig nødsaget til at kjøbe Fred ved Afstaaelsen af Trondhjems Stift", skrev han i dagboken sin den 22. desember.⁶ "I saa Fald takker jeg Gud, at jeg ikke lever i Trondhjem". For meg ville det være "utaaleligt [...] at maatte sværge Carl den Trettende og Pontecorvo Troskapsed. Den Dag, da dette skede, vilde være den ulykkeligste i mitt Liv". Pavels tanker om dette, er nok sammenfallende med hva nesten samtlige tenkte på bankmøtet. Man ønsket ikke den svenske undertrykkelse. Men hvordan kunne dette unngås? De fleste satte sin lit til stattholderen. Det

⁴ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/12-1813, i Medd. fra Krigsark. 1902: 140-141

⁵ Linvald 1952: 202

⁶ Dagboken til Pavels 22/12-1813, Riis 1864: 119

var han som var frelseren og redningsmannen. Det var også han som skulle erklære Norge for en selvstendig stat. Det er en rekke forhold som kan dokumentere dette bildet. Blant annet de anonyme sedlene som mange av tilstedeværende mottok under de siste dagene av bankmøtet. Her ble det oppfordret til å bruke møtet til å utnevne stattholderen til norsk konge.⁷ Christian Frederik har visst om disse sedlene, for det har blitt funnet slike blant hans dokumenter. Etter avslutningstalen til stattholderen den 5. januar 1814 samstemte forsamlingen i et "Leve Prinds Christian Frederik. Noen sa også "Leve Kong Christian".⁸ Det muligens mest interessante er den oppfordringen representantene fra Bergen mottok den 25. desember.⁹ Den var skrevet under av hele 41 handelsmenn fra hjembyen. De ønsket at bankmøtet skulle utnevne Christian Frederik til norsk konge. Vi ønsker ikke at de allierte skal utføre denne "skrækkelige Plan at tvinge Norge under Sverrig", skrev de. Skulle vi ikke derfor benytte denne "Anledning, som Forsynet gav os", til å utnevne Christian Frederik til "Norges Konge!". Dette er våre "Tanker, hvis Udførelse vi ledsage med vore Hjerters Ønsker". Oppfordringen er funnet mellom prins Christian Frederiks dokumenter, så han har vist om den.

Prinsen kjente også til dette ønske fra Anker. Han hadde skrevet brev til Christian Frederik om dette lenge før han ble stattholder. Blant annet i 1812. Vi ønsker å bli selvstendige med deg som konge, var budskapet hans. Under bankmøtet hadde Christian Frederik fått forståelse for at det ikke bare var Anker som ønsket dette. Men også nordmennene, folket. Likevel ble det ikke noe av. Prinsen ønsket ikke raske, umodne handlinger. Det var ikke hans stil. Prinsen forhindret derfor, etter all sannsynlighet, at han ble utnevnt allerede i januar 1814. Selv om han hadde bestemt seg for et norsk opprør, ønsket han også å vente på Frederik 6.s svarbrev. Det beste hadde selvsagt vært om han fikk overhodets godkjennelse for det som skulle finne sted. Christian Frederik sendte adjutant Brock for å overlevere brevet til fetteren.

Stattholderen lyttet med andre ord til nordmennene når han ønsket norsk selvstendighet. Ikke til Frederik 6. For han hadde ikke nevnt dette overhodet. Det eneste han hadde insinuert var en trøndersk oppstand. Noe annet som var bestemmende for Christian Frederik var at han ble stemplet som en redningsmann. Og det følte han visse forpliktelser til. Han kunne ikke svikte et folk som satte sin lit til ham. Andre motiver? Prinsen visste at norsk selvstendighet var det eneste som kunne redde en senere union mellom Danmark og Norge. Men da med ham selv som overhode.

⁷ Linvald 1952: 203-204

⁸ Linvald 1952: 202

⁹ Linvald 1952: 204-205

Bevisst lite opplysende

Prinsen måtte vente lenge på svar fra Frederik 6. Og vi kan lese hans utålmodighet i en rekke skrivelser. Blant annet den 19. januar 1814, "Maatte Major Brock kun snart heldigen vende tilbage og bringe mig Deres Majestæts svar paa min vigtige Depeche af 24de December", skrev han til fetteren.¹⁰ Ventetiden, og de mange ryktene, må selvsagt ha tært på stattholderen. Pavels var blant de som la merke til dette. Blant annet under et selskap den 12. januar, "kun naa og da talte Prindsen nogle Ord. Han syntes ei at være i godt Humeur".¹¹ Pavels mente det kunne være gode grunner til dette. Frostet forhindret kommunikasjon med Danmark, og det i en tid hvor de "viktigste Begivenheder maa forefalde dernede". Begivenheter som vil være avgjørende for "vort Fædrelands Held og Selvstændighed". "Gud unde os Kraft", skrev han. Og det muligens uten å vite hvor rett han hadde.

Det var ikke Brock som skulle komme med svarbrevet til Christian Frederik. Men Rømer, en av kongens mest fortrolige. Han ankom Paléet den 24. januar, mer eller mindre stivfrossen, etter flere dagers reise i 20 minus. Carl Rømer skulle ikke komme med de beste meddelelser. Christian Frederik hadde skrevet til Frederik 6. at Sverige ikke kom til å gi seg før hele Norge var avstått. Og han skulle få rett. For når Carl Johan hadde fått opplysninger om at Bombelles hadde reist til København for å forhandle, reagerte han rakst og uventet.¹² Bare i løpet av noen dager satte han hele det sørlige danske forsvaret ut av spill. Og han oppnådde det han ønsket. For når forhandlerne kom kunne de ikke avvise kravene hans, om hele Norges avståelse. Det underlige er at Frederik 6. ikke skrev om dette til stattholderen, om artikkel 4 i Kieltraktaten, som var det mest sentrale. Han underrettet heller ikke om de delene av artikkel 16 som løste nordmennene "fra deres Troskabs-Ed".¹³ Frederik 6. skrev kun det mest nødvendige, at freden ikke hadde vært til fordel for Danmark-Norge. Med "inderlig Bedrøvelse tilmeldes Dem den uheldige Fred, Jeg har set mig nødsaget til at slutte", skrev han.¹⁴ Men ikke noe mer. Kongen kom kun med en befaling til prins Christian Frederik. Når "De har udnævnt Kommisærene til Aflevering af Fæstningerne, da ansér De deres Embede som endt og rejser snarest mulig her til Danmark, hvor De vil finde den Modtagelse, en saa værdig Prins fortjener".¹⁵

Kongens informasjon til Christian Frederik var bevisst lite opplysende. Og det kan ikke være noen tvil om hvorfor. Prinsen hadde i sitt brev til overhode skrevet at en oppstand kom til å bli

¹⁰ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 19/1-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 157

¹¹ Dagboken til Pavels 12/1-1814, Riis 1864: 127

¹² Langslet 1998: 101

¹³ Tiden 10/3-1814, Nr.: 74

¹⁴ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 17/1-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 154

¹⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 17/1-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 155

resultatet dersom deler av Norge ble avstått. Christian Frederik antydte også at nordmennene med dette kom til å søke selvstendigheten. Frederik 6. var naturligvis bekymret for dette. For dersom nordmennene forsøkte dette, ville mistanken falle på ham. Og hva ville da skje? At Danmark kom i fare. Og det ønsket han ikke. Det var også dette som hadde vært motivet hans for å avstå Norge, "for ej aldeles at opløses". Norges avståelse var det derfor uaktuelt for kong Frederik 6. å informere stattholderen om. Heller ikke at folket var løst fra deres trosskapsed. Kongen forsøkte med andre ord å forhindre en norsk oppstand i 1814.

Folkets tarv (ønske)

Christian Frederik ble selvsagt forbauset over dette svaret, "har man noensinne sett maken!", skrev han i dagboken sin.¹⁶ Han forstod likevel at Norge hadde blitt avstått. Og han var klar i sin tale,

Jeg kan forstå at kongen har måttet gå med på denne avståelse for å få fred [...] Men at kongen kan tro at det norske folk gir seg godvillig, og at han kan tro jeg er feig nok til å forlate det nå - det kan jeg virkelig ikke fatte. Med god grunn hadde man kunne kaste sten på meg dersom jeg hadde vært i stand til å forlate et folk som elsker meg og setter alt sin lit til meg. Skulle jeg forlate det uten engang å prøve å væрге det - nei, aldri i verden, ikke så lenge jeg lever!

Det var med andre ord folket Christian Frederik hadde fokus på. Han var den store frelseren, redningsmannen, da kunne han ikke forlate det. Kongen "har frarådet meg å prøve å forsvare Norge", skriver han videre, "Likevel er det min faste overbevisning at vi må prøve det". Og hvorfor? Fordi "Gud vil holde sin hånd over en så rettferdig sak". Christian Frederik skal henvise til først og fremst dette i det som skal komme, en "rettferdig sak". Og rettferdig var den fordi dette var folkets beslutning. De ønsket ikke den svenske undertrykkelse, men heller å bli selvstendig. Og da ønsket han å bidra. For det var folket som var den høyeste autoritet. Det var de som bestemte. Jeg "håper på den allmektiges velsignelse", skriver han i dagboken. Stattholderen er også inne på disse forhold mens han ventet på svarbrevet til Frederik 6. Det var ikke først og fremst de personlige motivene som var styrende for ham, men nordmennenes ønsker og krav. Deres lykke. Og ikke minst, at han var redningsmannen, frelseren. Den første plikt, skriver han i dagboken den 17. januar 1814, er "å ikke svikte det folks tarv som kongen har betrodd meg og som henger ved meg, ikke på grunn av mine personlige fortjenester, men fordi jeg er den eneste av kongeslekten som er hos det, og som i dag er i stand til å holde roret på det skip som tumler om på fremtidens usikre hav".¹⁷

¹⁶ Dagboken til Christian Frederik 24/1-1814, Oslo 1954: 20

¹⁷ Dagboken til Christian Frederik 17/1-1814, Oslo 1954: 15-16

Forberedelser

Dagen etter at Christian Frederik hadde fått forståelse for at hele Norge var avstått til Sverige, det vil si den 25. januar 1814, startet han forberedelsene til det som skulle finne sted. Jeg skal "aldri forlate dette folket", var mottoet hans, ei heller "ta noe hensyn til den fare jeg utsetter meg selv for".¹⁸ Det var mye som skulle ordnes. Blant annet kornforsyningene, sørge for at Danmark ikke stoppet dette. Og selvsagt det militære. Det skulle også organiseres og settes i stand. "Maatte D. M. nu blot benytte denne Tid, da Farten paa Norge maae være fri, til at foranstalte ald muelig Tilførsel til Landet af Korn, Munderinger, Krudt og Geværer", skrev stattholderen til Frederik 6. den 25. januar.¹⁹ Assessor Krogh ble sendt til København for "at afhandle og arrangere det Fornødne". Man skulle også forberede nordmennene på det som skulle komme. Stiftamtmann de Thygeson fikk ansvaret for embetsmennene, de geistlige for allmuen.²⁰ Men hva med det mest sentrale? Christian Frederik hadde formelt sluttet å fungere som stattholder med Kieltraktaten. Hvordan skulle han nå definere sin nye rolle, både formelt og statsrettslig? Den 25. januar holdt Christian Frederik møte med sine viktigste rådgivere om akkurat dette. Og de rådet ham til å bestige tronen basert på arveretten. Stattholderen skulle følge denne linjen. Med andre ord henviser til kongeloven av 1665, som sa at monarkene ikke hadde lov til å avstå Norge, verken for seg selv, eller sine arvinger. På den måten skulle han bli konge over et selvstendig Norge. Christian Frederik henviser til dette i brevet til Frederik 6., "Deres Majestæt kan afstaae Riget; men De kan sandeligen ikke berøve Deres Slægt Arve Rettigheden dertil, og da vi tidlig eller sildig kunne haabe at udøve den, saa anseer jeg det for min Pligt at protestere for Nationens og hele Europas Øjne mod en slig Afstaaelse".²¹ Men hvorfor? Fordi "det er højst rimeligt, at Nationen sætter sig til modværg" mot den svenske undertrykkelse, skrev han. Jeg ville ikke være den "Tillid værdig, som [...] Folket sætter i min Caracteer", om "jeg paaskyndede eller lettede de Svenskes Indmarsch". Stattholderen henviser med andre ord til nordmennenes ønsker og krav, når han skal forklare sine motiver. Men også muligheten for en senere union med Danmark, "For Himlens Skyld", skrev han til Frederik 6., "anseer ikke Norge endnu for en svensk Provinds".

Prinsen informerte nordmennene om freden i et "Extra-Blad" av Tiden den 25. januar.²² Det vil si dagen etter at han hadde mottatt meldingene fra Rømer. "Fred, Fred i Norden!", kunne man lese med store bokstaver. Men ikke noe om fredsvilkårene. Det var flere grunner til dette.

¹⁸ Dagboken til Christian Frederik 25/1-1814, Oslo 1954: 20-21

¹⁹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/1-1814, Nielsen 1882: 40

²⁰ Langslet 1998: 115

²¹ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 25/1-1814, Nielsen 1882: 39-40

²² Tiden 25/1-1814, Nr.: 55

Christian Frederik kjente blant annet ikke til "ordlyden i fredsbestemmelsene".²³ Og da kunne han ikke "offentliggjøre dem". Selv om han visste at Norge var avstått til Sverige. Christian Frederik kunne heller ikke bevise at nordmennene var løst fra dets trosskapsed til Frederik 6. Han måtte derfor tre varsomt, og ikke forhastet. Det var hans form og stil. Det ville nærmest ha vært sensasjonelt om Christian Frederik kom med en kunngjørelse om Norges avståelse når han ikke hadde fredsbestemmelsene. Det var heller ikke noe hast med dette, for han visste at nordmennene kom til å bli fort kjent med dem. Blant annet gjennom folkesnakk. Claus Pavels kjente til Norges avståelse allerede den 26. januar. Uten motstand, skriver han i dagboken sin, skal Frederik 6. ha "afstaaet hele Norge til Sverrig!".²⁴ Da er det bra vi har "den lovmæssige Thronarving, Prinds Christian" blant oss. Og "længe varer det nok ikke, inden Christian den Første proclameres som Norges Konge". Christian Frederik har "megen Sindighed", og han "beholder sin rolige Fatning, skrev Pavels videre. Og det mens hans "grundlægger et Værk, som jeg haaber vil fremme Norges Held og gjøre hans Navn udødeligt". Slottspresten kunne også fortelle at han hadde hatt besøk senere på kvelden, av en rekke kjente embetsmenn. Hva "Samtalens Æmne var, behøver jeg ikke at sige". Det var "fuldkommen Enighed".

Trondheimsreisen

Den 26. januar bestemte Christian Frederik seg for å reise til Trondheim.²⁵ Først og fremst for "å vinne tid", som han skrev selv. Men også for å høre folkemeningen, og mane til motstand mot det svenske. Christian Frederik ønsket et klart mandat fra folket før han aksjonerte. Det skulle ikke være noen tvil om at dette var nordmennenes ønsker og krav. Han hadde også blitt oppfordret til å reise til Trondheim ved en rekke anledninger. Blant annet av biskop Bugge. Jeg ønsker ikke at Trondheim skal bli et slags "Stedbarn", skrev han til stattholderen, "men nyder den attraaede Glæde idetmindste inden Deres Høihed engang i Tiden forlader Norge".²⁶ Christian Frederik reiste fra Christiania den 27. januar, og ankom Eidsvoll Jernverk den 28, "om morgenen kl. halv fire".²⁷ De neste dagene, frem til den 31., skulle han bruke sammen med sine nærmeste rådgivere og støttespillere. Blant annet de Thygeson, Beck og Anker. Det var fortsatt stor enighet om det som videre skulle skje. Christian Frederik skulle bestige tronen basert på arveretten. Det viser blant annet de ulike proklamasjonene og brevene stattholderen skrev den 29. januar. Vi ønsker "at hævde Vores Arveret som Norges Eenevolds Arve-Konge, hvilket Vi erklære at være overensstemmende med Souverainitets Acten for Norge af 7. Aug.

²³ Dagboken til Christian Frederik 25/1-1814, Oslo 1954: 20

²⁴ Dagboken til Pavels 26/1-1814, Riis 1864: 131-132

²⁵ Dagboken til Christian Frederik 26/1-1814, Oslo 1954: 21

²⁶ Brev fra Bugge til Christian Frederik 22/6-1813, Bugge 1886: 18-19

²⁷ Dagboken til Christian Frederik 27/1-1814, Oslo 1954: 23

1661 og Kongeloven af 14. Nov. 1665", skrev han i erklæringen til det norske folk.²⁸ Og det er "Vor glade Forvisning, at Nationens eenstemmige Ønske foreener sig med Vor Ret for at gjøre dette Baand helligt og ubrødeligt". Brevet til svenskekongen var i følge ham selv et noe "vanskelig arbeid".²⁹ Men jeg har latt "mitt hjerte tale og ber ham godkjenne det norske folks rett og rekke frem hånden for fred". Jeg "tror jeg har vært heldig med den", skriver han senere i sin dagbok.³⁰

Stattholderen reiste fra Eidsvoll Jernverk den 31. januar, "og ankom i høieste Velgaaende til Totens Præstegaard om Aftenen Kl. 8, hvor han behagede at indtage Natte-Quarteer".³¹ Dagen etter reiste han videre, og "ankom Kl. 9 Slæt til Øiers Præstegaard". Underveis hadde prins Christian Frederik besøkt en rekke tettsteder, blant annet Vardal og Biri. Her "behagede det Hans Høihed at tage de [...] værende Glasværker i naadigst Øiesyn". På Lillehammer ble det sunget for ham "midt iblandt den forsamlede Almue". Dette var i følge avisen Tiden noe som "inderligen rørte Prindsen". Dagen etter, den 2. februar, reiste stattholderen videre, og ankom Tofte "Kl. 12".³² Underveis hadde han vært innom blant annet Ringebu, hvor det hadde blitt sunget en flott "Folkesang i den forsamlede Almues Navn". Fron, Vågå og Lesja var de siste stoppestedene før Christian Frederik ankom Tofte. Prinsen var imponert over det vakre og estetiske Norge. Jeg "har sett det mest maleriske landskap en kan tenke seg", skrev prinsen i dagboken sin.³³ Og "daler så skjønne som i Sveits". Prinsen forlot Tofte den 3. februar, "om Formiddagen Kl. 10 Slæt", og ankom Oppdal "om Aftenen Kl. 10 i høieste Velgaaende".³⁴ Reisen over Dovre var "saa skjønt som muligt". Og stattholderen nøt "det stolte Syn". Prins Christian Frederik reiste videre den 4. februar, og "ankom om Aftenen Kl. 8 Slæt til Størens Præstegaard".³⁵ Underveis til Støren hadde han vært innom tettstedene Rennebu og Sogndal. Og ikke minst Berkåk, hvor han drakk av et "gammelt drikkehorn for Norges vel".³⁶ Den 5. skulle Christian Frederik endelig ankomme Trondheim. På Melhus ble han mottatt "af Byens første Embedsmænd", og "Omtrent en halv Miil udenfor Staden paraderede det Trondhjemske ridende Borger-Corps, som escorterede Hs. Høihed til Stiftamtmands-Boligen".³⁷ Prinsen satt til hest når ankom byen.

²⁸ Kunngjørelse til det norske folk, Linvald 1965c: 72

²⁹ Dagboken til Christian Frederik 29/1-1814, Oslo 1954: 24

³⁰ Dagboken til Christian Frederik 30-31/1-1814, Oslo 1954: 25

³¹ Tiden 2/2-1814, Nr.: 59, 3/2-1814, Nr.: 60

³² Tiden 7/2-1814, Nr.: 62

³³ Dagboken til Christian Frederik 2/2-1814, Oslo 1954: 28

³⁴ Tiden 7/2-1814, Nr.: 62

³⁵ Tiden 9/2-1814, Nr.: 63

³⁶ Dagboken til Christian Frederik 4/2-1814, Oslo 1954: 31

³⁷ Tiden 9/2-1814, Nr.: 63

På reisen ønsket Christian Frederik å møte alle stender og klasser. For å høre stemningen, og for å føle atmosfæren. For hva ønsket nordmennene? Prinsen ville ha et klart mandat før han aksjonerte. Eliten møtte han først og fremst i audiens. På det første stoppestedet, etter at han forlot Eidsvoll den 31., var det nettopp disse han ønsket å møte, områdets "militaire og civile Embedsmænd".³⁸ Dem ble "strax efter Ankomsten, tilstædede Cour hos Hans Høihed". De lavere stender, allmuen, møtte Christian Frederik først og fremst mellom de ulike tettstedene. I følge Tiden hadde de "forsamlet sig" nærmest over alt. Christian Frederik "behagede" dette. Og det kan ikke være noen tvil om hvorfor. Jeg har hørt, og sett "levende beviser for folkets sterke fedrelandssinn", skriver han i dagboken sin.³⁹ Nordmennene ønsket oppstand. Jeg har fått den "samme mottagelsen" over alt, "og møtt den samme inngrodde uvilje mot svenskene: folket krever bare ett: å få kuler og krutt så de kan verge seg mot disse undertrykkerne".⁴⁰ Også avisen Tiden kunne bekrefte dette, at "Almuens eenstemmige og første Ønske til deres elskede Fyrste stedse var: at den maatte erholde Blye og Krudt, for at forsvare eget Arnested, og hævde Norges Selvstændighed. Samtlige ytrede den største Afskye for fremmed Aag", står det.⁴¹ Og ikke nok med det. Det var Christian Frederik som var den store redningsmannen og frelseren. "Gamle og Unge stode med Taarer i Øinene, og velsignede den Stund, da de saae" den "Prinds", som var "født og udkaaren til at [...] beskytte dem". De "tilsvore Troskab i Liv og Død", står det i Tiden.

Men hva svarte stattholderen til dette? Til nordmennenes ønsker og krav? Jeg "har forsikret nordmennene at jeg ikke kommer til å forlate dem, - at de kommer til å bli uovervinnelige, har de bare viljen til det".⁴² For det var folket som hadde kommet til prins Christian Frederik, og ikke omvendt. Den "som tror han kan gi bort eller ta en slik nasjon med et pennestrøk, han kjenner den ikke; og den kjenner ikke meg som tror at jeg feigt skulle kunne svikte et slikt folk". Nærmest "overalt hvor det bød seg en anledning, talte jeg til folk" om akkurat dette.⁴³ Jeg "forsikret dem at jeg ikke ville gå fra dem". Prinsen "lovede dem [også] den fornødne Ammunition til Brug imod Fædrelandets Fiender".⁴⁴ Stattholderen ble nok ekstra fornøyd over den varme og kjærlighet som møtte ham over alt. På "alle Skydsskifter var en stor Deel af Almuen samlet", skriver Tiden, "med hvilke Hs. Høihed paa det naadigste underholdt sig, og af dem erholdt de meest talende Beviser paa deres Hengivenhed og Troskab". Det var stor

³⁸ Tiden 2/2-1814, Nr.: 59, 3/2-1814, Nr.: 60

³⁹ Dagboken til Christian Frederik 1/2-1814, Oslo 1954: 26

⁴⁰ Dagboken til Christian Frederik 2/2-1814, Oslo 1954: 28

⁴¹ Tiden 7/2-1814, Nr.: 62

⁴² Dagboken til Christian Frederik 2/2-1814, Oslo 1954: 28

⁴³ Dagboken til Christian Frederik 1/2-1814, Oslo 1954: 26

⁴⁴ Tiden 7/2-1814, Nr.: 62

"Enthousiasme" rundt prins Christian Frederik. Og han hadde behov for det. Det viser ikke minst dagboken hans. For han noterte dette med entusiasme og lidenskap, alle dager. Jeg fikk samtlige steder levende beviser for nordmennesenes "kjærlighet og tillitt til meg", skriver han.⁴⁵ Dette "kjære folks hengivenhet" til meg. Jeg bevitnet dette alle steder.

Trondheimsbesøket

Når stattholderen ankom Trondheim var han med andre ord overbevist om at nordmennene ønsket en oppstand. Og ikke minst, han visste at dette var et utbredt ønske hos både elite og allmue. De ønsket frihet og selvstendighet, og ikke svensk undertrykkelse. Christian Frederik ønsket å være hos dem, og ikke svikte dem. Når han ankom Trondheim var det militærparade for ham. Blant annet av garnisonen og borgerbevæpningen. Christian Frederik kunne ikke dy seg, og hilste de, disse "brave Trøndere! Ved Eders og Vaabenbrødres Mod", sa han, "kan og skal Norge bestaae udeleligt og ubetvunget. Jeg stoler paa det Norske Folk og vor retfærdige Sag, som Gud vil beskytte".⁴⁶ Deretter var det "Hurra-Raab" for "gamle Norges Held!". Siden var det audiens for byens elite i "Stiftamtmands-Boligen". Også her ønsket Christian Frederik å si noen ord til de tilstedeværende. Norge er avstått til Sverige, sa han, men "Norge kan og skal bestaae ved Samdrægtighed. Jeg er uadskillelig fra Norge". Min "Løn skal være Folkets Kjærlighed!". Siden ble det skålt og sunget for "gamle Norge", og "Norges Selvstændighed". Alle "Stemmer vare enige om", står det i Tiden, at Christian Frederik var Norges "Beskytter" og frelser. Alle ville "opofre sidste Blodsdraabe" for ham og Norges selvstendighet.

De neste dagene brukte Christian Frederik til å se byen. Han besøkte både sivile og militære institusjoner. Det som sannsynligvis var det mest interessante for stattholderen var å besøke Vitenskapsselskapet, som han hadde vært preses for siden 1806. Også den gamle Domkirken var interessant for ham. For ikke å si Munkholmen. Festningen var i "satt i god stand", skriver han i dagboken sin.⁴⁷ Prinsen var også opptatt av å møte allmue og elite. Sistnevnte møtte han til en rekke audienser, middagsselskaper og ball. Det som særpreget disse anledningene var Norges selvstendighet og gamle Norge. Og ikke minst, Christian Frederik som redningsmann og frelser. Den 6. februar, hos grev Schmettau, ble det sunget for ham,

Velkommen, Prinds! Saa blid og huld,
Til Nidar-Elvens Bredde,
Vi hilse Dig saa tillidsfuld,
Vi veed Du vil os redde;

⁴⁵ Dagboken til Christian Frederik 1/2-1814 og 2/2-1814, Oslo 1954: 26-28

⁴⁶ Tiden 9/2-1814, Nr.: 63

⁴⁷ Dagboken til Christian Frederik 8/2-1814, Oslo 1954: 39

Ja ene Du, o Christian!
Og ingen anden vil og kan.
Velkommen, Prinds! Saa blid og huld,
Du vist skal Norge redde.⁴⁸

Før Christian Frederik ankom Trondheim hadde Carl Valentin Falsen forfattet en adresse til ham.⁴⁹ En adresse som var skrevet under av en rekke handelsmenn og elitære i byen.⁵⁰ Den ble aldri overlevert, men stattholderen har visst om den. Det er det ikke noe diskusjon om. Det interessante er at adressen fremfører det Christian Frederik hadde møtt under hele reisen, og under hele besøket i Trondheim. Nordmennene ønsket oppstand, og de ønsket stattholderen som redningsmann.⁵¹ Man ønsket ikke den svenske undertrykkelse. Vi er svært takknemlige, står det skrevet i adressen, at de kom til landet, og så vår lidelse og nød. Og ikke minst, satte i verk tiltak for å bedre den. Vi har derfor ikke vært i tvil "til hvem vi skulle henvende os". Vår "Beslutning er tagen: vi ville vove Alt for vor Frihed og Norges Ære". Du, Christian Frederik, vår redningsmann, er av "Himlen udkaaredes til Norges Frelser". Stattholderen skulle også bli informert om et annet ønske, et ønske han ved en rekke anledninger hadde hørt. Både under reisen, og under selve besøket. Et ønske han ikke hadde regnet med, men som nærmest var et folkekrav, vi "anmode Deres Høyed om at tillade Nationen ved Deputerede af alle Stender at sammentræde i en Congres, for at lægge Grundvolden til Rigets Constitution for Fremtiden". Vi "bede Himlen at nedsmile Held til Deres ædle Idrætter for dette Land og at velsigne Dem i alle Deres Foretagender". Nordmennene fryktet nemlig at Christian Frederik skulle utrope seg til en eneveldig hersker. Og det hadde de ikke noe ønske om.

Prinsen hadde derfor fått svært så motstridende ønsker og krav i forhold til hvordan han skulle håndtere situasjonen. At han var den store frelser var det ikke noe tvil om. Det var heller ikke noe tvil om at nordmennene ønsket Christian Frederik som konge. Men om han skulle bruke muligheten han hadde med Kongeloven var det tydeligvis store uenigheter om. Bankmøtet, og mange i hans krets ønsket dette. Men ikke selve nordmennene, allmuen han hadde møtt under reisen til Trondheim. Stattholderen hadde derfor fått noe å tenke over.

Tilbakereisen

Christian Frederik forlot Trondheim den 9. februar, "fortsatte reisen uafbrudt Natten over, og ankom i høieste Velgaaende til Røraas den 10de om Eftermiddagen Kl. 3".⁵² Og det var her

⁴⁸ Trondhjems borgerlige Skoles allene privilegerede Adressekontoirs-Efterretninger 22/2-1814, Nr.: 15

⁴⁹ Ole Andreas Øverland, *Illustreret Norges Historie*, bd. 11, Kristiania 1897: 357-361

⁵⁰ Carl Valentin Falsen (1787-1852). Byskriver i Trondheim fra 1813.

⁵¹ Adressen er trykt i Aalls Erindringer, Christiania 1859: 747-748

⁵² Tiden 14/2-1814, Nr.: 64

han skulle motta det første fullstendige og offisielle eksemplaret av Kieltraktaten.⁵³ Prinsen kunne nå derfor annonsere fredsbestemmelsene. Det eneste stattholderen manglet var Frederik 6.s åpne brev som løste nordmennene fra dets trosskapsed. Dagen etter, den 11. februar, reiste han videre til Tønset. Prinsen fortsatte "Tilbagereisen den 12te om Morgenen, og ankom i høieste Velgaaende til Leutens Præstegaard om Aftenen Kl. 9 Slæt".⁵⁴ Dagen etter, den 13. februar ankom stattholderen Eidsvoll Jernverk, hvor han ønsket å "opholde sig nogle Dage". Det var klart for det som siden skulle kalles for notabelmøtet, eller stormannsmøte.

Christian Frederik ønsket også under tilbakereisen å komme i kontakt med hele folket. Eliten møtte han først og fremst under diverse audienser, blant annet i Løten. Her møtte han "endeel Officierer af de i Omegnens cantonerende Tropper til Cour".⁵⁵ Allmuen var som "sædvanlig forsamlet i talrig Mængde paa samtlige Skydsskiftsteder". Og Christian Frederik hadde den samme "Glæde her, som paa ethvert Sted, han havde passeret, at see sig omringet af kraftige Mænd, fulde af Villie og Mod til at forsvare den gode Sag". Slagord som "gamle Norge", og "Norges Selvstændighed" var det som møtte Christian Frederik, og det alle steder. På Tønset "var det møtt frem en mengde mennesker", skriver han i dagboken sin, og som alle andre, ber også disse "om kuler og krutt så de kan verge sine grenser".⁵⁶ Christian Frederik hadde med andre ord, når han ankom Eidsvoll Jernverk, stor oversikt over nordmennenes ønsker og krav. De ønsket oppstand, og ham som redningsmann. Prinsen kunne ikke få et klarere mandat, en klarere oppfordring. Han ønsket da heller ikke å svikte sitt ansvar. Den 14. februar mottok han også Frederik 6.s åpne brev. Det siste han trengte for å skride til verket. Jeg er nå "i stand til å handle i samsvar med hele folkets ønske og med min beslutning siden den sørgelige dag da båndene ble revet over mellom Danmark og Norge", skriver han i dagboken sin.⁵⁷

Fornorsket?

Christian Frederik hadde før avreisen et romantisk forhold til Norge. Dette landet som var så annerledes enn Danmark. Det han kom fra. Og mye taler for at han ble forelsket. Da han som stattholder ankom Norge mai 1813. Men hvorfor? Først og fremst fordi han møtte et samfunn som var mer likt hans idealer. I Norge var det både blant elite og allmue en mer direkte tone, også ovenfor de kongelige. Man unnlot ikke å fordømme eller bebreide, dersom man følte at det var tvingende. Embetsmennene i Norge var også uten tvil mer selvstendige enn sine like i

⁵³ Linvald 1965c: 96

⁵⁴ Tiden 15/2-1814, Nr.: 65

⁵⁵ Ibid. Nr.: 65

⁵⁶ Dagboken til Christian Frederik 11/2-1814, Oslo 1954: 40

⁵⁷ Dagboken til Christian Frederik 14/2-1814, Oslo 1954: 43

Danmark. Og noe av årsaken kan være at det var større avstand til den eneveldige kongen.⁵⁸ Stattholderen kom derfor til å føle en stor nærhet til sine embetsmenn. Christian Frederik ble nok også forundret over den frie norske odelsbonden. I Danmark hadde de hatt tradisjon med gods, og fra 1733 med stavnsbånd. Denne ufrie ordningen ble ikke opphevet før i 1788. Den store selvstendigheten til bøndene i Norge førte til at stattholderen kom i god kontakt med folket. Det er også et faktum at Christian Frederik beveget seg mer i folkelige kretser enn det som var vanlig for prinser av hans kaliber. Hvorfor? Fordi han ønsket å lytte, tale med dem. Men det var også et likhetsideal i Norge som Christian Frederik kan ha blitt fascinert av. Man ønsket ikke at det skulle være noen forskjell på høy og lav, man skulle ikke skille seg ut. Aall hevder at Christian Frederik ikke ønsket å fremstå som noen overhøyet person i Norge,

Hele Prindsens Færd og Væsen under hans Ophold i Norge før kongevalget var i høieste Grad simpelt. Ingen stor Staldetat, ingen glimrende Eqvipager, ingen stor Overdaad ved hans Taffel, ingen rundhaandet Ødselhed med hensyn til Æresutgifter. Han færdedes som en Privatmand, og satte sig fuldkommen ind i de simple former, som herske i Norge. Om han end ikke var ligegyldig for Livets Nydelser, saa tilegnede han sig dem ikke i hoffernes kostbare Stiil, og viiste ingen fyrstelig pragt [...] Norges Regent var Sempel i sit Væsen.⁵⁹

Den som muligens var mest frimodig ovenfor Christian Frederik var biskopen i Trondheim, Bugge. Som vi har sett, var han ikke redd for å tale om norske forhold, om det som forbitret ham aller mest. Det interessante er at biskopen ble en av stattholderens aller mest fortrolige, en av hans mest brukte rådgivere. Prinsen likte nok denne frimodigheten. Biskopen mente da også at han burde tåle det, "Vredes ikke paa den Mand, der reent ud siger Dig: her har du feilet! men anse ham for hvad han er, for Din og Landets ømme Ven!".⁶⁰ Nordmennene må få "tale sit Hiertes Sprog!", mente han. Og ikke minst, "Elsk Sandhed over Alt, o Fyrste! og elsk den der taler Sandhed, om den end skurrer!". For "Din Fod kan glide!". Du er som alle oss andre, kun "et menneske". Biskopen forsvarte med andre ord det norske sinnet, den norske væremåten. Frimodigheten, og at vi alle er mennesker, lav som høy. Og at vi alle kan ta feil. Ingen hadde monopol på sannheten, ei heller kunne mene å vite best til enhver tid. Med andre ord, biskopen talte et språk i Christian Frederiks ånd.

Det kan være interessant å trekke frem noen episoder hvor Christian Frederik fikk erfare den norske væremåten (det norske sinnet). Sekretæren til stattholderen, Carl v. Holten, er blant de som har berørt dette. Hans kone hadde vært til audiens sammen med en rekke "Fruentimmer",

⁵⁸ Linvald 1952: 79

⁵⁹ Aall 1859: 386

⁶⁰ Tale til Christian Frederik i forbindelse med bursdagen hans den 18/9-1813, Bugge 1886: 105-106

og det var to forhold hun aldri glemte, "nemligens hvorledes Theevandet var blevet præsenteret til Høystsamme af en Officeer", og ikke minst, "hvorledes alle Fruentimmerne havde istemt et almindeligt Snakke-Chor i det Øyeblikk, Prinds Christian forlod Værelset".⁶¹ Ja, sier hun, de var nærmest å betrakte som "en Flok sultne Gjæs". Fruen var med andre ord ikke vant til at man i Norge nærmest behandlet de kongelige som alle andre mennesker. Stattholderen skulle få erfare den norske væremåten også under Trondheimsreisen. Folket, allmuen, var svært så frimodige mot ham. De stilte alle mulige slags spørsmål, og de klaget. På en rekke steder var folket redde for at "det skulle bli matmangel", skriver Christian Frederik i dagboken sin.⁶² Jeg "lovte dem fisk". Også i Oppdal var de redde for "hungersnøden". De har et stort ønske om at "det skal komme matforsyninger sjøveien", skriver Christian Frederik, "og at pengene skal få igjen sin gamle verdi". Nordmennene var med andre ord også opptatt av inflasjonen, og de var frimodige nok til å spørre stattholderen om det. Også skattene. Bøndene, allmuen, blant annet i Rennebu, ønsker "å få satt ned skattene", skriver Christian Frederik i dagboken sin.⁶³ Prinsen henviste til at fedrelandet nå "krevde [...] store offer", og at han ikke kunne sette ned skattene bare i Rennebu. Likevel, det mest sentrale var at bøndene gav "det de kunne". Og så "fikk de betale så snart de kunne". I Åmot mottok Christian Frederik også et bønneskift fra bøndene, de ønsket å "få vite om vi hadde fått fred med England".⁶⁴ Prinsen ble naturligvis forundret over frimodigheten. "Her kan man se hva handelen fører til", skriver han i dagboken, "almuen taper sine enkle seder og sin troskyldige likefremhet, diskuterer politikk, kort sagt: de er ikke lenger bønder". Men hvordan reagerte egentlig stattholderen på alle spørsmålene, ønskene, kravene? Ble han harm, eller bare forundret? "For et Folk!", er hans beskrivelse av det han møter.⁶⁵ "Jeg kommer om og om igjen til det: hvor enkle og likefremme og vennlige de er". Christian Frederik satte med andre ord pris på frimodigheten, det enkle og det trauste. Prinsen ble i hvert fall ikke harm. Det viser også en annen episode fra Trondheimsreisen. På Løten var det flere bønder som var svært krasse ovenfor Christian Frederik. De hevdet at det var mer eller mindre uhørt at de måtte betale mer skatt enn det som var "skikken [...] andre steder".⁶⁶ Oberst Rhode svarte voldsomt på dette, og lot dem "få høre sannheten", men ikke Christian Frederik. "Jeg svarte dem i en mild tone", skriver han i dagboken. Jeg tar det ikke "ille opp at de kom til meg med det de hadde på hjertet". Etter all sannsynlighet så likte prins Christian Frederik dette. At bøndene talte sannheten, og ikke noe annet. Dette var tross alt i hans ånd,

⁶¹ Carl Henrik Holten, *Af en gammel hofmands mindeblade*, i *Memoire og Breve*, bd. 11, København 1909: 83

⁶² *Dagboken til Christian Frederik 2/2-1814 og 3/2-1814*, Oslo 1954: 29-30

⁶³ *Dagboken til Christian Frederik 4/2-1814*, Oslo 1954: 30

⁶⁴ *Dagboken til Christian Frederik 12/2-1814*, Oslo 1954: 41

⁶⁵ *Dagboken til Christian Frederik 2/2-1814*, Oslo 1954: 29

⁶⁶ *Dagboken til Christian Frederik 13/2-1814*, Oslo 1954: 42

raushet. Og hadde det ikke vært for frimodigheten til bøndene, så hadde han heller ikke fått så stor kjennskap til det nordmennene ønsket seg aller mest, selvstendighet. Det kan nesten ikke være tvil om at Christian Frederik som stattholder ble fornorsket. Og at også dette kan ha vært en av årsakene til at han ønsket å lede den norske oppstanden. Likevel, det mest sentrale var at han ønsket å lytte til nordmennenes ønsker og krav. Og ikke minst redningsmannsstemplet, og at han oppfattet dette som en rettferdig sak. Bonusen var at han ble elsket av folket. Min lønn skal være nordmennenes kjærlighet, skriver han en rekke steder.

Propaganda?

Nærmest samtlige historikere mener at Christian Frederiks reise til Trondheim var en storstilt propaganda. Satt i scene for å mane til motstand mot det svenske, den svenske underkuelse, som stattholderen selv kalte det. Det er med andre ord ingen andre som ser at dette først og fremst var en reise for å lytte til nordmennenes ønsker og krav. For å sondere stemningen, for å se om det var mandat til å lede en norsk oppstand. Også Axel Linvald mener at stattholderen hadde uedle motiver med reisen til Trondheim. Reisen ble til for å "retlede folkestemningen", skriver han.⁶⁷ Det var stattholderen som henvendte seg til nordmennene, og ikke omvendt. Det var han som spurte om de ville være svenske, eller ikke. Dette var et "velberegnet træk i hans propaganda", mener han.⁶⁸ Også Lars Roar Langslet har dette fokuset. Prinsen ønsket å "samle folket" og "oppildne dem".⁶⁹ Han drev "agitasjon i stor stil", er hans karakteristikk av Trondheimsreisen. Linvald hevder også at Christian Frederik kan ha hatt tanker om å la seg utrope til konge i Trondheim.⁷⁰ Proklamasjonene, de ulike adressene, som ble skrevet ned den 29. januar er indisier på dette, mener han. For hvorfor dette hastverket, dersom ikke hensikten hadde vært kroning? Det hele ble, etter all sannsynlighet, avlyst først den 30. januar, etter at Christian Frederik hadde undersøkt stemningen for dette, mener Linvald. Det var nok en, eller flere som var kritiske, for eksempel Marcus Gjõe Rosenkrantz.⁷¹

Nordmennenes oppstand?

Det har vært stor debatt om den norske oppstanden i 1814. Lenge var det stor forståelse for at dette først og fremst var nordmennenes oppstand. I de senere årene har det blitt mer fokus på Christian Frederik sin rolle, at dette først og fremst ble satt i scene av ham for å redde unionen for slekten. Den førstnevnte teorien ble lansert av Henrik Wergeland i *Norges Konstitutions*

⁶⁷ Linvald 1965c: 64

⁶⁸ Linvald 1965c: 85

⁶⁹ Langslet 1998: 120

⁷⁰ Linvald 1965c: 74-79

⁷¹ Marcus Gjõe Rosenkrantz (1762-1838).

Historie (fra 1841) og videreført av Johan Ernst Sars. Nordmennene, særlig bøndene, glemte aldri sin historie.⁷² Sin gamle, stolte fortid, og at man hadde vært selvstendige. Sars hevder at denne store, sterke nasjonalånden lå og ulmet under hele dansketiden, og at den bare ventet på den rette anledningen, til å springe ut. Sars hevder at nordmennene, bøndene, ikke brøt med Danmark fordi de hadde så stor lojalitet til det bestående. Ikke minst til kongene.⁷³ Likevel, man ventet til noe skulle skje, slik at man kunne bryte. Anledningen kom med freden i Kiel, når Norge ble avstått til Sverige. For nordmennene ønsket ikke den svenske undertrykkelse. Man satte sin lit til Christian Frederik, at han skulle redde dem. Den store redningsmannen, frelseren, skulle derfor lede den norske oppstanden. Problemet var bare at han hadde uærlige motiver, hevder Sars. Prinsen ønsket å bevare unionen for sin slekt, og ikke noe annet. Han utnyttet derfor folkeviljen. Poenget til Sars er at dette var nordmennene, bøndene, sitt verk, og ikke stattholderen sitt. Prinsen ble kun et instrument for dem, slik at de kunne oppnå det de ønsket, full norsk selvstendighet.⁷⁴ Det er med andre ord nasjonalånden som kan forklare den norske friheten i 1814, ikke Carl Johan og stormaktene. Wergeland og Sars fremtoner prins Christian Frederik svært lite for å forklare det som fant sted.

De første som stilte spørsmålsteget til denne forståelsen av historien var Jacob Aall og Yngvar Nielsen. Siden, og mange år senere, kom Sverre Steen. Det fantes ikke noe norsk nasjonalånd som ønsket å bryte med Danmark i unionstiden, hevder han. Det var Christian Frederik ene og alene som reiste "nordmennene til opprør".⁷⁵ Det var med andre ord ingen indre forberedelse for det som skulle finne sted. Dette var stattholderen sitt verk. Det var han som tok initiativet. Det var ikke nordmennene som kom til ham, men det var ham som kom til nordmennene. Det vil si omvendt av Sars sin teori. Steen og hans likesinnede er derimot enig med Sars når det kommer til motivet til Christian Frederik. Prinsen hadde kun personlige og politiske motiver med oppstanden. Nemlig å "bevare Norge for dynastiet".⁷⁶ Og det med stor velsignelse fra Frederik 6. Friheten kom mer eller mindre "som en uventet gave", hevder Steen.⁷⁷ Med det mener han at vi må søke å forklare det hele ut i fra ytre omstendigheter, ikke de indre. Norges skjebne ble bestemt av stormaktene. Sverige skulle få Norge som belønning dersom de ble med i de alliertes kamp mot Napoleon. Resultatet av dette var freden i Kiel, og stattholderens opprør. Han forsøkte å forhindre det stormaktene hadde bestemt. Steen fremtoner med andre

⁷² Sars 1913: 592-593

⁷³ Sars 1913: 595

⁷⁴ Sars 1913: 612

⁷⁵ Steen 1951: 275

⁷⁶ Steen 1951: 276

⁷⁷ Steen 1951: 284

ord Christian Frederiks store rolle oppe i dette. Han oppildnet til motstand, og han fikk folket med. Først og fremst fordi det var et så stort svenskehat blant nordmennene.

Sars og Steen er motsetningene selv. De har helt ulik forståelse av det norske opprøret i 1814. Den som muligens har forsøkt å forene disse to er Knut Mykland. Han ønsker å rette fokus på både indre, og utenforstående elementer for å forklare det som fant sted. For nordmennene var ikke uforberedt på det som skulle komme, hevder han. Det var lenge før avståelsen et ønske om at Norge skulle søke selvstendigheten med stattholderen som frelser og redningsmann.⁷⁸ Men hvorfor? Noen ønsket ikke den svenske undertrykkelse, andre så det som en mulighet for å forene Danmark og Norge i en senere union, noen var anti-danske, som Wedel, og andre så det som en mulighet for å bli selvstendige.⁷⁹ Det er med andre ord flere elementer som kan forklare ønsket om norsk selvstendighet i 1814. Likevel, uten Christian Frederik, og Frederik 6.s initiativ, i en skrivelse av den 7. desember 1813, hadde det ikke blitt noen norsk oppstand. Og oppstand, det som uløste det hele, var noe som lå utenfor Norge (og Danmark). Landet var lovet bort til Sverige, av stormaktene. Med andre ord noe Norge ikke hadde del i, men som man måtte forholde seg til. Stattholderens motiv for å lede oppstanden, var ønske om å bevare unionen for Danmark.

Jeg ser det noe annerledes enn disse. Jeg ser mot de indre faktorene for å forklare det som fant sted i 1814. Mot nordmennene, mot allmuen, som fryktet den svenske undertrykkelse. For det var først og fremst derfor de ønsket norsk selvstendighet. Folket kom derfor til stattholderen, og ikke omvendt. Det fantes ikke noe norsk nasjonalånd, slik Sars ser den, men nordmennene var forberedt på det som skulle komme. De visste at Norge var lovet bort til Sverige i 1812. De ønsket derfor Christian Frederik som sin leder i oppstanden. Og han tok mandatet. Først og fremst fordi han ønsket å lytte til nordmennene. Han visste også at han var redningsmann og frelser, og da ønsket han ikke å svikte dem. For Christian Frederik var dette en rettferdig sak. Og rettferdig var den fordi nordmennene ønsket dette. De ønsket å bli selvstendige for å unngå den svenske undertrykkelse. Han ønsket å redde dem, eller som han skriver selv, ikke forlate dem. Stattholderen hadde med andre ord ærlige, hederlige motiver. Når det er sagt, han visste at nordmennenes oppstand ville bety en senere union med Danmark.

Notabelmøtet

Stattholderen reiste til Trondheim først og fremst for å lytte til nordmennenes ønsker og krav. Som vi har sett var det flere av dem. Men det var ett han ikke hadde hatt i tankene. Allmuens,

⁷⁸ Mykland 1978: 320

⁷⁹ Mykland 1978: 323

nordmennenes, store ønske om en konstitusjon. Prinsen møtte kravet under hele reisen. Det "dolerer over Prindsens præsumerede Forsæt at lade sig udraabe til Enevoldsregent i Medhold af Kongeloven", skriver Pavels i dagboken sin.⁸⁰ Folket ønsker stattholderen som frelser og redningsmann, skriver han noen dager senere. Det eneste man frykter er at "Prinds Christian Frederik vil paastaa Souverainitet". Statholderen møtte dette kravet også under selve besøket i Trondheim. Som vi har sett ble det blant annet skrevet en adresse til ham.

Det interessante er at stattholderen ønsket å imøtekomme ønske til nordmennene, allmuen. Gi de en konstitusjon. Og det før selve notabelmøte. Han skriver om dette i dagboken sin den 14. februar 1814.⁸¹ Jeg ønsker å tiltre i samsvar med "kongeloven og suverenitetsakten", men i overensstemmelse med mitt "liberale syn", overbringe nordmennene en konstitusjon, når tiden har blitt "roligere og lykkeligere". Uansett, dette var ikke en forfatning slik nordmennene og allmuen hadde ønsket. Dette var en "gavelignende" konstitusjon, som skulle komme ovenfra, fra Christian Frederik, og ikke fra nordmennene selv. Grunnloven skulle derfor ikke være et brudd med den gamle, eneveldige styreform. Her var det snakk om en svært så innskrenket konstitusjon, med begrenset makt og styrke. Den utøvende makten skulle ligge hos kongen, og ikke hos nordmennene selv.

For å høre elitens stemme på det som var besluttet, innkalte stattholderen til et stormannsmøte på Eidsvoll den 16. februar. "Jeg har bestemt meg til å kalle sammen i morgen en rekke av de mest fremstående menn som er min tillit verdige, og sette dem inn i vår nåværende situasjon og mitt syn på den, og for å høre deres mening".⁸² Prinsen inviterte hele 21 notabler, de fleste embetsmenn.

Problemet til Christian Frederik var at notablene ikke ønsket noe kompromiss i forbindelse med dette spørsmålet. Etter samtale med hver enkelt, før selve møtet startet, kunne han ikke være i tvil. Nordmennene, allmuen, mente at suvereniteten (etter at Frederik 6. hadde løst dem fra deres trosskapsed) var falt tilbake på dem, og ikke ham. Selve arveprinsen til Danmark og Norge. Hvordan reagerte så Christian Frederik til dette? Fordi det var et "folkekrav" ønsket han å lytte, imøtekomme ønske og kravet til nordmennene.⁸³ Jeg ville "jo bare folkets vel", skriver han i dagboken sin. Likevel, skriver han videre, "Jeg følte vekten av deres alvorlige forestillinger, og oppgav villig både den rett jeg trodde å eie og min personlige mening, til

⁸⁰ Dagboken til Claus Pavels 9/2-1814 og 11/2-1814, Riis 1864: 142-145

⁸¹ Dagboken til Christian Frederik 14/2-1814, Oslo 1954: 43

⁸² Dagboken til Christian Frederik 15/2-1814, Oslo 1954: 43-44

⁸³ Dagboken til Christian Frederik 16/2-1814, Oslo 1954: 44-45

beste for en folkemening som ble uttrykt av så kloke og aktverdige menn". Det var allmuen, nordmennene, som var den høyeste autoritet for Christian Frederik.

Den som muligens maktet å omvende, og overbevise Christian Frederik, om at han hadde tatt feil, var Georg Sverdrup.⁸⁴ Han ble innkalt til stattholderen rett etter at han hadde ankommet den 16.⁸⁵ Prinsen var særdeles bestemt, "Da Hs. M. kong Frederik den VIte har været nødt til at afstaae sin Ret til Norges Trone, anseer jeg mig efter Kongeloven og Norges Odelslov for arveberettiget til den [...] Jeg har hørt, at De skal være af en anden Mening, og har derfor ladet Dem kalde for at høre Deres Grunde". Sverdrup var klar i sin tale. Nordmennene hadde "sin naturlige og uomtvistelige Ret til selv at bestemme sin Forfating", sa han. Og ikke minst, "til at overdrage den executive Magts Udøvelse til hvem det vilde og dertil ansaa dueligst". Det var ingen ting i Kongeloven som tilsa at Christian Frederik skulle ha noen arverett etter det som hadde funnet sted. Til slutt "omfavnede" stattholderen Sverdrup, og sa: "De har Ret". Jeg er "overbevist".

Når møtet startet var samtlige informert om Christian Frederiks snuoperasjon. Det vakte stor glede og begeistring. Og man var takknemlige, for hans "rene Sanhedskjærlighed". Etter at Christian Frederik hadde lest opp de "offisielle aktstykker", "begynte forhandlingene".⁸⁶ Og man var alle enige, ingen ønsket den svenske undertrykkelse. Deretter ble det bestemt at det skulle innkalles til en grunnlovgivende forsamling, og at stattholderen i mellomtiden skulle ta tittelen regent. For stattholderen var det selvsagt ikke uten betydning at han ble lovet kronen av de tilstedeværende, blant annet av Sverdrup. Jeg tviler ikke, sa han til Christian Frederik, at "det norske Folk ved frit Valg [vil velge Dem] til [norsk] Konge".⁸⁷ Regenten var fornøyd med resultatet, og dagen. Jeg ønsker ikke å "bygge min rett til tronen på et grunnlag som det kan strides om", skrev han i dagboken sin.⁸⁸ Jeg ønsker kronen kun "med en absolutt soleklar rett", og ikke noe annet. Jeg har derfor "lyttet", og alle "la for dagen den varmeste begeistring for meg og for fedrelandet".

Kvelden, og natten til den 17., brukte Christian Frederik til å skrive kunngjørelser og brev, "i samsvar" med det som var besluttet den 16. Han leste det opp for de tilstedeværende, det vil si notablene, og i følge Christian Frederik ble samtlige "rørt til tårer". Gud vil velsigne "mine edle bestrebelse", var hans kommentar. Jeg har vunnet "alle nordmenns hjerter". Og det siste

⁸⁴ Georg Sverdrup (1770-1850). Ble en av Christian Frederiks mest lojale støttespillere under riksforamlingen.

⁸⁵ Georg Sverdrups opptegnelse fra møte er trykt hos Jacob Aall, Aall 1859: 343-346

⁸⁶ Dagboken til Christian Frederik 16/2-1814, Oslo 1954: 45

⁸⁷ Aall 1859: 345

⁸⁸ Dagboken til Christian Frederik 16/2-1814 og 17/2-1814, Oslo 1954: 44-46

var selvsagt ikke uvesentlig for Christian Frederik. Senere på dagen, det vil si den 17. februar, reiste regenten fra Eidsvoll, og "om kvelden" ankom han "Fladeby".⁸⁹ Dagen etter reiste han innom Askim, før han om kvelden ankom Christiania, "etter en slitsom, men lykkelig fullført reise". I følge avisen Tiden arbeidet Christian Frederik nå "uafbrudt".⁹⁰

Proklamasjonene

Det mest sentrale for Christian Frederik når han ankom Christiania var å informere verden, og nordmennene, om det som var besluttet den 16. Han skrev en rekke brev, og han annonserte det i avisen Tiden. Proklamasjonen til nordmennene, datert den 19., viser at Christian Frederik hadde edle motiver (med oppstanden).⁹¹ Det var ikke de personlige, eller politiske motivene, som var det styrende for ham, men nordmennenes ønsker og krav. Det han hadde erfart. "Jeg har hørt Folkets lydelige Stemme for Uafhængighed", skriver han, "for djærv og ubetinget Modstand imod fremmed Vold; dette er kald nok for Mig". Og videre, "af Forsynet bestemt til" dette. Språkformen viser også at prins Christian Frederik så på dette som en tjeneste for folket. Han ønsket å redde, bistå dem, i denne vanskelige situasjonen. "Det er Guds Styrelse, trofaste Normænd! at Jeg, Norges Thrones Odelsbaarne, i denne Stund er midt iblandt Eder". Jeg skal "værne om Norges Sikkerhed, og holde lovene i Hævd". Og ikke minst, "bidrage til, at vedligeholde Orden og Rolighed". Christian Frederik var selvsagt fornøyd med bonusen han fikk for dette. "Elskede Norske Folk!", takk for "Eders Kjærlighed og Tillid. Blandt Eder vil Jeg stedse finde Mig glad og tryg".

Christian Frederik ønsket også å informere folket om den kommende riksforsamlingen. "En samling af Nationens selvvalgte oplyste Mænd skal [...] bestemme en Regjerings-Form for Norge [...], og af dens Bestemmelse vil den afhænge, om Jeg fremdeles skal rygte det hverv, hvortil Nationens Ønske i denne Stund kalder Mig".

Ved siden av proklamasjonen til nordmennene, kom det også et "Aabent Brev", som var en beskrivelse av "Rigets nærværende Stilling, og tilkommende Regjeringsforfatning".⁹² Folket, skrev Christian Frederik, ønsker ikke "Underkastelse under Sveriges Konge", men å "forsvare sin Uafhængighed og Selvstændighed". Han hadde blitt valgt til å "staae i Spidsen" for dette, og fulgte derfor "villigen dette hellige kald". Min "første Pligt", skrev Christian Frederik, er "at virke for det Norske Folks Frihed og Selvstændighed". Prinsen tok tittelen "Regent", "med alle de Rettigheder, og med den Myndighed", som Frederik 6. hadde "frasagt Sig". Christian

⁸⁹ Dagboken til Christian Frederik 17/2-1814 og 18/2-1814, Oslo 1954: 47

⁹⁰ Tiden 19/2-1814, Nr.: 67

⁹¹ Tiden 25/2-1814, Nr.: 69

⁹² Tiden 24/2-1814, Nr.: 68

Frederik mente at Gud ville velsigne dette. Først og fremst fordi det var en "retfærdig Sag". Nordmennene ønsket ikke den svenske undertrykkelse.

Prinsen måtte selvsagt også informere Frederik 6. om det som hadde funnet sted i Norge. Og han var klar i sin tale. Han kunne ikke svikte sin aller "højeste Pligt", nemlig nordmennes ønsker og krav, eller som han skriver selv, "det norske Folks Vilje".⁹³ For den var det ikke til å ta feil av. "Jeg har nøie prøvet Nationens Aand og Sindelag", skrev han, "den almindelige Stemning er hellere at dø og at opofre Alt, end at blive svensk". Norsk "vil hver Mand være og Fødelandets Forsvar er Alles Fordring". Christian Frederik kunne derfor ikke ta hensyn til at kongen ønsket det annerledes. "At adlyde Dem", skriver han, "var min Pligt, saa længe jeg formaaede det, og højere Pligter ikke bød mig at handle annerledes". Det var med andre ord nordmennene som var den høyeste autoritet for Christian Frederik, og ikke Frederik 6. Prinsen mente at han heller ikke kunne se bort i fra at "Nationen" hadde "fæstet sin Lid til ham". Jeg ønsker derfor å "redde et frit Folk i fra Undertrykkelse [...] som Forsynet har bestemt mig til". Prins Christian Frederik var også ovenfor Frederik 6. opptatt av at han handlet "Ret". Og rett var det fordi han ofret "sig selv for et Folk". Fordi han lyttet til nordmennes ønsker og krav. "Mit Formaal", skrev han til fetteren, "er Folkets Lyksalighed", og "Himlen vil velsigne min Idræt". Men hva skulle Christian Frederiks innkomst være? "Folkets Kjærlighed", og ikke noe annet, skrev han, "skal være min Løn". Prinsen hadde med andre ord hederlige motiver med oppstanden. Nordmennene kom til ham, og ikke omvendt.

Christian Frederik skrev et nytt brev til Frederik 6. den 22. februar. Og det samme budskapet ble proklamert. Dette var nordmennes oppstand, og han kunne ikke ha handlet annerledes. Regenten henviser blant annet til Trondheimsreisen. Jeg hørte "Folkets Stemme" under hele reisen, skriver han.⁹⁴ Og de var enstemmige alle mann: "Vi vil leve Norske og ikke Svenske. Gi os Krudt og Bly, at vi kunne forsvare vore Grænser!". Prinsen var også opptatt av at han ble oppfattet som frelser og redningsmann, og at han derfor ikke kunne forlate nordmennene. De "bygger sit Haab om Selvforsvar og Uafhængighed paa mig". Jeg kan derfor "ikke forlade dem", skrev han. Christian Frederik hevdet at dersom han hadde hatt uedle motiver så ville dette ha blitt oppdaget av folket. Men det hadde han ikke. Jeg "kan ikke svigte min Pligt mod et helt Folk", var budskapet hans. Jeg utsetter meg heller for personlig "Fare". Og noe annet som er interessant, er at Christian Frederik mente å ikke kunne ta hensyn til Danmark oppe i dette. Den norske oppstanden, skrev han, kunne dessverre ikke "ske uden at sætte Danmark i

⁹³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 19/2-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 159-160

⁹⁴ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 22/2-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 166

Vove". Aner vi at Christian Frederik hadde blitt fornorsket? Flere ting han ønsket å meddele Frederik 6.? Jeg ønsker, skrev han, at "Korntilførselen til Norge stedse sker ubehindret fra dansk Side".⁹⁵ Nordmennene var naturligvis avhengig av dette dersom de skulle lykkes. Og ikke minst, det mer sekundære, og som ville være en konsekvens av det hele, dersom prins Christian Frederik ble valgt til norsk konge. Da ville det være "Haab til Gjenforening".

Dobbeltspill?

Knut Mykland hevder at Frederik 6. i januardagene 1814 la forholdene til rette for en norsk oppstand.⁹⁶ Og for at den skulle lykkes. Det vil si at han deltok aktivt, og ikke som en passiv tilskuer. Dette var topp hemmelig, så Frederik 6. måtte utad føre en helt annen politikk. Man kan med andre ord snakke om et dobbeltspill. Og motivet? En senere union med Norge, men da under prins Christian Frederik. Sentralt i argumentasjonen står stattholderens brev av den 25. desember, som Brock overleverte Frederik 6. den 5. januar. Det er her Christian Frederik spør overhodet om han skulle stille seg i "Spidsen for det norske Folk", eller ikke.⁹⁷ Mykland hevder at Frederik 6. dagen etter at mottok denne depesjen, det vil si den 6. januar, begav seg inn på en helt ny politikk. Og da for å støtte den norske oppstanden, som stattholderen hadde lagt opp til. Men som han selv hadde vært initiativtageren til, i sitt brev av den 7. desember.⁹⁸ Da hadde han spurt Christian Frederik om det var muligheter for en oppstand blant trønderne, dersom han måtte avstå denne delen av riket. Prinsen kunne bekrefte dette, hevder Mykland, at det var muligheter for en oppstand, blant nordmennene.

I slutten av desember 1813 hadde Carl Johan satt frem to alternative krav før han var villig til å inngå fredsforhandlinger med Frederik 6. Den danske statsledelsen måtte velge et av dem. I det første alternativet måtte Danmark avstå hele Norge, men ikke før den endelige fred.⁹⁹ Det var bare Trondheims stift, og festningene i Frederikshald og Kongsvinger, som måtte avståes umiddelbart. Dessuten måtte Danmark slutte seg til de allierte, og Sverige trekke sine styrker ut av Holstein. Det andre alternativet var noe annerledes.¹⁰⁰ Her måtte Frederik 6. avstå hele Norge med en gang, men mot at Danmark fikk Pommern, og 1. million rd. i erstatning. Knut Mykland hevder at Frederik 6. (og den danske statsledelsen) fra starten av konsekvent hadde forhandlet om det første alternativet, men at han forandret mening etter den 6. januar, det vil

⁹⁵ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 22/2-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 167

⁹⁶ Knut Mykland, *Medens der endnu er Tid*, Historisk tidsskrift 41 (1). 1962: 38-39

⁹⁷ Mykland 1962: 1

⁹⁸ Mykland 1962: 8-9

⁹⁹ Mykland 1962: 17

¹⁰⁰ Mykland 1962: 18

si etter at han hadde mottatt brevet fra Christian Frederik.¹⁰¹ Og årsaken er klar, han ønsket nå å støtte prins Christian Frederik, og hans planer om en norsk oppstand. For dersom den skulle lykkes kunne han ikke bare avstå en del av Norge, men hele.¹⁰² Det ville "skape klarere linjer" og et "gunstigere fundament" i følge Mykland.

Noe annet som vekker Myklands interesse er at Frederik 6. ønsket å føye til to punkter på det andre alternative kravet. Nemlig Holsteins rømning, og Danmarks forpliktelse til å slutte seg til de allierte.¹⁰³ Det vil si de krav som var en del av det første alternativet, og som Frederik 6. hele tiden hadde ønsket å forhandle om. Mykland setter dette i sammenheng med at Holsteins rømning var særdeles viktig for Danmark dersom det skulle bli en oppstand i Norge. Det ville ikke være særlig gunstig for Frederik 6. om Carl Johan hadde sine tropper stående i Holstein om det skulle bli et opprør i Norge, han kunne da også bruke sine tropper som et pressmiddel for å få stoppet det som var i ferd med å skje. Mykland hevder også at Frederik 6. ønsket å slutte seg til de allierte for å stå sterkere ved den endelige fred. Dette kunne bli avgjørende om det ble en reisning i Norge. Med andre ord så satset kongen nå alt på å få beholde hele Norge, og ikke bare Sør-Norge, som han hadde håpet på når han vurderte det første alternativet.

Den 24. januar ankom Frederik 6.s adjutant Rømer Christiania. Han hadde med seg enkelte av Kieltraktatens bestemmelser, og et brev fra kongen til Christian Frederik. I brevet fra kongen stod det at "De Artikler der særdeles ere vigtige for Dem at vide af Traktaten, følger med".¹⁰⁴ Den artikkelen, som i følge Mykland, var viktig for kongen å oversende Christian Frederik var artikkel femten. Den omhandlet nemlig Holsteins rømning, og det var føyd til en rekke kommentarer i margin, blant annet, "Dette kan antages allerede at være sat i Gang".¹⁰⁵ Den sentrale artikkel fire, som omhandlet Norges avståelse, var for eksempel ikke en del av de utvalgte artiklene. Mykland hevder at det ikke var vits i å oversende flere bestemmelser enn det som var nødvendig. Det sentrale for Christian Frederik var at Holstein ikke lenger kom til å være besatt av Carl Johans tropper. Han kunne derfor sette sine oppstandsplaner ut i livet, uten å være bekymret for Danmarks eksistens.

I følge Mykland så blir hans teori ytterligere styrket ved at Frederik 6. den 6. januar besluttet å fremskynde kornforsyningene til Norge. Prinsen hadde i en rekke brev til kongen gitt uttrykk for at en norsk oppstand ikke kunne bli en realitet uten at det ble sendt korn fra Danmark. I

¹⁰¹ Ibid. 18

¹⁰² Mykland 1962: 20

¹⁰³ Mykland 1962: 20-21

¹⁰⁴ Mykland 1962: 26

¹⁰⁵ Ibid. 26

sitt berømte brev av den 25. desember skriver for eksempel stattholderen at muligheten for å forhindre en avståelse av Trondheims stift var "beroende paa Tilførselen".¹⁰⁶ I følge Mykland så tar Frederik 6. dette alvorlig den 6. januar, og fremskynder kornforsyningene til Norge. Det gjør han ved å sende en befaling om dette til Provideringsadministrasjonen i Aalborg.¹⁰⁷ Og allerede den 14. januar kom det en ny befaling fra Frederik 6., og her stod det at "Vi ville have Administrationen bemyndiget til at treffe de videre Foranstaltninger, som kunde fremme Norges Forsyning, medens der endnu er Tid".¹⁰⁸ Mykland hevder at kongen nå må påskynde kornforsyningene ytterligere på grunn av det kalde været som var i anmarsj. Hvis skipene frøs fast i isen kunne man risikere at det ikke ble noe korn på Norge denne vinteren. Om en måned eller to kunne Carl Johan ha fått full klarhet i den norske oppstanden, og hvis Norge da ikke hadde tilstrekkelig nok med korn kunne man ikke regne med noen sterk norsk motstand. Man måtte altså handle før kulden satte en stopper for hele prosjektet, og i følge Mykland så er det dette Frederik 6. henviste til når han skrev, "medens der endnu er Tid". Mykland hevder at Frederik 6. drev med et dobbeltspill helt frem til begynnelsen av mai 1814.¹⁰⁹ Da skulle det komme utsendinger fra stormaktene for å sjekke hans rolle i den norske oppstanden, og for å drive igjennom foreningen. Frederik 6. hadde derfor ikke noe valg. Den 11. mai 1814 forbød han all handel og samkvem med Norge. Dette skulle bli strengere proklamert den 28. mai.

Sympati med den norske oppstanden?

Jeg ser det noe annerledes enn Knut Mykland. Det var for eksempel ikke Frederik 6. som tok initiativ til oppstanden med sitt brev av den 7. desember. Premissene som blir lagt til grunn for januardagene 1814 blir også for fremragende. Hadde Frederik 6. kapasitet til dette spillet? For eksempel når han valgte det andre alternativet for fred? Dette blir nok for mye taktikk og strategi fra Frederik 6.s side. For var det noe han var kjent for, så var det nettopp det at han var stivnakket, og at han hadde problemer med å forandre mening og tanke-system. Frederik 6. var ikke den mest briljante og storartede, i evner og forstand. Det var prins Christian Frederik, oppstanden skal, og bør derfor, tillegges ham. Frederik 6. måtte avstå hele Norge ut i fra de finansielle, militære og utenrikspolitiske forhold. Og det var nok først og fremst erstatningen som lokket ved valg av det andre alternativet. Hele landet måtte han uansett ha avstått ved den endelige fred. Hvorfor ikke hele umiddelbart, for å få en erstatning? Danmark hadde tross alt behov for det.

¹⁰⁶ Mykland 1962: 35

¹⁰⁷ Mykland 1962: 36

¹⁰⁸ Mykland 1962: 28

¹⁰⁹ Mykland 1978: 412

I en rekke brev kom det befalinger fra Frederik 6. om at fetteren måtte stoppe det han hadde satt i stand. Ikke minst i brevet fra den 17. januar 1814, som vi har sett på tidligere. Også den 8. februar skrev Frederik 6. til stattholderen. Jeg "maa bede Dem og paalægge Dem, med sand Kulde, at udføre Alt, og uden Ophold", skrev han da.¹¹⁰ Jeg beklager "at have maattet cedere Kongeriget Norge, men Politikens strænge Bud, England, Russland, Preussen og Østerrigs ufravigelige Beslutning, bør vise Dem Nødvendigheden af Sagen. Rejsen herved bør De paadrive". Christian Frederik skulle også vite at "Traktaten" var "ufravigelig". Den 21. mars kom det et mer bekymret brev fra Frederik 6.¹¹¹ Og budskapet var klart, Christian Frederik satte ikke bare Norge i fare med sine handlinger, men også Danmark. "Betänk dette", skrev Frederik 6., "betänk hvor skrækkelig min Stilling bliver imod Dig, for mit Fædreland, for den hele kongelige Slægt". "Søg derfor hver Lejlighed, som der gives, for at løsrive Dig fra en Fare, der overgaar Alt". Ophold "Norges Selvstændighed", var budskapet fra Frederik 6., og "skaf Norge ved Sverigs Konge saadanne Vilkaar, at det bliver en føderativ Stat under den svenske Konge". For "er Du bleven Konge", skrev Frederik 6, "bliver Din Exkludering næsten en uundgaaelig Følge". Kongen følte nok presset fra stormaktene, blant annet den svenske utsendingen til København, general Tawast.¹¹² Han mente at prins Christian Frederik skulle erklæres arveløs dersom han ikke fulgte ordre.

Hva svarte så prins Christian Frederik til dette? "Overdrages mig Norges Trone, da antager jeg den, om det saa var paa Randen af Afgrunden".¹¹³ Riksforsamlingen, skrev han videre, "har den ubetvisteligste Ret til at bestemme Rigets Regieringsform, og dette Værk skal og maa tilendebringes uden Hensyn paa udvortes Forhold". Prinsen var opptatt av at han ikke kunne trekke seg "fra det begyndte Værk". Det kunne han verken ha forsvart ovenfor Gud, eller "Folket". Det var nordmennene, folket, som bestemte, mente han, eller riksforsamlingen, "om Nationen nødtvungen" ville "indgaa en Forening med Sverig", ikke han.¹¹⁴ Uansett, så skulle konstitusjonen "holdes i Hævd, og Vilkaarene bestemmes under Englands Mægling". Gikk ikke det i orden, så var det bare ett alternativ, mente Christian Frederik, "at forsvare sig med Løvemod og at falde med Ære". Det eneste som bekymret prins Christian Frederik var Danmark, og hvilken skjebne det ville møte. Gjør meg arveløs dersom det er tvingende, skrev han til Frederik 6. Da vil de allierte også forstå at du ikke handler i "Forstaaelse med Norge". Dette er muligens "Udvej[en] til Norges Redning", skrev Christian Frederik. Det interessante

¹¹⁰ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 8/2-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 158

¹¹¹ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 21/3-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 176-178

¹¹² Greve Johan Henrik Tawast (1763-1841). General.

¹¹³ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 2/4-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 180

¹¹⁴ Brev fra Christian Frederik til Frederik 6. 2/4-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 181

med brevet fra Christian Frederik er også at han ikke lenger så på Danmark og Norge som en enhet. Han beskriver det i hvert fall ikke slik. Norge og Danmark hadde ulike interesser, men han måtte prioritere Norge, og det mandatet han hadde fått. Dersom han hadde handlet i mer eller mindre overensstemmelse med Frederik 6., ville han nok ha ordlagt seg annerledes.

Likevel, det er ikke tvil om at Frederik 6. hadde sympati med den norske oppstanden, og det til tross for sine advarsler og bekymringer. Sympatien kommer blant annet frem i en skrivelse fra den 7. mars 1814.¹¹⁵ "Vær forvisset paa Mit Venskab, og at Jeg aldrig skal svikte Dig", skrev kongen til Christian Frederik. Og videre, "Mine Handlinger vil Du kanskje finde ej at være overensstemmende med, hvad Jeg har lovet Dig, men mit Hjærte er uforanderligt, og følgen av mine Handlinger skal svare til mit Hjærtes Følelser". Kornforsyningene er også et uttrykk for den sympatien Frederik 6. hadde til det norske opprøret. Dette var forsyninger som han forsøkte å holde skjult for Sverige, og deres allierte. En skal ikke se bort i fra at kongen har hatt et lite håp om at stattholderen skulle lykkes i Norge. Dette ville nemlig sikre Danmark Norge for kommende generasjoner. Med andre ord, og etter all sannsynlighet, har Frederik 6. tenkt på slekten med sine kornforsyninger til Norge. I den forstand kan man si at han drev et hemmelig dobbeltspill våren 1814. Men ikke slik Mykland ser det. Frederik 6. la ikke opp sin politikk til dette for eksempel. Den sjansen kunne han ikke ta. Det kunne sette hele Danmarks eksistens i fare, dersom det ble oppdaget.

Det skal også sies at Danmark mer eller mindre var avhengig av kornforsyningene til Norge, ut i fra de finansielle omstendigheter. "Konjunktorene fordrede Handel, og uden denne kunde vi ikke existere", skrev Frederik 6. til Christian Frederik den 21. mars.¹¹⁶ Og det for å forsvare handelsforbindelsen med Norge under oppstanden. Stormaktene reagerte på dette, blant annet svenskene. Jeg kan ikke innse, skrev han videre til Christian Frederik, "hvorfor vi ikke skulde handle paa Norge, naar Sverig ikke engang hindrede det fra deres egne Havne".

¹¹⁵ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 7/3-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 172

¹¹⁶ Brev fra Frederik 6. til Christian Frederik 21/3-1814, i Medd. fra Krigsark. 1902: 177

4. KONKLUSJON

Christian Frederiks barne- og ungdomsår var både spennende og interessante, men også vonde og deprimerende. Sin mor, Sophie Frederikke mistet han allerede i 1794, når han var 8 år, og arveprins Frederik hadde han ikke noe forhold til. Problemer med fortrolighet, og forhold ved slottet, førte også til at han ble ensom og nærmest venneløs. Likevel, hans spennende, og ikke minst fengslende undervisning hos Schow, kompenserte for noe av dette. En undervisning og dannelses, som mer eller mindre stod i kontrast til de forhåpningene og ønskene arveprinsen hadde. Undervisningen var liberal og overbærende, og stilte spørsmålsteget ved de autoriteter som eksisterte. Christian Frederik fikk med andre ord en undervisning og dannelses som stod i opplysningstidens navn. Både opplevelsene, og undervisningen, i barne- og ungdomsårene, skulle bli bestemmende for det som skulle komme.

Prinsen fikk ikke bare en rekke selvstendige meninger og oppfatninger, men han tok også en rekke selvstendige beslutninger. Og begge deler førte til, særlig fra 1807, at han fikk et svært så anstrengt forhold til kronprins Frederik, senere Frederik 6. Prinsen var for eksempel svært skeptisk til utenrikspolitikken til kronprinsen fra 1807, og han overså alle advarsler, når han ønsket Charlotte Frederikke, og ikke Caroline til brud. Dette var nok en ren ærekrenkelse for kronprins Frederik. Christian Frederik på sin side, var harm over at han ikke fikk være en del av statsstyret. Det ble med andre ord en generasjonskonflikt mellom kronprinsen og Christian Frederik. Begge støttet de seg til sine anskuelser og oppfatninger. Kronprinsen oppfattet seg selv som den høyeste visdom, en som visste det beste, Christian Frederik ikke. Det skulle, og måtte, være rom for egne meninger og selvstendighet. Også ovenfor kronprins Frederik.

Det var særlig ønskene, kravene, fra Norge, som førte til at Christian Frederik ble motstander av utenrikspolitikken fra 1807. Av Carsten Anker og biskop Bugge hørte han om ren lidelse og nød, som følge av handelsblokaden. Folk sultet, og forble fattige. Det måtte tilnærmelser til Storbritannia, mente de. Det vil si at man måtte bryte med Frankrike. Da ville man få mat og fødemidler, og handelen på ny blomstre. Storbritannia var uten tvil Norges mest sentrale handelsforbindelse. Fra våren 1812 ble ønskene, kravene, fra nordmennene enda sterkere. Da var Norge lovet bort til Sverige av stormaktene. Carsten Anker skrev til Christian Frederik at han ikke ønsket den svenske undertrykkelse. Omkvedet ble at Frederik 6. måtte bytte allianse før det var for sent. De allierte ønsket ikke helstatens fallitt. Vi har sett at Christian Frederik henvendte seg til Frederik 6. som en følge av dette. Han ønsket å tale nordmennenes, og ikke minst, helstatens sak. Uten bytte av allianse ville Danmark-Norge forvitte, før eller siden.

Men det var flere ønsker og krav fra Anker og Bugge. De ønsket blant annet et mer autonomt Norge. Det vil si (sær)norske institusjoner. De hevdet at kollegiene var for byråkratiske, og at de ikke kjente til de norske forholdene. De tok derfor gale beslutninger. Det var også for stor avstand mellom kollegiene og Norge. Det var svært vanskelig å komme i kontakt med dem. Det er heller ikke tvil om at prins Christian Frederik har kjent til disse kravene fra Selskapet for Norges Vel. Det var særlig bank og universitet de ønsket.

Det som videre blir interessant er at Christian Frederik allerede i 1810 ble sett på som Norges redningsmann. Da av Anker. I 1811, etter universitetsfesten, av nordmennene som ett hele. Det var Christian Frederik som skulle løse opp i Norges problemer, og ikke minst innfri deres ønsker og krav. Carsten Anker ber Christian Frederik mase om stattholderposten som en følge av dette. Prinsen følger opp, både i 1811, og i 1812, men får hele tiden nei fra en forarget og harm Frederik 6. Hvorfor ønsket Christian Frederik embetet som stattholder? Prinsen følte en stor forpliktelse til frelser og redningsmannsstemplet. Med sin ideologiske forståelse skulle han imøtekomme de norske ønskene og kravene. Det var allmuen, befolkningen, som var den største autoritet. Prinsen var bevisst følgen av disse hederlige motivene. Danmark-Norge ville bli styrket, og han bli elsket av folket. På den måten ville han også få dekket et mer sekundært behov, et omsorgsbehov. Varme, nærhet, fra nordmennene, ville styrke hans ensomme sinn.

Prinsen skulle vinne to politiske seire våren 1813. Kongen ønsket å snu i alliansepolitikken, og som en konsekvens av det, ønsket han Christian Frederik som stattholder i Norge. Frederik av Hessen, som hadde vært visestattholder, skulle han bruke som øverstkommanderende i Sør-Danmark, mot de franske. Det er klart Christian Frederik har sett personlig prestisje og betydning i dette. Endelig skulle han få vist sine evner og talenter. Likevel, det var ikke dette som skulle være den drivende kraften hos ham. Det var nordmennene, deres ønsker og krav, deres nød og lidelse. At utfordringene, anstrengelsene, skulle bli mange, forstod han allerede før ankomsten til Norge. Kongen var overbevist om Storbritannia ville ta Danmark-Norge inn i varmen, men han hadde tatt feil. Storbritannia ønsket å opprettholde lovnadene til Sverige, om Norges avståelse. Frederik 6. måtte derfor som sedvanlig sette sin lit til Napoleon.

Christian Frederik ankom Christiania den 22. mai 1813. Og det som først og fremst fanger, er den store interessen han viste for allmuen, nordmennene. Både i sin framferd, og i sine ulike taler og kunngjørelser. Det var med andre ord folket som skulle stå i sentrum, i brennpunktet for stattholderens handlinger og beslutninger. Det viser også hans store reisevirksomhet, som han startet med rett etter ankomsten. Hele Øst- og Sørlandet skulle inspiseres. Han hadde hørt

om nordmenneskes ønsker og krav i brevform, nå ønsket han å erfare de selv. Han møtte både allmue og elite. Hos eliten møtte han mest handels- og forfatningsmessige ønsker, hos allmue mer ønske om fødemidler og mat. Det som varmet Christian Frederik under reisene, var den store kjærligheten nordmennene viste for ham. Han ble oppfattet som frelser, den som skulle redde dem fra nøden og lidelsen. Og ikke minst, imøtekomme en rekke ønsker og krav.

Det som først og fremst særpreger stattholdertiden til Christian Frederik, er hans store innsats for å forsyne Norge med fødemidler. Det kom foran alt, også Frederik 6.s befalinger. Vi ser at tiltakene og foranstaltningene, var i overensstemmelse med de norske ønskene. Han arbeidet blant annet for en tilnærming til Storbritannia, fra Norge. Det vil si at Norge skulle ta kontakt med Storbritannia på egen hånd, uten innblanding fra Danmark. Stattholderen arbeidet også for å forhindre fremstøt mot Sverige. Frederik 6. befalte det, men Christian Frederik kjempet i mot. Prinsen mente at alle ressurser, alle midler, skulle brukes til å forsyne allmuen, også de militære magasiner. Særlig når det ikke var nok korn til fremstøt uansett. Det interessante er at stattholderen tok i bruk alle mulige slags argumenter for å forhindre det Frederik 6. ønsket, et stort fremstøt mot Sverige, fra Norge. Prinsen forsøkte også å avverge at Frederik 6. fornyet alliansen med Frankrike. Det vil sette en stopper for alle nærmelser til Storbritannia. Og ikke minst, han ønsket en mer liberal og markedsorientert providering. Det var de private, og ikke de statlige aktørene, som skulle forsyne Norge med fødemidler. Prinsen opprettet derfor også Norges låne- og diskontokasse, slik at handelsmennene kunne få midler, ressurser, til å handle korn for. Det var ungdommelig idealisme som var forutsetningen for dette enorme arbeidet til stattholderen. Han brukte, stort sett, alle sine krefter til dette.

Christian Frederik ønsket også å imøtekomme det norske ønsket om mer autonomi i forhold til Danmark. Før avreisen til Norge hadde han fått tillatelse til å opprette en rekke særnorske institusjoner, men dette skulle først og fremst være nødsforanstaltninger, dersom forbindelsen mellom Norge og Danmark ble brutt. Det interessante er at stattholderen ikke så de som dette, men noe som kunne etableres, og grunnlegges umiddelbart. Christian Frederik opprettet også en rekke institusjoner som han ikke hadde fått tillatelse til i den offentlige instruks. Det skal sies at de fleste av de instansene som ble etablert, var rene nødsforanstaltninger, og at de ville bli borte når freden kom. Likevel, stattholderen brukte de, for å imøtekomme nordmennene, ikke minst med låne- og diskontokassen. Det var en institusjon som nærmest hadde de samme funksjoner som en selvstendig bank. Det vil si at han delvis imøtekom Selskapet for Norges Vels store ønske. Det var hele tiden ærlige motiver som lå bak, men prins Christian Frederik visste at dette ville bidra til å styrke helstaten.

Før avreisen, og når Christian Frederik ankom, var det mye som var usikkert. Ville Norge bli avstått til Sverige, eller ikke? Det var noe man ikke kunne vite. Stormaktene og Storbritannia vinglet, og Frankrike visste man ikke skjebnen til. De allierte var også svært skeptiske til Carl Johan og hans motiver. Var han mer interessert i den franske trone? Prinsen kunne derfor ikke ha noen plan, utover sine hederlige, innsatsfulle motiver. Likevel, den 23. desember, når han mottok depesjen til Frederik 6., av den 7. samme måned, var han ikke i tvil. Trondheims stifts avståelse til Sverige, var begynnelsen på slutten for helstaten. Det forstod også nordmennene. De hadde derfor oppfordret Christian Frederik til å stille seg i spissen for en norsk motstand. De ønsket å bli selvstendige, med ham som konge. Oppfordringene kom først og fremst under bankmøtet, men Christian Frederik hadde hørt dette ønske fra Anker helt siden 1812. Prinsen ønsket å lytte til nordmennene, det viser hans brev av den 25. desember til Frederik 6. Den 24. januar 1814 kommer den avgjørende depesjen. Stattholderen forstår at hele Norge er avstått til Sverige, selv om Frederik 6. unnlater å fortelle det. Kongen var redd for at Christian Frederik skulle starte, og lede en oppstand, slik han hadde skrevet om i sitt brev av den 25. Frederik 6. beordret derfor stattholderen til å forlate sitt embete, noe annet ville ha satt Danmark i stor fare.

Christian Frederik reagerte mer eller mindre spontant til dette. I sin dagbok skriver han at han ikke kunne forlate nordmennene som satte all sin lit til ham. Han ble oppfattet som frelser og redningsmann, dette var derfor hans skjebne, hans bestemmelse. Det kunne han ikke forandre. Christian Frederik legitimerte sin beslutning med at dette var en rettferdig sak. Og rettferdig var den fordi dette var nordmennenes ønske og krav. De ønsket ikke den svenske underkuelse, men heller å bli selvstendige. Dette viser at det var nordmennene, og ikke Frederik 6., som var den høyeste autoritet for Christian Frederik. Det var fra den 24. januar 1814, at stattholderen brøt med helstaten og Frederik 6.

Likevel, han visste at dette ville bety en senere union mellom Danmark og Norge. Og da med ham selv som overhode. Det skal også sies at Frederik 6., til tross for sine advarsler i det som skulle komme, i det stille hadde forhåpninger om at dette skulle skje. Med sine forsyninger av korn til Norge tenkte han på slekten, og at Norge skulle sikres Christian Frederik. Det vil si at han i det stille drev med et hemmelig dobbeltspill ovenfor stormaktene (men, ikke slik Knut Mykland ser det). Det skal også sies at det ikke var ubetydelig for Christian Frederik at han fikk et maktsete, og at han til stadighet fikk erfare den store hengivenheten og kjærligheten fra nordmennene. Prinsen ble nok også fornorsket under sitt opphold i Norge. Først og fremst fordi han møtte mennesker som var mer like sine idealer. Her møtte han for eksempel stor

frimodighet, og mindre avstand mellom høy og lav. En skal ikke se bort i fra at også dette kan ha vært bestemmende for hans ønske om å bidra under den norske oppstanden. Stattholderen ble en av nordmennene, og kunne kjempe som om han var norsk.

Det var særlig to årsaker til at Christian Frederik ønsket å reise til Trondheim i februar 1814. Han ønsket å vinne tid, og ikke minst, motta et bestemmende mandat fra nordmennene. Som vi har sett mottok han dette, og vel så det. Det var ikke i tvil. Nordmennene ønsket Christian Frederik som deres leder i kampen for norsk selvstendighet. Men det var flere ønsker og krav, ønsker som Christian Frederik ikke hadde sett for seg. Blant annet så ønsket nordmennene seg en konstitusjon. Den skulle komme fra nordmennene selv, nedenfra. Nordmennene mente at suvereniteten var falt tilbake på dem, og ikke stattholderen, etter at Frederik 6. hadde løst dem fra deres trosskapsed. Prinsen imøtekom dette ønske på stormannsmøte den 16. februar 1814. Det skulle innkalles til en grunnlovgivende forsamling. Nordmennene selv, skulle få lov til å bestemme sin forfatning. Christian Frederik skrev i sin dagbok at han ikke ønsket noen trone som det kunne strides om. Det var også sentralt for ham at dette var et folkekrav. Han hadde møtt ønske under hele reisen sin. Stattholderen hadde også blitt lovet den norske kongestolen, og det var ikke uvesentlig for ham.

Frem mot riksforsamlingen skulle stattholderen komme med en rekke ulike proklamasjoner og kunngjørelser. Og ikke minst, han skulle forfatte en rekke brev, blant annet til Frederik 6. Alle dokumenterer de hans hederlige, ærlige motiver. Det var ikke det personlige og politiske som var det styrende for ham, men nordmennenes ønsker og krav.

Riksforsamlingen ble satt den 11. april 1814, etter en trontale av Christian Frederik. Offisielt skulle han nå overlate arbeidet med konstitusjonen til representantene, men mye kan tyde på at han ønsket å ha en viss finger med i spillet. Blant annet så sørget han for å ha forbindelser i den viktige konstitusjonskomiteen. Og han sørget for å ikke informere representantene fullt ut om den utenrikspolitiske situasjonen. Prinsen ønsket først og fremst en sterk kongemakt. Den 17. mai 1814 ble han valgt til norsk konge, og den 19. mai tok han i mot kronen. Inntoget til Christiania ble en parademarsj uten like. Christian Frederik ankom som konge, ett år etter at han hadde ankommet som stattholder. Hele tiden hadde det vært nordmennene, allmuen, som hadde vært basis for hans handlinger og beslutninger. Spørsmålet var nå om hans idealisme og liberalisme, ville lykkes, bringe hell? Christian Frederik visste at mye ville være avhengig av stormaktenes endelige vilje og beslutninger. For Norge kunne ikke, det visste han, stå alene mot hele Europa.

Kort tid etter kongevalget forstod Christian Frederik at Storbritannia, og deres allierte ønsket å opprettholde løftene sine til Sverige. Norge skulle, og måtte, avstås. Det var ikke noen bønn. Det ble særlig innlysende når stormaktenes utsendinger kom til Christiania i begynnelsen av juli måned. Hvordan reagerte Christian Frederik? Han var fra første stund klar på at han ikke skulle stå i veien for noe som helst. Men likevel, det var nordmennene, allmuen, og ikke ham, som skulle bestemme landets skjebne. Det burde derfor innkalles til en ny riksforsamling, som skulle vurdere disse spørsmålene. Kongen var også opptatt av at det skulle være grunnloven, og ikke freden i Kiel, som skulle være basisen i forhandlingene om en union. Sverige og Carl Johan reagerte voldsomt på disse ønskene og kravene til Christian Frederik. Så voldsomt, at de den 27. juli, startet sine fremstøt mot Norge. Krigen skulle ikke vare lenge. Den 13. august fikk Christian Frederik den noe underlige meldingen om at Carl Johan ønsket å forhandle om våpenhvile. Og det basert på de samme ønsker og krav, som nordmennene hadde fremsatt før krigen. Dette fant sted også i en periode hvor svenskene hadde seiret på alle fronter. Kongen slo selvsagt til, selv om han møtte en rekke protester. Christian Frederik forstod at dette ville være den sikreste veien til nordmennenes lyksalighet. Dersom Norge hadde blitt smadret og knust på slagmarken, ville det ikke ha vært konstitusjonen, men freden i Kiel som hadde vært basis for forhandlingene med svenskene. Kongen sikret med andre ord den norske friheten og selvstendigheten med disse beslutningene.

Mossekonvensjonen av den 14. august fastslo at det skulle innkalles til en ny riksforsamling, og at statsrådet, i mellomtiden, skulle overta makten. Det vil si at Christian Frederik skulle tre til side. Sin abdikasjon skulle han først levere når riksforsamlingen var satt. Men da skulle han også straks forlate landet.

Christian Frederik som hadde vært nordmennenes frelser og redningsmann, ble etter freden i 1814, ansett som en teaterhelt. Det var særlig den unnvikende krigen mot Sverige som førte til harme hos befolkningen. Hvorfor hadde han ikke kjempet for selvstendigheten? Var han ikke sterk nok? Hadde det bare vært ord, og ikke sannhet, det han hadde snakket om? Det er ikke i tvil om at kongen førte en slett og ussel krig mot Sverige. Han visste nok at Norge ville tape uansett. Han var også først og fremst en sivilist, og ikke en militær. Likevel, nordmennene og allmuen, forstod ikke hvilken seier han hadde vunnet for dem i 1814. De beholdt grunnloven, og det hadde de ikke, dersom ikke Christian Frederik hadde kastet inn årene. Kongen ofret med andre ord sitt eget ettermæle, i sin kamp for nordmennenes ønsker og krav. Og for deres lykke og velvære.

Frem til riksforsamlingen, som skulle settes den 7. oktober, hadde Christian Frederik residens på Ladegården Kongsgård. Her fikk han et nervøst sammenbrudd. Krigen, og de mange, store anstrengelsene, for nordmennes velvære, hadde kostet. Hadde han tatt de rette beslutninger, eller ikke? Han var nok særlig urolig for Frederik 6., og hva som ville møte ham i Danmark. Han hadde handlet i direkte strid med befalinger, og satt gamlelandet i fare. Christian Frederik skulle komme seg. Den 8. oktober leverte han avskjeden, og den 10. forlot han Ladegården. På grunn av vinden ble han liggende i Stavern i en rekke dager. Men den 26. oktober var det av sted til Danmark, med orlogsbriggen Bornholm. Den 4. oktober, samme dag som Carl 13. ble valgt til norsk konge, ankom Christian Frederik Aarhus.

I denne undersøkelsen har jeg prøvd å vise at Christian Frederik, i 1813-1814, hadde mindre personlige og politiske motiver enn tidligere antatt. Det var idealismen, ungdommeligheten og hans ideologiske forståelse, som skulle være basis for hans misjon i Norge. Christian Frederik kunne ikke vite, når han ankom som stattholder i mai 1813, hvordan stormaktspolitikken og Napoleonskrigene ville utvikle seg. Prinsen kunne derfor heller ikke legge opp noen politikk til dette. Det var mange og store usikkerhetsmomenter. Man har i den eksisterende litteraturen muligens ikke bare latt seg forlede av det som fant sted i 1814, men også latt dette fargelegge prins Christian Frederiks innsats og hensikter i 1813. Dermed har man skapt en sammenheng, en linje, som ikke var innlysende for stattholderen selv, verken i 1813, eller tidligere.

LITTERATUR OG KILDER

- Anker, Carl Johan, *Christian Frederik og Carsten Ankers Brevveksling 1814, samt uddrag af deres Breve fra 1801-13 og fra 1815-17*, Christiania 1901
- Bergsgård, Arne, *Året 1814*, bind 1, Grunnlova, Oslo 1943
- Brock, Ludvig Frederik, *Anmærkninger af Ludvig Frederik Brock til Jacob Aalls Erindringer*, utgitt av F. Schiern, Kjøbenhavn 1882
- Budstikken* [avis], utgitt av Det Kongelige Selskab for Norges Vel, ved Ludvig Stoud Platou
- Bugge, Peter Olivarius, *Fra Biskop Bugges Haand. Breve og Taler*, utgitt av Daniel Thrap, Kristiania 1886
- Christian Frederik, *Christian Frederiks dagbok fra 1814*, Oslo 1954
- Christiania Intelligentssedler* [avis], utgitt av K. J. Berg
- Christiansands Adresse-Contoirs Efterretninger* [avis], utgitt av H. Th. Bachrud
- Holten, Carl Henrik, *Af en gammel Hofmands mindeblade (Konferensraad Carl Henrik Holtens optegnelser)*, i *Memoire og Breve*, bind 11, utgitt av Julius Clausen og P. Fr. Rist, København 1909
- Imsen, Steinar og Winge, Harald, *Norsk historisk leksikon, Kultur og samfunn ca. 1500-ca. 1800*, Oslo 1999
- Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegial-Breve for Norge i Tidsrummet 1660-1813*, bind 4, utgitt av Fr. Aug. Wessel Berg, Christiania 1845
- Langslet, Lars Roar, *Christian Frederik, Konge av Norge (1814)*, Oslo 1998
- Lindbäck-Larsen, Odd, *Den norske hær og 1814*, Oslo 1945
- Linvald, Axel, *Christian VIII, Den unge Prins, 1786-1813*, København 1943a
- Linvald, Axel, *Christian VIII, Norges Statholder, 1813-1814*, København 1952
- Linvald, Axel, *Christian VIII, Før Eidsvoldgrundloven*, København 1965c
- Linvald, Axel, *Kong Christian VIII.s Breve 1796-1813*, bind 1, København 1965a

- Linvald, Axel, *Kong Christian VIII.s Breve 1796-1813*, bind 2, København 1965b
- Linvald, Axel, *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser, 1799-1814*, bind 1, København 1943b
- Maurseth, Per, *Sentraladministrasjonens historie, 1814-1844*, bind 1, Oslo 1979
- Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bind 6, utgitt av Generalstaben, Kjøbenhavn 1894
- Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bind 7, utgitt av Generalstaben, Kjøbenhavn 1896
- Meddelelser fra Krigsarkiverne*, bind 9, utgitt av Generalstaben, Kjøbenhavn 1902
- Mykland, Knut, Norges historie, *Kampen om Norge 1784-1814*, Oslo 1978
- Mykland, Knut, *Medens der endnu er Tid*, Historisk tidsskrift 41 (1), 1962
- Nielsen, Yngvar, *Norge i 1814*, Christiania 1905
- Nielsen, Yngvar, *Grev Herman Wedel Jarlsberg og hans samtid 1779-1840*, bind 1, 1779-1814, Kristiania 1888
- Nielsen, Yngvar, *Bidrag til Norges Historie i 1814, Afhandlinger og Aktstykker*, bind 1, Christiania 1882
- Riis, Claus Pavels, *Claus Pavels Biografi og Dagbøger*, Bergen 1864
- Sars, Johan Ernst, *Udsigt over den Norske Historie*, bind 2, Kristiania 1913
- Sars, Johan Ernst, *Kristian Frederik (1897)*, i Knut Mykland, *Omkring 1814*, Oslo 1967
- Steen, Sverre, *Det frie Norge, 1814*, Oslo 1951
- Steen, Sverre, *Det norske folks liv og historie gjennom tidene, Tidsrummet 1770 til omkring 1814*, bind 7, Oslo 1933
- Tiden* [avis], utgitt av N. Wulfsberg
- Trondhjems borgerlige Skoles allene privilegerede Adressekontoirs-Efterretninger* [avis], utgitt av Frich Must Angell
- Wergeland, Henrik, *Norges Konstitutions Historie*, i samlede skrifter, bind 4, Oslo 1926
- Øverland, Ole Andreas, *Illustreret Norges Historie*, bind 11, Kristiania 1897

Aall, Jacob, *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800 til 1815*, Christiania 1859